

Борис ЧИЖЕВСЬКИЙ

Що нав'язують українським дітям у

“Новій українській школі”?

(Проблеми реалізації нової редакції

Закону України “Про освіту”)

Київ - 2019

Борис ЧИЖЕВСЬКИЙ

(Чижевський Борис Григорович)

ORCID ID:0000–0002–7878–1180

Що нав'язують українським дітям у “Новій українській школі”?
(Проблеми реалізації нової редакції Закону України “Про освіту”) - К.: 2019. –
181 с.

Рецензенти:

НИКОЛАЄНКО Станіслав доктор педагогічних наук, академік Національної
Миколайович академії педагогічних наук України, ректор
Національного університету біоресурсів та
природокористування Міністерства освіти і науки
України

ЖИЛЯЄВ Ігор Борисович доктор економічних наук, завідувач відділом
економіки вищої освіти Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України

УДОД Олександр доктор історичних наук, професор, член-
Андрійович кореспондент Національної академії педагогічних
наук України, завідувач відділом української
історії Інституту історії України Національної
академії наук України

ОВЧАРЕНКО Петро старший науковий співробітник, кандидат
Дмитрович історичних наук

Провідними державами світу наука та освіта розглядаються як:

основа, вид, критерій духовно-ціннісного багатства, надбання, матеріально-технічної бази, інтелектуальної власності;

рівень, складність, глибина, якість узагальнення та мислення, людської практики з передачі та засвоєння духовно-культурного і професійного досвіду;

соціальні інститути, призначені для вироблення, осмислення та передачі в процесі дослідження, спостереження, пізнання, навчання, самоосвіти досягнень поколінь, основ цивілізації, демократичних засад співжиття;

визначальні форми соціалізації і виховання людини, що відбуваються в філософсько-методологічному, ціннісно-орієнтованому і методично організованому середовищі пізнання та навчання.

Освіта розглядається в різних аспектах: як форма діяльності з навчання людини або групи; як якість (“освіченість”) – наявність у людини певного рівня культури, знань, практичних умінь і навичок, підготовленості, компетентностей, професіоналізму, майстерності відповідному визнаному стандарту та зразку; як сфера суспільного життя, галузь (дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, фахова передвища, вища, післядипломна) та система навчальних закладів різних типів з функціями, структурою, підпорядкуванням, формою власності, обслуговуючою інфраструктурою, формами взаємозалежності, взаємодії з іншими підсистемами.

На думку провідних науковців України “освіта – духовне обличчя народу, людини, які складаються під впливом духовних, моральних цінностей, що є надбанням їх культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, самовдосконалення, впливу, шліфування, тобто процес шліфування обличчя народу та людини”.

За означенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання. В освіті завжди є духовна діяльність або духовна здатність (яка розглядається поза залежністю від відповідного даному часу матеріалу), так і матеріальний, тобто зміст освіти.

Сучасні тенденції розвитку освіти безпосередньо визначають принципи, критерії, технології щодо розв'язання проблем захисту, збереження, спасіння, оборони, безпеки, забезпечення миру, прав і свобод, солідарності та єдності, як учасників освітнього процесу, так і всіх членів суспільства, взаємоповаги та взаємодопомоги, сприяння розвитку інноваційного укладу економіки, економічного зростання, соціальної стабілізації, підвищення рівня і якості життя та гарантування їх зв'язку з соціальною справедливістю. Основне призначення науки і освіти - забезпечення утвердження та прогресу добра.

В умовах інтенсивних цивілізаційних глобальних і локальних реформ та змін наука і освіта виступають запорукою розвитку країни, передусім - продуктивних сил, як системи особистих (людина, людський потенціал, людський капітал, інтелектуальний капітал) і речових (відтворювальний та природничий капітал) елементів. Адже саме в процесі поєднання людського і природного капіталу здійснюється виробництво, будується і розвивається наука, освіта, економіка, зростає рівень культури, добробут людей, міцнішає держава. Наука і освіта є фундаментом процвітання та розвитку народу, нації, держави. Якісний науково-технологічний та освітній потенціал є гарантією економічних перетворень і становлення національної інноваційної системи України як основи громадсько орієнтованої демократії, організованого демократичного суспільства, інституційного забезпечення суспільства та економіки знань.

Без достатнього фінансування, наявності єдиної системи державно-громадського наукового управління наукою, освітою, людським потенціалом,

людським капіталом, інтелектуальною власністю неможливо здійснювати прогресивно значимі зміни у соціально-економічній сфері країни.

Вітчизняна сфера освіти, незважаючи на постійне недофінансування, впродовж усього періоду сучасного суверенітету України не була обділена увагою влади, суспільства, наукового співтовариства, зарубіжних експертів, міжнародних й європейських організацій та провідних держав світу.

Варто відзначити, що за 28 років Незалежності Верховна Рада України прийняла: Конституцію України, закони України “Про освіту” (від 23 травня 1991 року № 1060-XII), в редакції Закону України “Про освіту” (від 23 березня 1996 року № 100/96-ВР), в редакції Закону України “Про освіту” (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII), “Про дошкільну освіту” (від 11 липня 2001 № 2628-III), “Про загальну середню освіту” (від 13 травня 1999 № 651-XIV), “Про позашкільну освіту” (від 22 червня 2000 № 1841-III), “Про професійно-технічну освіту” (від 10 лютого 1998 № 103/98-ВР), “Про вищу освіту” (від 17 січня 2002 № 2984-III), “Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України “Про освіту”, педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів” (від 9 вересня 2004 року № 1994-IV), “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення управління професійно-технічною освітою” (від 20 листопада 2012 року № 5498-VI), “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти)” (від 14 грудня 2004 року № 2229-IV), “Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект “Рівний доступ до якісної освіти в Україні”) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 05 вересня 2005 року ” (від 21 грудня 2005 року № 3255-IV), “Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів” (від 20 листопада 2012 року № 5499-VI), “Про професійний розвиток працівників” (від 12 січня 2012 року № 4312-VI), “Про вищу освіту” (від 1 липня 2014 року № 1556-VII), “Про ратифікацію Угоди між

Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту “Фінська підтримка реформи української школи” (від 3 липня 2018 року № 2485-VIII), “Про фахову передвищу освіту” (від 6 червня 2019 року № 2745).

Законодавство про освіту складається із Конституції України та більше трьохсот кодексів, законів, постанов, угод, які практично охоплюють весь спектр питань, пов’язаних із функціонуванням сфери освіти. За головну мету вони ставлять створення усіх необхідних і достатніх умов для здобуття дітьми, учнями, студентами якісної освіти.

Закон, права, обов’язки, свободи, принципи, законність – це духовні, суспільні, людські цінності, які визначають критерії будівництва демократичного громадянського суспільства та є запорукою зміцнення незалежності держави. Слово “закон” асоціюється у кожного із суворими вимогами, беззаперечними правилами, правовими, процесуальними заходами, які формують законослухняність, дисципліну, порядок та відповідальність.

У Законі України “Про освіту” юридично закріплені такі основні положення, що є визначальними у цій соціальній сфері:

“Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об’єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини, як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього

рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору”.

Пріоритетні напрями розвитку держави визначаються, а політичні, державно-громадські управлінські рішення приймаються на основі науково обґрунтованого, виваженого, вивіреного в широкому розумінні змісту, в тому числі змісту освіти. З огляду на це, влада зобов'язана враховувати позицію громадян України в тому, що держава зобов'язана створити сприятливі умови на всіх рівнях, щоб “... краще вчитися і якісніше працювати, бути відповідальним у своєму повсякденному житті”.

Держава всіма можливими законними засобами покликана сприяти національно-культурному розвитку українського народу, не допускати в інформаційних та інших телерадіопрограмах, друкованих засобах масової інформації (пресі) систематичного, цілеспрямованого і часто безпідставного загострення уваги на війні, насильстві і жорстокості, розпалюванні расової, національної та релігійної ворожнечі або позитивного їх подання (трактування), заподіяння шкоди честі і гідності особи, а також має забезпечувати ідеологічний та політичний плюралізм у сфері аудіовізуальних засобів масової інформації.

Аналіз норм міжнародного права, законодавства Європейського Союзу і національного законодавства низки провідних країн світу, проведений науковцями Національної академії правових наук України, свідчить про наявність спільних тенденцій у питаннях регулювання проблем захисту прав і безпеки людини та найбільш вразливої частини людства – дітей в освітній, інформаційній сферах з метою консолідації громадянського суспільства. Особлива увага концентрується на недопущенні порушень у освітніх програмах, змісті підручників, посібників, літератури, рекомендованої для читання дітям, учням, а також у засобах масової інформації.

Відповідно до статті 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини та ряду європейських конвенцій, зокрема Європейської конвенції про

громадянство (стаття 2), Конвенції про контакт з дітьми (ETS № 192) (стаття 2), Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 4), дитиною вважається кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до такої особи, вона не досягає повноліття раніше. Положеннями преамбули “Конвенції про права дитини” та принципу 8 “Декларації прав дитини” дитину чітко визначено особливим суб’єктом суспільних відносин, що потребує спеціальної охорони, піклування та належного правового захисту.

Україна, як Асоційований член Європейського Співтовариства, під час формування та реалізації освітньої політики має також враховувати рішення Європейського Суду з прав людини, який визначив, що захист моралі в демократичному суспільстві є легітимною метою, відповідно до пункту 2 статті 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., а “непристойні публікації” визнав як такі, що прагнуть “розбестити і розтлити”. “Захист прав і свобод інших”, на його думку, означає захист моральних інтересів і благополуччя конкретних осіб чи категорій, які потребують спеціального захисту (з таких причин, як вікова зрілість, психічна нездатність), відносяться до одного з аспектів моральності.

Законом України “Про охорону дитинства” закріплена ця функція, як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для захисту національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров’я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у даній сфері, що ґрунтуються на гарантуванні докорінних і найважливіших інтересів дитини.

Значний обсяг роботи, пов’язаної із втіленням у життя вимог законодавства у сфері освіти та перспективних концепцій, планів удосконалення, реорганізації та розвитку освітянської сфери, має виконати

Міністерство освіти і науки України, на яке, згідно з його повноваженнями, покладаються такі функції:

- узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку внесення їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

- розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

- погодження проектів законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади;

- підготовка в межах повноважень, передбачених законом, висновків і пропозицій до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України; до проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- здійснення нормативно-правового регулювання у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також у здійсненні державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають освітні послуги або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності;

- забезпечення інтеграції вітчизняних освіти і науки, інших сфер, що належать до його компетенції, з неухильним дотриманням принципів збереження і захисту національних інтересів;

- визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої освіти, інклюзивного навчання та освіти протягом життя, інших сфер, що належать до його компетенції;

- створення умов для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої освіти, інклюзивного навчання та освіти протягом життя, наукових ступенів та вчених звань;
- затвердження стандартів освіти та оприлюднення їх на своєму офіційному веб-сайті та в офіційних періодичних виданнях;
- затвердження положень про форми здобуття освіти;
- затвердження типових освітніх програм;
- розробка Державних стандартів загальної середньої освіти та здійснення навчально-методичного забезпечення їх реалізації;
- координація діяльності місцевих органів управління освітою в частині формування оптимальної мережі закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти та забезпечення формування оптимальної мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, експериментальних закладів освіти для задоволення освітніх потреб населення з урахуванням потреб особистості і регіональної специфіки;
- надання методичних рекомендації щодо освітньої діяльності та управління закладами освіти;
- визначення основних цілей і завдань виховного процесу в закладах освіти;
- здійснення нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення функціонування закладів освіти;
- затвердження положення про заклади дошкільної освіти;
- затвердження типового положення про конкурс на посаду керівника державного, комунального закладу загальної середньої освіти;
- затвердження типового положення про філію закладу освіти;
- затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти;

- організація і координація інноваційної діяльності;
- затвердження порядку, видів та форм проведення моніторингу якості освіти;
- забезпечення підготовки і видання підручників, посібників, методичної літератури для закладів освіти, у тому числі схвалення їх видання для закладів загальної середньої освіти;
- розроблення і затвердження порядку встановлення відповідності навчальних видань, засобів навчання і обладнання державним освітнім стандартам, психолого-педагогічним вимогам та визначення доцільності їх впровадження в освітній процес закладів освіти України;
- розроблення і затвердження примірних переліків матеріально-технічного оснащення закладів дошкільної освіти, ігрового, навчально-дидактичного обладнання;
- розроблення пропозицій щодо обсягів матеріально-технічного і фінансового забезпечення закладів освіти;
- формування пропозиції про обсяг освітніх субвенцій, державного фінансування середньої, професійної, вищої освіти та стипендійного фонду;
- розподіл освітніх субвенцій і державне фінансування середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та стипендійного фонду закладів освіти, що перебувають у сфері його управління;
- участь у реалізації державної політики з національно-патріотичного виховання, фізичного виховання і спорту в закладах освіти;
- забезпечення розвитку фізичного виховання та спорту в закладах освіти;
- забезпечення організації освітнього процесу і проведення серед учнівської і студентської молоді спортивних заходів, пов'язаних з підготовкою спортивного резерву для національних збірних команд;

- затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладу освіти;
- здійснення інших повноважень, визначених Положенням про Міністерство та законом.

Міністерство освіти і науки України з метою організації своєї діяльності здійснює також такі функції:

- забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, проведення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх виконанням в апараті МОН, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

- здійснює добір кадрів в апарат МОН і на керівні посади підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату МОН;

- контролює діяльність підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

Принагідно слід зауважити, що перелік зазначених вище повноважень, за певними критеріями, суперечить Конституції України, і є більш, ніж широким та достатнім для управління сферою освіти.

Доцільно пам'ятати, що реформа – це перетворення з метою формування політики вдосконалення, модернізації, розвитку, нововведень, інновацій, які не знищують основ існуючої структури в т.ч. сфери освіти. Впродовж усіх часів основним у реформі освіти був зміст освіти, його обсяг, способи і методи реалізації.

Одним із головних завдань реформи сфери освіти є поєднання стабільного, стійкого, поступального розвитку на основі збереження, захисту, безпеки та розквіту.

Розглянемо, як виконуються законодавчі приписи та європейські норми, та що ж насправді відбувається за лаштунками “інноваційної” Концепції “Нова українська школа”? Про це наочно засвідчує зміст хрестоматій сучасної української літератури для читання в 1, 2 та 3, 4 класах, відредагованих письменницею, поетесою, перекладачкою, літературознавцем, доктором філософії США. Згідно з логікою їх упорядників та редакційної колегії, основні проблеми розвитку дітей молодшого шкільного віку заховані у терміні “сучасна українська дитяча література”, позначеному “спрощеними” підходами до формування змісту освіти з “розвантаженням” учнів та “прикриттям” “відомими співаками”... Ну що ж, це більш ніж оригінальне трактування концептуальної суті цих праць...

Пропонуємо вашій увазі неповний аналіз витягів з хрестоматій сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2; 3, 4 класах - серії “Шкільна бібліотека” та окремих назв супроводжуючої їх літератури, які викликали небезпідставну стурбованість батьків, педагогічних працівників, представників Національної спілки письменників України та широкої громадськості.

Перш за все, варто зауважити, що зазначені вище дві хрестоматії рекомендовані Міністерством освіти і науки України і видані за рахунок коштів державного бюджету. Загальний тираж цих двох видань, опублікованих видавництвом “Старого Лева”, Львів, - 2016 р., складає 320 000 та 320 000 примірників відповідно (загалом - 640 000 примірників); 2017 р. - тираж відповідно 15 000 та 8 000 примірників. Чим же намагаються “підвищувати духовність та культуру”, так би мовити “фарширують” українських дітей сучасні “новатори” та яку “свіжу кров” вони мають на увазі, коли говорять у тому числі про ці книги?..

Нещодавно було проведене системне оновлення кола читання молодших школярів загалом, яке здійснювалося в надто короткі терміни, під час літніх відпусток, без науково-експертної оцінки, належного громадського обговорення. Тому у хрестоматіях серед справді талановитих і шанованих

юними читачами письменників опинилися прізвища авторів, у творчому доробку яких немає апробованих чи якісних у художньо-естетичному плані текстів для молодших школярів.

Провідні науковці і педагоги України вважають, що основне призначення людини на Землі - стати духовно багатою, морально і фізично міцною, щасливою особистістю та забезпечити гармонійне поєднання життя земного і вічного. Здивування викликає таке сучасне “інноваційне” ставлення упорядників хрестоматій, які розглядають найвищу цінність суспільства - людину в контексті концепції “люди - такі дивні істоти”???. По суті, подібне визначення буде формувати у підростаючого покоління негативні асоціації до представників Українського народу.

Основні положення концептуального підходу до розвитку дітей дошкільного віку закріплені в Законі України “Про дошкільну освіту”, яким передбачено, що головними завданнями законодавства України про дошкільну освіту є:

- забезпечення права дитини, у тому числі дитини з особливими освітніми потребами, на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти;
- створення необхідних умов для функціонування і розвитку системи дошкільної освіти;
- сформування змісту дошкільної освіти;
- визначення органів управління дошкільною освітою та їх повноважень;
- затвердження прав та обов'язків учасників освітнього процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про дошкільну освіту;
- створення умов для благодійної діяльності у сфері дошкільної освіти.
- надання всебічної допомоги сім'ї у розвитку, вихованні та навчанні дитини;

- гарантування доступності і безоплатності дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) та обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку;

- забезпечення доступності і безоплатності дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням особливостей їх інтелектуального, соціального і фізичного розвитку у тій формі, яка для них є найбільш зручною та ефективною;

- піклування про збереження та зміцнення здоров'я, психологічний і фізичний розвиток дітей;

- сприяння розвитку та збереженню мережі закладів дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності.

Із реальним соціальним середовищем дитина контактує безпосередньо ще у процесі дошкільної освіти, і, як правило, в дошкільному закладі освіти. Саме в цей період діти особливо допитливі, динамічні, непосидючі, вразливі і потребують родинної опіки, щирості, теплоти душі і серця. Вони вбирають в себе все незвичне, нове, оригінальне, а оцінка добра і зла, позитивного і негативного у них фактично відсутня. Ще більш вразливими і незахищеними наші діти постають в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть створювати реальні загрози їх психічному та фізичному здоров'ю. У той же час вказані хрестоматії подають матеріал, як *“жахливі історії та дошкільні дражнилки”*, що є вкрай неприйнятним та згубним.

Розглянемо один із “модних” ребусів, поданий “новаторами” під мовчазно-гучним супроводженням політиків, який яскраво продемонстрований іноземними авторами в книзі для дошкільнят - *“Сьогодні йду я сам до туалету”*. Заперечень не викликає те, що дітей, особливо дошкільного віку, необхідно привчати до виконання правил гігієни, внутрішньої культури. Але тільки як

своєрідний “європейський культурний подарунок” можна визначити підходи до змісту вищезазначеної книги, наприклад:

Взявши вранішню газету, Тато йде до туалету, Над усім, що є в газеті, Тато думає в клозеті.	Мама любить там співати, Заховавшись від усіх... А у лісі – що сказати... Там не згірш за акробата Мама – жінка товстувата – присідає як на сміх!
--	--

Однозначно, що такі рядки не призведуть до підвищення авторитету батька і матері в очах дітей і, аж ніяк, не будуть сприяти формуванню культурного співжиття. Крім незручності, напруженості в стосунках, виникнення конфліктних ситуацій, формування безкультур'я подібна інформація для дітей нічого позитивного не дасть.

Наведені тексти викликають у нормальних дорослих людей огиду, а реакцію, емоції дітей, які асоціації викликають у них вірші важко спрогнозувати та визначити. Виникає закономірне питання: “Хто захистить українських дітей від бездуховності, аморальності, цинізму дорослих?”

Ми не знайдемо українську дитину, якій були б невідомі мультфільми “Мікі Маус” та їх головний герой - мишка. В українських підручниках вона представлена як “сіренька, маленька, кінчасті вушка, довгий гладкий хвостик, соромлива.” Весь зміст загальної середньої освіти базується на таких ключових поняттях: мир - МИШКА - да - *ДВЕРІ* (безвіз). А паралельно казка, у якій душевному, доброму, веселому, життєрадісному, кмітливому “зайчику відрізали один пальчик..., зайчику відрізали другий пальчик..., зайчику відрізали третій пальчик...”. Методика “відрізання”, “повішення”, “четвертування” у свій час широко поширювалася на території України молодими, “цивілізованими”, “демократичними” представниками “корпусу миру”. За їхніми оцінками та прогнозами, основними недоліками української школи є те, що діти та учні, бачте, зберегли та демонструють внутрішню

культуру, виваженість, стриманість, повагу до вчителя, представників старшого покоління...

Одночасно дітям дошкільного віку нав'язуються казки з “хрещеною матір'ю” – чарівницею, знахаркою, чаклункою, з неприродними здібностями та можливостями. Якщо додати весь масив “неапробованих” казок, фільмів, які демонструються в засобах масової інформації, зокрема в інтернет-ресурсах, стає зрозумілим, що українські діти перебувають під постійним інформаційним, психологічним пресингом та енергетичним тиском.

Такі “перли” з'являються, незважаючи на те, що правові, організаційні, змістовні та фінансові засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти, яка має забезпечувати розвиток, виховання і навчання дитини; ґрунтуватися на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду та сприяти формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні, регулюються відповідними законами. У даному випадку особливої ваги набуває дошкільна освіта.

Перехід від дошкільного закладу освіти до школи - це особлива подія, свято не тільки сім'ї, родини, але й усієї держави. На превеликий жаль, через окремих політиків, журналістів, громадських SOS-організацій, реанімаційного пакету реформ це свято “демократично”, “прозоро”, “чесно”, “відкрито” облите брудом. Зокрема, суспільству нав'язуються антидемократичні стереотипи, зневага до традицій, цінностей, інституту школи – Храму Духовності, Науки, Культури, Освіти.

На справедливе переконання провідних державних діячів та науковців, Український народ має тисячолітню історію державотворення; здорове слов'янське коріння; оригінальну, мелодійну, виразну мову; самобутню та багату національну культуру; свої власні і конкурентоспроможні наукову, освітянську, професійну школи. Не ідеалізуючи проблеми функціонування

сучасної української школи, розгляд відповідних аналітичних матеріалів обласних, Київської міської державних адміністрацій дає підстави стверджувати, що у нашому суспільстві ще збереглися гуманістичне, доброзичливе ставлення до загальноосвітнього закладу як ключового осередку освіти.

Законодавство про загальну середню освіту покликане визначати правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти, що сприяє вільному розвитку людської особистості, формує цінності правового демократичного суспільства в Україні.

Юридично визначено, що загальна середня освіта являє собою цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності.

Загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання, виховання та розвитку, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах, визначених Законом України "Про освіту".

У той же час у запропонованому Урядом та прийнятому Верховною Радою України у першому читанні проекті закону про повну загальну середню освіту чітко проглядається антинауковий, антиукраїнський підхід, про це свідчить наведена нижче таблиця:

Закон України “Про загальну середню освіту” № 651-XIV від 13.05.1999 р	проект Закону України про повну загальну середню освіту № 10204 від 05.04.2019 р
Основними завданнями законодавства України про загальну	Основними завданнями законодавства України про загальну

середню освіту є:	середню освіту є:
забезпечення права громадян на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти;	регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації права особи на повну загальну середню освіту;
забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку загальної середньої освіти;	забезпечення права особи на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти;
забезпечення нормативно-правової бази щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти;	забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти;
визначення структури та змісту загальної середньої освіти;	забезпечення обов'язковості здобуття громадянами України повної загальної середньої освіти;
визначення органів управління системою загальної середньої освіти та їх повноважень;	забезпечення якості повної загальної середньої освіти та якості освітньої діяльності;
визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про загальну середню освіту;	визначення структури та змісту повної загальної середньої освіти; визначення органів управління у сфері загальної середньої освіти та їх повноважень;
створення належних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання.	визначення прав та обов'язків учасників освітнього процесу; встановлення відповідальності за порушення законодавства України про загальну середню освіту.
Завданнями загальної середньої освіти є:	
виховання громадянина України;	
формування особистості учня (вихованця), розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду;	
виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів (вихованців) до подальшої освіти і трудової	

діяльності;	
виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина;	
реалізація права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань;	
виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй;	
виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців).	
Загальна середня освіта - цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності. Загальна середня освіта є обов'язковою основною складовою	повна загальна середня освіта — систематизована та передбачена відповідними державними стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на рівнях початкової, базової середньої та профільної середньої освіти;

безперервної освіти.

Загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання, виховання та розвитку, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах, визначених Законом України "Про освіту".

Проектом закону України про повну загальну середню освіту передбачено також, що система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, власної країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

У наш час виникла небезпечна тенденція. Політики, державні діячі висловлюють свою підтримку, своє ставлення, свою точку зору до проектів законів, документів, експериментальних програм, підручників які ними елементарно не прочиталися, не вивчалися, не аналізувалися. Ними також не враховуються результати їм же підпорядкованих науково-експертних підрозділів, установ та організацій. Цим уміло скористалися ідеологи згаданих вище хрестоматій, які несправедливо таврують українську школу як *“банальну школу”*. У даному випадку проросли паростки типу *“одеських масляних”* коміків про школу, учителя, учня. Виникає запитання, що ж тут успадковується від тисячолітньої історії українських земель і одного із древніх народів Європи – Українського народу, тисячолітніх духовно-моральних цінностей, освітянських традицій, та які власне *“європейські цінності та компетентності”* намагаються нав’язати нашим дітям?

З теорії і практики педагогіки, психології та фізіології відомо, наскільки проблемним є перехід дитини з одного класу до іншого, від класовода до класного керівника, від одного вчителя до іншого. Особливо вразливою є зміна вчителів у початкових класах. Наукою доведено, а практикою вивірено, що коли змінювати вчителя початкових класів кожен рік, то учні втрачають у своєму розвитку в 5-7 разів, а інколи переходять у так звану категорію “педагогічно запущених”. Без об’єднання зусиль школи і батьків подолати ці бар’єри просто неможливо. І не другорядне значення має те, з яким настроєм, бажаннями іде дитина до школи. Автори хрестоматій кваліфікують цей період за формулою “*школа не вовк, у ліс не втече*”. Цю сентенцію підхоплюють “бізнесмени від освіти”. Навряд чи варто забувати “новації” останніх в контексті – “хочеш бути багатим і щасливим, не ходи в школу”; “освіта створює бар’єр для інновацій” та ін. Це не завадило їм стати мільйонерами, власниками діамантових пірамідок, котеджних містечок та розробляти плани “приватизації”, а фактично загарбання українських земель, українських чорноземів. Чи не тому вже не перший рік у м. Києві з’являються кольорові, яскраві, різнопланові плакати та біл-борди із застереженнями “*знову в школу*”??? “Живчик” від абсурду навряд чи спасе. А їхня бравада – “якщо хочете знати, куди ми тратимо ваші гроші і що ми збираємося робити з вашими надрами, українськими землями, українськими чорноземами, то запитайте кошторис витрат у Президента США”, дають підставу стверджувати, що українські діти, українці, українська держава - не є захищені.

Бути освітянином – це нелегка, часом подвижницька, але надзвичайно шляхетна праця, спрямована у майбутнє, - це мистецтво, обране за покликом серця.

Педагоги, викладачі, вихователі навчають учнів любити і поважати свою рідну землю, її історію та культуру, любити Україну й бути її патріотами. Від них залежить майбутній успіх наших дітей, їх становлення як громадян, відданих рідній державі, справжніх фахівців у різних галузях знань і праці.

Вони кують перемоги, виховують особистості, для яких Віра, Вітчизна, Народ - не порожні слова, а цінності, що руйнують мури бездуховності, безвідповідальності, невігластва та байдужості. Своєю щоденною неоціненною роботою розуму і серця, терпінням, мудрістю, професіоналізмом вони збагачують світ знаннями, людяністю, наповнюють духовним змістом життя кожної дитини. У своїй діяльності вони керуються золотим правилом – “не асоціювати рідну Вітчизну із правителями, керманічами та провідниками”.

Історія незмінно доводить, що тільки та держава стає сильною, економічно та політично незалежною, де пріоритетом є освіта та наука, а в центрі державної уваги і підтримки знаходяться вчитель та науковець. Від їх таланту і особистості прямо залежить, яким буде майбутнє країни та якими виростуть наші діти, які цінності вони будуть сповідувати, а також яке суспільство вони побудують.

У зв'язку із прийняттям базового Закону України “Про освіту” освітнє законодавство суттєво і динамічно оновлюється. Дуже важливо, щоб воно сприяло розвитку вчительської професії, високому статусу вчителя, передбачало нові можливості і для підвищення соціального статусу педагога, який працює в усіх ланках освіти, і забезпечувало зростання його заробітної плати у відповідності з ринковими умовами до рівня заробітної плати в промисловості за найбільш кваліфіковану працю.

Однак виникають запитання, коли саме “переповнюються щирістю” окремі урядовці, політики та журналісти, чи тоді, коли вони висловлюють учителям сердечну вдячність за жертовну працю, постійний пошук, любов та відданість обраній справі, зичать плідних успіхів на освітянській ниві, миру, натхнення і радості, чи може тоді, коли освячують друк таких недолугих хрестоматій, що демонструють зневажливе ставлення до вчителя?... Наприклад, коли учитель брутално представлений в образі “чакалки – казкового страшидла, родички *Бабая*”, і в той же час перебуває також у статусі кандидата педагогічних наук??? Кому подобаються казкові персонажі, в яких втілені нібито реальні

постаті учителів, зокрема, у вигляді “старого” та “вайлуватого” учителя, який в уяві учнів проектується як “старий їжак” чи “дірявий піджак”???

Автори хрестоматій у переддень святкування 100-річчя з дня народження українського педагога-гуманіста, філософа, новатора, письменника Василя Олександровича Сухомлинського несподівано вирішили відправити в музей новітні, передові, нестаріючі досі напрацювання цього видатного педагога, а також глузливо наводять такі коментарі: *“Бабуся дуже не хотіла на пенсію, бо дуже любила дітей і навіть потрошечку віддавала їм серце. В неї й книжка така улюблена на столі лежала – “Серце віддаю дітям”. Бабуся так довго працювала в школі і поділилася своїм добрим серцем зі стількома дітьми, що зрештою їй самій мало що лишилося. Тим-то виснажене бабусине серце часто боліло...*

Коли бабуся виписали з лікарні, до школи її вже не взяли – через стан здоров'я”.

У черговий раз реалізовується підхід за принципом – “коні не винні”...

В українській педагогіці засвідчені непоодинокі випадки, коли навіть після виходу на пенсію вчителі (у 2018 - 2019 навчальному році – 69 075 педагогів-пенсіонерів, що становить 15,7%) успішно та віддано працюють як безпосередньо викладаючи, так і будучи наставниками, радниками, помічниками. Очевидно керівництву Міністерства освіти і науки України такі приклади невідомі або не усвідомлені. Аналіз тексту хрестоматій наводить на думку, що загальною метою їх авторів та посадовців, які їх підтримують, є усвідомлене намагання принизити українську школу, очорнити вітчизняного вчителя, добитися того, щоб підсвідомо учні, батьки, суспільство не вірили педагогу. Відбувається такий собі лицемірний обман, маніпуляції, гра на психіці, почуттях учнів, і все це проектується на незахищені дитячі душі.

Виникає закономірне запитання: “Чому упорядники хрестоматій і керівництво Міністерства освіти і науки України, виступаючи за європейські

підходи, своїми діями, вчинками, рішеннями фактично руйнують базові принципи і цінності провідних європейських та українських політиків, державних діячів, науковців і педагогів?” Навряд чи можна заперечити глибину думки і рівень мислення, наприклад, видатного німецького педагога-демократа XIX ст. А. Дістервега про те, що “Учитель для школи – це теж саме, що сонце для Всесвіту. Він - джерело тієї сили, яка надає руху всій машині. Остання заіржавіє у мертвому заціпенінні, якщо він не зуміє вдихнути в неї життя і рух...”.

В українському суспільстві впродовж тисячоліть утверджувалися культурологічні цінності:

- Школа – це Храм Науки. Заходячи в Собор, Церкву, Школу, Дім українці завжди знімають капелюха і поводять себе в них чемно;

- Учителі, які служили Добру навіть у періоди “полонізації”, “німецько-голландського чванства”, “шведського повчання”, “литовської зверхності”, важкі “катеринівські”, “миколаївські” та “сталінські” часи, а також, часи “американо-німецької чуми”, “фашизму-нацизму”, “американської пошесті” і вміли, і вміють так “туманно, так тепло жити з учнями і піднімати їх інтелект і мораль...”.

Більшість співвітчизників шокує і гнітить, коли ідеологи “хрестоматій”, пропагуючи нову українську школу “Чакалки і Бабаїв”, які забирають дітей “у спеціальні школи і виховують так, щоб вони виявляли й розвивали усі свої шкодницькі здібності. І діти ніколи не тікають із чакалячих і бабаячих шкіл, бо тут їм дозволено все те, що заборонено вдома. Хлопчики можуть майструвати рогатки й плювачки, стріляти з них у що заманеться, дерти пташині гнізда, смикати дівчаток за коси, мучити тварин, навіть справжню зброю їм дозволено мати! А дівчатка можуть скільки завгодно користуватися косметикою, фарбувати волосся, вдягати, що заманеться, кусати й дряпати одна одну, битися з хлопчиками. Тут можна хоч цілу ніч дивитися телевізор, навіть усі дорослі програми. І в інтернеті длубатися, й у комп’ютерні ігри

грати скільки влізе. Тут можна все! І їсти можна те, що забороняють удома. І пити. І спати, де вам захочеться, - або не спати взагалі. І зуби не чистити. І ноги хоч місяць не мити. І що завгодно...”.

Отже, такий вигляд української школи проектується та вживлюється сьогодні в суспільне і громадське буття України. Уявити тільки, на новорічні свята близько 50 тисяч українських дітей були “удостоєні честі”, а фактично вимушені брати участь у новорічних виставах “Академії бешкетників”.

Одночасно провокативною методикою учням на рівні підсвідомості нав’язується тяга до паління та вживання алкоголю. Наприклад, у свій час у більшості міст України були розміщені яскраві кольорові плакати із юнаком на велосипеді або на роликах в стрибку і написом великими літерами: “ПАЛИТИ”, а нижче маленькими літерами – “на це немає часу”.

Для додаткового читання учням пропонуються посібники із кольоровими малюнками, на яких, приміром, онук *замахується молотком* на свого дідуся, а внизу напис маленькими буквами – “цього робити не можна”. Як результат, відомо більше десяти випадків, коли онуки після прочитання таких посібників били молотком своїх дідусів. Наші журналісти проявили демократичність і пішли далі, пропагуючи фільм жахів “Я відрубую мамі голову”.

Використовуючи принцип, що заборонено, то є особливо цікавим, учням нав’язується специфічний підхід також до статевого виховання на прикладі казки “Стефа і її Чакалка”:

“Стефа – сміхотунчик.

Точнісінько як тато.

І мама, і сестричка, і навіть бабуся теж сміхотунчики.

Але Стефа – татійка.

Ось Ірця в садочку – вона мамійка. Коли її мами довго нема, вона плаче. І в ясельній групі плакала, і в молодшій, і в середній. Навіть у старшій іноді плаче, коли не заграється з Сіяром. Це тому, що вона мамійка.

А Стефа – *татійка*. Стефа сміється.

І сестричка Ліза – *татійка*, хоча вона цього й не показує. Це тому, що вона вже велика – їй аж десять років. Саме стільки, скільки пальчиків на руках. Цікаво: коли їй років буде більше, ніж десять, – як вона це показуватиме?!

Але *мама* – найбільша *татійка*. Бо вона он яка велика, а теж хоче спати з татою. Себто, треба казати «з татом» – бо Стефа вже аж у старшій групі, ще кілька місяців – і до школи піде, а дітки, яким скоро до школи йти, мають говорити правильно. Ось коли Стефа була у ясельній, себто й-асельній (і як же воно іноді важко – правильно говорити), тоді вона казала «з татою». А тепер – «із татом». Хіба коли забуде...

Отож, Стефа теж хоче спати з татом. І з мамою хоче. Тому найчастіше вона біжить у їхнє ліжечко і лягає посередині. Одну ніжку на тата покладе, іншу – на маму. Тато справа казочку розказує, мама зліва пісеньку співає. Так і заснути недовго...

Узагалі, Стефа і *татійка*, і *мамійка*, і сестрійка, і навіть бабусійка іноді – коли бабуся приїжджає. Але родимка під лівою пахвою є тільки у тата й у Стефи. І *авторитет* тільки у тата й у Стефи є. Ось лише в тата *великий авторитет*, а в Стефи – *маленький авторитетик*. Коли Стефа була зовсім маленькою, вона каталася на *татовому авторитеті* – животуку, себто, – й так засинала. Тепер теж катається, бавлячись. Лише обережно, щоб не буцнути тата нізею в болюче місце. Він тоді сердиться – і це так кумедно!

А все тому, що тато – хлопчик, а Стефа – дівчинка. Адже тільки у *хлопчиків болюче* місце там, де *закінчується авторитет*. А в маленьких дівчаток болючого місця взагалі нема, лише у великих. Це коли їм більше ніж десять років і вони вже не можуть це показати на пальчиках”...???

Поширення та нав'язування дітям подібних “казок” перекреслює висновок європейських та вітчизняних науковців про те, що більш раннє, ніж як зазвичай, відверте роз'яснення розвантажує у них буйну фантазію і тим самим призводить до викривлення, перешкоджає їх розвитку та може призвести до психологічного дискомфорту як дітей, так і дорослих. Не рекомендується давати помилкові пояснення, а нав'язування хибних гіпотез також є шкідливим і може призвести до блокування волі у розвитку мислення. У виховання немає автономних сфер. Зокрема, промахи в статевому вихованні (поспіх, неоднозначність і конкретності) негативно впливають на розвиток мислення, гальмують його.

Доцільно враховувати те, що статеве виховання включає в собі систему медичних, педагогічних, психологічних знань і заходів з виховання у батьків, дітей, підлітків, молоді та вчителів правильного ставлення до статі. У складі виховання індивіда статеве виховання є одним із видів його змісту. Його суть – статева ідентифікація, тобто формування людини чоловічої статі – за чоловічим типом, жіночої статі – за жіночим типом. Статеве виховання має сприяти гармонійному розвитку підростаючого покоління, підвищенню сексологічних знань, повноцінному формуванню дитинородної функції у майбутньої жінки (чоловіка), створення почуття відповідальності за здоров'я та самопочуття майбутньої дружини (чоловіка), дітей, тобто зміцненню сім'ї та родини. Статеве виховання пов'язано із складними медико-педагогічними, психологічними і соціальними проблемами. В ньому тісно переплітаються фізіолого-гігієнічні, педагогічні, морально-етичні й естетичні аспекти. Теорією і практикою перевірено, що дітей молодшого шкільного і дошкільного віку необхідно навчати елементарним гігієнічним навичкам і правилам поведінки.

Не варто нехтувати порадами А.С. Макаренка про те, що доцільно проводити серйозні бесіди (окремо з хлопцями і дівчатами) з питань статевої гігієни, а в старшому віці – із проблем небезпеки венеричних захворювань. Такі бесіди повинні також сприяти формуванню “статевої моралі”. Приводом для

них, на думку науковців, є “цинічні розмови, підвищений інтерес до чужих сімейних справ, підозріле і не цілком пристойне ставлення до закоханих пар, легковажна дружба з дівчатами, неповага до жінки та ін.”.

Статеве виховання починається до народження дитини із виховання молодих батьків і продовжується все життя. Науковці визначають, наприклад, такі принципи статевого виховання: тривалість, періодичність, правдивість, індивідуальність роз’яснення, відповідність роз’яснення рівню фізичного і психологічного розвитку дитини. Воно покликане сприяти людині знайти і реалізувати свою індивідуальність в благородному, гуманному, але не у вульгарному, низменному і не другорядну роль в цьому відіграє школа в особі вчителя.

Наведений вище витяг із “казки” говорить про послідовність та етапність повзучої аморальності та безпринципності. Зокрема, “патріотичними попередниками”, активними учасниками помаранчевої революції українським дітям пропонувалися також своєрідні, “нестандартні”, “креативні”, “інноваційні” підходи до виховання, формування “критичного” мислення підростаючого покоління.

Наприклад, в часи правління “патріотів-попередників” дітям дошкільного та молодшого шкільного віку було запропоновано:

ЧЕРВОНА ШАПОЧКА

(Стара казка на новий лад)

В одному селі жила Червона Шапочка. Дівчина гарненька, ставненька. Нижню половину її вроди облягали вичовгані джинси. Верхню - розписаний незрозумілими гаслами балахон. На голові хвацько сиділа червона шапочка - подарунок від бабусі на день шістнадцятиріччя. За те її і називали Червоною Шапочкою.

Одного разу мама каже Червоній Шапочці:

- Ось тобі пиріг, пляшка вина. Однеси бабусі. Нехай підкріпиться трохи. Старенька вона вже. Нездужає.

Як у справжній казці, бабуся жила за лісом.

“Тільки спіши, - каже мати, - поки сонечко високо”. Червона Шапочка пішла.

Відійшла на таку віддаль, що не побачиш її неозброєним оком. Сіла під кущ. Випила вино. З’їла пиріг. Дістала з потайної кишені джинсів цигарку. Запалила, смалить і наспівує:

“Ах, эта красная рябина среди осенней желтизны”. Я на тебя смотрю, любимый...

Як тут з кущів виходить Вовк. Страшений, величезний. Очі голодним вогнем світяться.

А-а-а! - гаркнув.- Червона Шапочка! Попалась! Зараз тебе з’їм! Червона Шапочка озирнулася. Цвикнула через густо на помаджену губу.

- Пішов геть! Шкет нещасний! Ще не таких бачила.

Дихнула Червона Шапочка на Вовка перегаром вина й тютюну. Вовк очманів. Схопила Червона Шапочка Вовка за вуха, сіла на нього верхи і гукнула:

Поїхали! - Куди? - перелякався Вовк.

- Куди-небудь! - пришпорила боки Вовка дерев’яними підошвами своїх стукалок. І той рвонув. Каталася Червона Шапочка на Вовкові до ранку. Вранці під’їхала до бабусиної хати, зайшла у світлицю:

- Чао предкам!

- Дитино рідна! - сплеснула в долоні бабуся.- А ти де в таку рань тут узялася?

- Ша! - приклала пальця до вуст Червона Шапочка.- Якщо маман питатиме, де я була, скажеш, у тебе ночувала.

- Господь з тобою, дитино! А хіба ти не з дому?..

- Дай щось пошамати! — сказала Червона Шапочка, викаблучуючись перед дзеркалом.

- Нема, дитино, - каже бабуся. - Бо я хворіла.

- Давай бабки. Пошлю Вовка, принесе зараз.

Бабуся витріщилася на внучку. - Гроші давай! - хрипко пояснила Червона Шапочка.

Бабуся тремтячими руками дістала вузлика. Розв'язала. Подала Червоній Шапочці свою пенсію.

- На. Нема більше.

- Тоді я тебе з'їм! — налякала Червона Шапочка.

Якраз у цей час повз хату бабусі проходив мисливець. Дивиться, біля хати лежить загнаний Вовк, язика висолопивши і хвоста відкинувши. А з хати доноситься схлипування бабусі:

- Не маю, внученько! Їй-богу, більше не маю!..

Мисливець вскочив у хату. Напоготові рушницю тримає:

- Хто тут бабусю ображає?

Червона Шапочка криво осміхнулася:

- А ти у родинні справи не вмішуйся! Браконьєр нещасний. Ось напишу на тебе скаргу, що ти вбив Вовка, обікрав бабу-шенцію і приставав до мене. Тоді закукурікаєш...

Мисливець був сміливий. Ніколи не тремтів перед найстрашнішим звіром. А тут жилки в нього затрусилися. Він згадав свою жінку молоду. Діточок білочубих. І, знітившись, почав задкувати до виходу.

Що далі діялося у бабусиній хаті, ніхто не знає. Бо свідків не було. Тільки десь під полудень з хати вийшла Червона Шапочка з набитим вузликом на спині. І зникла в лісі.

Де вона блукає, досі ніхто не знає.

Може, стрінеться вам принагідно. То сповістіть хоча б її маму. Бо побивається, руки ламає, де її чадо неповнолітнє, не знає...

З наукової і практичної точок зору відомо, що духовною, позитивною інформацією можна озброїти, а негативною - можна і отруїти, особливо, якщо інформація подається для невідповідної, морально і психологічно незахищеної дитячої аудиторії. У даному випадку використано психологічно-інформаційний прийом – якщо на будь-яку аудиторію подати найабсурднішу інформацію, у тому числі у вигляді казки, оповідання, повідомлення устами вчителя або батьків, то буде від 3 до 10 % слухачів, які приймуть її за істину. Так діють ідеологи, проповідники повзучої бездуховності та аморальщини.

Необхідно враховувати в освітній діяльності, що після вчителя/науковця основна цінність школи – книга (буквар, читанка, художня книжка, хрестоматія, підручник, посібник, збірник задач і вправ, словник, енциклопедія, збірка казок). У 90-ті роки двадцятого століття український народ ще відносився до одного з найбільш читаючих народів світу. Мережа шкільних та дитячих бібліотек була широко доступна для українських дітей та їх батьків. Там можна було взяти не тільки дитячу книжку, а й отримати

кваліфіковану консультацію чи пораду. Тому більше, ніж подив, викликає думка окремих авторів хрестоматії про те, що основне призначення книжки – *“розпалювати пічку”*???

Один із результатів такого підходу відомий. На думку *“вільнодумців”* заборона ... книжок сприяє розвитку українських коміксів на підставі снів-сюжетів про *“металева відьму”*.

Одночасно на сторінках періодичної преси розпочалася дискусія, бути чи не бути книзі, і як скоро друковану книгу замінить її електронна версія, електронний підручник. Якщо брати за зразок передову світову практику, то й без дискусій очевидним є те, що поряд та разом повинні бути і книжка, і електронний її носій, вони доповнюють одне одного. У той же час, на науковому, практичному і видавничому рівнях необхідно вирішити нагальне питання щодо розробки дидактики електронної книжки, електронного підручника, встановити санітарно-гігієнічні норми до їх дизайну, оформлення, побудови, зокрема: використання шрифтів, гама кольорів, малюнків, діаграм та схем тощо. Запровадження цифрових технологій без відповідного наукового супроводу та практичної апробації може призвести до виховання начитаного, але малограмотного, знаючого, але неосвіченого покоління.

Нас турбує те, що за даними соціологічних досліджень, проведених у 2018 році, 60% громадян України не прочитали жодної книжки, а у в 2019 році - 73% (?) українців. Їх *“годували”* черговими демонстраціями серіалу *“Слуга народу”*, *“салатами”* Рейгана, байками Черчіля та Тетчер. Варто врахувати, що народ, який перестає читати, позбавлений права на премудрість та інтелектуальне осмислення проблем минулого, сьогодення і майбутнього. Нам також необхідно збагнути загальноєвропейську тенденцію – тими, хто читає смартфони, будуть керувати ті, хто читають друковані книжки. Доцільно також захистити дітей та учнів від негативного впливу електронних носіїв інформації на їх психіку, інтелектуальний розвиток та зір.

Розробка та запровадження електронного підручника - це комплексна програма, яка повинна бути вирішена як на загальнодержавному, так і на шкільному рівнях. Українське суспільство та її наукове співтовариство зобов'язані також серйозно задуматися, як визначити систему ризиків, технологій та спроб, етапів, періодів вкидання, нав'язування, пропаганди, присуті спеціальних книг для безграмотних - коміксів.

Суспільно-громадська повага до вчителя та книги взаємодоповнюються у формуванні духовності, культури, ерудованості учасників освітнього процесу і найбільш вразливої її частини - дітей.

А у згаданих вище хрестоматіях та літературі наведеного вище кшталту нав'язують безкультур'я за критерієм *“Я спльовую. Слина летить далеко вниз...”*. Як результат, у ряді шкіл, у тому числі - м. Києва, учні за *“цивілізованим американським”* зразком провели змагання, хто далі плюне з вікна другого-третього поверху. Очевидно, хочуть зафіксувати свої результати у книзі рекордів Гіннеса. Як відгукнеться це в подальшій долі дітей, можна не тільки здогадуватися, але й передбачити, особливо аналізуючи неадекватну поведінку *“мажорів”* і пов'язані з такими установками проблеми суспільної безпеки, а також нівелювання культурних, духовно-моральних цінностей? Автори хрестоматій пропонують створений ними портрет *“сучасного учня”*, який любить *“пореготати, розреготатися, витріщатися, верещати, мимрити, трюхукати, дуркувати, байдики бити”*. Образ *“сучасного”* учня у них асоціюється з розбишаками, які розвивають та вивчають *“шкідницькі здібності, рукавицезнавство, шапкознавство, черевикоплавство, рукавицевикористання, рукавицезбирання”*. І це штучно нав'язується українському суспільству в сучасний період утвердження європейських тенденцій активного розвитку громадянського суспільства, формування духовно-моральних, демократичних, культурних цінностей, притаманних епосі четвертої промислової революції та електронних технологій.

Сумнівно, чи можна точно спрогнозувати, до якого рівня безкультур'я, цинізму може призвести нав'язування упорядниками хрестоматій тенденцій негативного, зверхнього ставлення до українських дітей та учнів як до *“пришелепуватих, страхопудів, мазунок, розбишак, лобуряк, вередунів, пустунів, вовцюганів, муркотунів, оскаженилих”*. І такий підхід офіційно підтримує, освячує Міністерство освіти і науки України в цілому та його керівництво зокрема?!...

У той же час, у відверто пропагандистських голлівудських фільмах для українського вжитку діти заокеанських політиків та громадян, які виконують роль то *“поводирів”*, то *“борців”* за роззброєння і демократію, подаються обдарованими, кмітливими, сильними і мудрими, адже вони *“супроводжують та ревізують самого Кобзаря”*. Від цього їх розпинає гординя, адже вони повчають, перевиховують, *“очищають”* народ із тисячолітньою історією, традиціями, цінностями.

Українській практиці відомі й інші підходи. У 80-х роках двадцятого століття до Міністерства народної освіти України надійшов лист учениці десятого класу, яка звернулася до центральних органів управління з проханням вирішити проблему неадекватного ставлення одного вчителя до учнів. Це стало предметом обговорення проблеми на колегії Міністерства і прийняття відповідного рішення з метою захисту прав учнів. Учителі, які змушували учнів, наприклад, п'ятого класу, шукати синоніми до слова повія, за результатами атестації звільнялися з педагогічної роботи без права поновлення на ній. У наведеному вище випадку відбулося все навпаки – неадекватність проявили автори хрестоматій, редакційна колегія, у тому числі - колегія Міністерства освіти і науки України, яка надала відповідний гриф *“рекомендовано до друку”* та забезпечила виділення державних коштів на друкування. Хто ж захистить учнів України від невігластва, безкультур'я, цинізму, нав'язуваного креативними експертами, просунутими політиками зоряно-смугастого орієнтиру?

Педагогічна практика знає і напручує приклади позитивного ставлення до учня, як до особистості. Так, у 70-ті роки двадцятого століття педагогічна рада однієї з шкіл вирішила не допускати до навчання в дев'ятому класі другорічника. Основи наук давалися йому дуже важко, але в той же час він був працьовитим і сумлінним юнаком. Він відчував життя та передбачав майбутнє, і тому констатував: “Як я скажу своїм внукам, що я не закінчив середню школу, не служив в армії”, - тому попросив педагогічну раду школи переглянути своє рішення і надати йому право закінчити середню школу. Педагогічний колектив прийняв лояльне рішення, в результаті якого цей юнак отримав “Атестат зрілості”, відслужив в армії, одружився, був працьовитим, шановним громадянином та любимим дідусем. Шаблонів і готових рецептів у вирішенні освітніх проблем немає, але є єдино перевірений критерій – не нашкодити. Це був період, коли сповідувався культ знань.

Учень чи дитина дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу зможе повноцінно фізично, біологічно, психологічно, розумово розвиватися за наявності належного стану здоров'я та якісного харчування. З 2014 року як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях ведеться атака на організацію харчування дітей та учнів. Дана проблема потребує розв'язання і на законодавчому, і науковому, і стандартно-нормативному рівнях, а також визначення єдиних критеріїв щодо формування калькуляцій, меню тощо. І раптом у згаданих хрестоматіях представлено низку “нестандартних” підходів до вирішення цього питання, а фактично провокацій, наприклад, учням пропонується такий вірш:

*Була собі маленька
тиранозавр Оленка.
Вона усіх з'їдала,
з'їдаючи – страждала.
Захрумкотівши пташку,
жаліла бідолашку:*

*(не всі ж бо егоїсти,
хто любить попоїсти!).*

Очевидно, автори хрестоматій знайшли “своєрідні підходи” до питання ідентифікації українського народу у міжнародному та європейському співтовариствах. Це означає, що за такими віршами, скоромовками, анекдотами українців будуть впізнавати та ідентифікувати у європейському співтоваристві як первісних людей.

Прочитавши наведені вище рядки в хрестоматіях, затверджених на загальнодержавному рівні, представники дипломатичного корпусу у своїх доповідних гіперболічно презентуватимуть українську націю як нащадків первісного ладу. Такий підхід повністю співпадає з рекламними проспектами, наприклад, англійських авіакомпаній, документальних фільмів американських телекомпаній, “голлівудських артистів” (проросло цеерушне насіння), на думку яких, беззубі українці виглядають як представники малорозвиненого голодного племені аборигенів та проживають в оточенні щурів. І така точка зору нав’язується про народ держави, яка в 1991 році входила в двадцятку науково-технічно, технологічно, економічно, культурно розвинених держав світу (п’ята економіка в Європі на 1991 рік) із розгалуженою і систематизованою, конкурентоспроможною сферою освіти. Очевидно, це заважає метрополіям та яструбам США - самозваними вершителям долі українського народу. Ми реально повинні оцінювати, аналізувати і прогнозувати дії європейських політиків, які заради свого благополуччя зрадили Федеративну Республіку Югославію, пізніше Сербію, віддали європейське співтовариство на відкуп спекулянтам та маніякам. Вони “забувають” і не хочуть визнавати, що основними принципами та критеріями волі є право, вибір та можливість не грішити: не верховодити, не обкрадати, не принижувати, не вбивати, не цькувати, не зраджувати, не обманювати, не хитрувати.

Виникають також закономірні запитання, чому стратегія розвитку науки та освіти України, формування захисту, збереження, безпеки українського народу повинна опускатися до так званого “рівня сталого (?) розвитку”, “зла(?)годи”,

“розбудови”, “контраверсії”, “опцій”, “розвою”, “долини смерті”, “чорного дзеркала”, “пекла”?

Не менш важливою проблемою для формування та розвитку фізично і психічно здорового тіла, забезпечення здорового, збалансованого та якісного харчування є питання шкільної форми, її дизайнерських та санітарно-гігієнічних характеристик. Тому більш ніж дивним є поєднання у хрестоматіях вишиванки і джинсів.

Ще з початку 1990-х років проводилась цілеспрямована кампанія зі знищення індустрії виготовлення шкільної форми, технічних засобів навчання, обладнання, наочного приладдя, атласів, карт, таблиць. А після виходу хрестоматій відбувся “цивілізаційний прорив”, “ноу-хау” – школа замовила шкільну форму із джинсової тканини. Українка у вишитій, духовній, культурній, дихаючій, природній (конопляній, льняній, бавовняній), майстерно розшитій та позитивно енергетично зарядженій сорочці, виплеканій впродовж тисячоліть, звичайно, чарівна. Але чи варто святковий, патріотичний, культовий одяг поєднувати з грубою, “мертвою” джинсовою ковбойською тканиною? Джинсовий же одяг слід використовувати в кращому випадку як спец форму на уроках з трудового навчання. У той же час, варто враховувати, що санітарно-гігієнічними, фізіологічними нормативами та стандартами зазначена тканина не рекомендується для використання дітьми, учнями, насамперед, тому, що вона, зокрема, погано вбирає піт, не пропускає повітря і блокує нормальне дихання людського тіла.

Тепер, що стосується специфічного змісту хрестоматій та формування в них словникових рядів, то можемо навести окремі матеріали (тільки не подумайте, що це якась маячня, ні - це виписки із хрестоматій). Отже, нижче вашій увазі пропонуються такі словникові “перли”:

- тра-та-та, тра-та-ті, тра-та-ту, шуря-буря, ось-ти, ось-я, стук-стук, так-так, ледь-ледь, пфе, чіт-нечіт, скіки-скіки, кліп-кліп, У-у-у, геть-геть-геть, Ура-а-а, гарнесеньке-е-е, ага, тю, мер-ці-ці-цій, глип-глипи, риб-риби, хрип-хрипи, рип-рипи, гуп-гуна, Че-че, Ше-Ше, Та-Та, Шурх – сюди, Ррруть –

туди, Бе-бе-бе, У-у, Б-е-е. О-о-о... Ага, ага, Оки-доки, Гей, гар-р-рне, панцир-р-р, добр-р-ре, тигр-р-ром, ВУСиків, пхе, ген-ген, ого, Гін-к-го, усі-усі-усі, Дай-да-на-да, обе-е-лезно, хволо-о-ба, ням-ням, ін-факт, захо-о-осемо-о-о, ні-і-і, пря-а-амо,, чу-ули, зві-і-ідти, ба-а-чили, пра-а-авда, наві-і-іщо, Хи-хи, Хі-хі, Хе-хе, ну-ну, Ой ну, Гурра, Бе-бе-бе, Вау, Єс!Єс!Єс!, Ну!Ну!, Фу-у-у, ледь-ледь, онук-моряк, от-от, закрутить-понесе, кубиків-будинків, пащекою-дверима, де-не-де, видивляються-пильнують, Тьфу, Ха!, о-о-о-о, цьом-цьом, му-ми-и-и-и-и, от-от, тим-то, будь-де, Фир-р, кхе-кхе, з-під, справді-бо, тож-то, «бо-онжу-ур, мсье-е Жа-ак», «оре-вуа-ар, мсьє-є Жа-ак», всі-всі, казна-чим, коли-небудь, Гггг...ідність, гггг..., Тю, казна-що, Ги-ги, ббббудемо, ззззображати, овва, Гммррр..., по-перше, по-друге, ось-ось, баби-яги, одне-єдине, дуже-дуже, отаке-то, а-а, е-е, ху-ух, хто-хто;

- тихо-мирно, тишком-нишком, папугу-феномена, кота-вегетаріанця, синьо-жовтий, читачем-дитиною, темно-зелені, глибоко-глибоко, теленькає-теленькає, росту-росту, сила-силенна, скарбничку-кота, читання-всього-підряд, плодами-рукавичками, студентам-першокурсникам, сонячно-соняховому, біло-сірий, хула-хупа, вправо-лівим, вправо-вліво, ясно-зелене, немовлята-підкидьки, нехай-но, швидко-швидко, хіміком-експериментатором, яскраво-синього, детективи-криміналісти.

Засоби масової інформації пішли ще далі та під гаслами розвитку української мови практикують вживання такого словникового ряду: *USAID від американського народу; Ба; Баб-ба; ПРОПАРЛАМЕНТ; # політикаиia; Proполітику; проздоров'я; DOBRE; Multi yolculuklar – щасливої дороги! Досвід. Працівники турецької фірми «ОНУР» допомагають українцям будувати європейської якості автобани; WORLDSKILLS INTERNATIONAL, «WORLDSKILLS UKRAINE», WorldSkills International, EuroSkills Welltex в Україні, Fashion Globus Ukraine, Depo.ua, UAprom.info, HR Ліга, МенеджеR; Healthy Schools – здоровий спосіб життя; eTwinning PLUS, eTwinning Prizes Event, QR-games, QR-код, Taboo, Twinsspace; Международная образовательная компания DEC education; SoftServe; RoDog; buling/булінг;*

ombudsmen/омбудсмен; изучаем украenglish; Second Катерина Друга; спілкування VS крутий; Levender Primary School I Alperton; Daily Mail; Mirror; A The Telegraph; ProZorro; non-stop; UNIT.City UFuture LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) Snapchat i Syngenta; MARUV TAYANNA хум Drunk groove The Pringlez; shutdown диннее; оборону на IPO; на Berlinale; Walt Disney; FIRST LEGO League – 2019 – «Народний фронт»; QUO VADIS; Книжки VS гречка; паливом Westinghouse; Ceneral Motors; зрунна Twenty One Pilots; SWIR-технологии; Gazeta.ua; онлайн-курс “Prometheeus”; KAZAKA, LAUD, IVAN NAVI, песни Apart, LAUDa, Freedom Jazz, All For The Love, Cupidon, Braii, KHAYAT, YUKO, Maybe, Kira Mazur; NASSA; Balcony chic; VIP-камерах; Кіндерсюрприз; Кіндерсюрприз; Twitter; The Times; Politeka; ZIK; ECOT; 112 Україна Live; XSPORT; NEWSONE; Arricano, Зина – IN; КОНО – OUT; Munich Security Conference; Рискленд; Baring Vostok Capital Partners; TRUCAN TruCam LTI 20/20; рок-звезда Alyona Alyona; “Khmelnyskyi EdFest - 2019”; Kiev – Kyiv (Kyiv Boryspil); СОНЯШНИК і AZOTER; DNEPR BRASS FEST; MARUV u Freedom Jazz – Eurovision song contest; Videоблогинг; завел блог; хайпить; Doctor Honoris Causa; KYIV GLOBAL SUMMIT; Компанія США United Fruit Company; Google и Facebook; SCIENTOLOGY; Німці тепер пишуть Kyjiw, а не Kiew; копи; стейкхолдери; Disney Lady and the TRAMP/Щоденник; Fabulous style selection; in Style fashion book; учителька з невеличкого села започаткувала флешмоб; вебінар; НУШників; андрагог; тьютор; модератор; Хоумскулинг; фасилітатор; освітній омбудсмен; маргарин gata; Мама Ха-ха-ха; Мама і син!!! Ха-ха-ха; Мама – Люба))) Аха-ха і т.д.

Коментарі, як-то кажуть, у подібних випадках, зайві.

Над цим, на перший погляд “безпечним”, “безневинним”, “трайливим набором” слів, примовок мають попрацювати не тільки педагоги, а й психологи, психіатри, філологи, лінгвісти, системні енергетики.

Потребує вирішення проблема, пов’язана з тим, що ряд країн (Греція, Німеччина, США та інші) прийняли рішення без врахування точки зору, позиції

України, про свої підходи щодо написання українських географічних назв, у тому числі столиці - м. Києва. Своїми “демократично-політичними підходами” вони перекреслюють, нівелюють духовну цінність українців – Київ:

Як тебе не любити Києве мій?

Грає море зелене,
Тихий день догора.
Дорогими для мене
Стали схили Дніпра,
Де колишуться віти
Закоханий мрій...
Як тебе не любити,
Києве мій!

В очі дивляться канни,
Серце в них переллю.
Хай розкажуть коханій,
Як я вірно люблю.
Буду мріяти й жити
На крилах надій...
Як тебе не любити,
Києве мій!

Спить натовлене місто
Мирним, лагідним сном,
Ген вогні, як намисто,
Розцвіли над Дніпром.
Вечорів оксамити,
Мов щастя прибії...
Як тебе не любити,
Києве мій!

(Дмитро Луценко)

До цього додані ще також тенденції так званої “гендерної політкоректності”, які пропонують вилучити із українських підручників одвічно українські сімейні цінності та слова “Батько й Мати”(???) Одночасно, зокрема, Міністерство освіти і науки України зробило черговий “подарунок” – видало підручник для 7 класу “Українська література” видавництва “Грамота” - 2007 (тираж 230 000 примірників), - 2015 (наклад - не вказано, Зам. № - не вказано), в якому учням пропонується завдання: “Як називають такі вислови:

вмиваються слізьми, ніг не чути, кіт наплакав, *рідного батька продати?* Поясни їх лексичне значення, замінивши словом-синонімом”. Цікаво, до якого рівня, глибини та висоти автор підручника рекомендує, планує продавати батька?

Історія вчить, що неточний переклад може стати приводом для початку конфлікту, військових дій, але практика показала, що неточний переклад може списати з карти світу столицю України (Київ - Kiev – Kyiv - Kiew – Kyjiw) або започаткувати знищення економіки країни (Ukraine sustainable development – Украина устойчивое развитие – Україна сталий розвиток). Головне при перекладі не рифму зберегти, а передати позитивну енергетику та зміст слова, а також не втратити особливості українського алфавіту!!!

Ми не маємо права забувати, що мова – ДНК народу.

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Прислухайтесь, як океан співає —
Народ говорить. І любов, і гнів
У тому гомоні морським. Нема
Мудріших, ніж народ, учителів;
У нього кожне слово - це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина.

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля,
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтесь доглядать свій сад

(М. Рильський)

Аналізуючи лінгвістичне засилля, засмічення української мови провокаційними термінами, поняттями, завданнями, вправами, іншомовними словами, то такими вже й не безвинними є “забаганки” реформувати

українську мову, тобто перевести Конституцію мови - Український правопис то на грецьку, то на латинську основу.

НАПУЧУВАННЯ (СВІЧЕЧКА БУКВИ «І»)

Хай це, можливо, і не найсуттєвіше,
але ти, дитино,
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічечку букви «і»,
а також,
витагнувшись на пальчиках,
оберігати місячний серпик
букви «є»,
що зрізаний з неба
разом із ниточкою.
Бо кажуть, дитино,
що мова наша — солов'їна.
Правильно кажуть.
Але затям собі,
що колись
можуть настати і такі часи,
коли нашої мови
не буде пам'ятати
навіть найменший
соловейко.
Тому не можна покладатися
тільки на солов'їв,
дитино.

(Іван Малкович)

Деякі “гарячі голови” привезли та озвучили заокеанські плани взагалі переведення української мови на латинську графіку. Таким чином, питання розробки, затвердження сучасного правопису української мови вимагає поміркованого наукового підходу, а також має стати предметом ретельного вивчення та прийняття обґрунтованого, виваженого рішення.

Не цурайтесь люди мови,
Не цурайтесь роду,

Як зачухне рідне слово –

Не буде народу.

(Ірина Красоткіна)

Необхідно усвідомити, переосмислити, що кирилиця, на основі якої побудована українська мова - це алфавітна система письма в країнах Східної Європи, Північної і Центральної Азії. Одна з двох абеток староцерковнослов'янської мови, що лягла в основу алфавітів слов'янських мов та десятків різних мов світу. Вона базується на ранній кирилиці, розробленій в IX столітті в Першому Болгарському царстві, в Преславській книжній школі.

Використовується у багатьох слов'янських мовах Південно-Східної і Східної Європи, Північної Євразії, а також неслов'янських мовах. Станом на 2011 близько 252 мільйонів осіб в Євразії послуговуються кирилицею як національним алфавітом. І не Росія подарувала Україні кирилицю, а навпаки.

Чи варто “рубати” духовну основу?

Кирилиця походить від грецького ініціального, розбавленого додатковими знаками глаголиці й деякими лігатурами. Ці додаткові літери використовувалися в старій церковнослов'янській мові й були відсутні в грецькій. Абетку названо на честь візантійських святих Кирила і Мефодія, яким традиція приписує винахід глаголиці. Ймовірно, розробником кирилиці були їхні учні-болгари, зокрема Климент Охридський.

У формування законодавства з питань державної мови не враховано гіркий український досвід підписання (05.11. 1992 р.), ратифікації (15.05. 2003 – ратифікаційна підстава – 802-IV), набрання чинності для України міжнародного договору (01.01. 2006 р.), публікації в офіційному виданні (25.12. 2006 р.) Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”. Із наведених даних видно, як міжнародне та європейське співтовариства заставили Україну поступитися своїми державними, національними інтересами і взяти підвищені зобов'язання перед своїми

вимогливими та напористими сусідами, прийнявши Закон, який нічого спільного із європейською мовною політикою немає.

Мали місце неодноразові спроби виправити становище в сфері мовної політики. Зокрема, 12.12. 2012 р. було внесено проект закону (реєстр. № 0001) про внесення змін до Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”.

Проектом Закону вносилися зміни до прийнятого Верховною Радою України 15 травня 2003 року Закону України № 802-IV "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин" з метою приведення назви чинного Закону у відповідність до офіційного перекладу Хартії та виправлення некоректностей у назвах деяких мов у статті 2 чинного Закону.

29 серпня 2006 року Міністерством закордонних справ України з англійської мови на українську було здійснено офіційний переклад Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, де назва її звучить – Європейська хартія регіональних або міноритарних мов.

Перш за все, аналіз автентичних текстів Європейської хартії регіональних або міноритарних мов засвідчив, що базовий термін "regional or minority languages" (англ.) "langues regionales ou minoritaires" (фр.) був неправильно перекладений українською мовою як "регіональні мови або мови меншин", оскільки зроблений не з мови оригіналу – англійської чи французької, а з російської. Правильним українським відповідником є – "регіональні або міноритарні мови", а правильна назва Хартії – Європейська хартія регіональних або міноритарних мов.

У головному терміні англійського тексту Хартії слово "minority" має значення не "меншини", а "меншості" і вживається для означення меншої кількості людей, які розмовляють тією чи іншою мовою, а не для означення етнічної одиниці. Таким чином, слово "minority" прийнято вживати у сенсі кількості, а не етнічної приналежності.

Як зазначалося у частині 11 Пояснювальної записки до Європейської хартії регіональних або міноритарних мов: "Хартія має на меті захищати регіональні або міноритарні мови та сприяти їх розвитку, але це не стосується мовних меншин".

Зверталося увагу на те, що у статті 1 Хартії, де визначено термін "територія, на якій використовується регіональна мова або мова меншин", йдеться не про мову певної національної меншини, а про мову, яка є засобом спілкування певної кількості осіб:

"...і традиційно використовуються в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави;"

Правильність такого тлумачення впливає зі змісту частини третьої преамбули Хартії, об'єктом якої є насамперед мови, що можуть зникнути з мовної карти Європи, і потребують підтримки та особливого захисту.

Фіксувалося, що об'єктом Європейської хартії регіональних або міноритарних мов є збереження мов, які є під загрозою відмирання як етнокультурне явище, а не мовні права національних меншин, що проживають у певних регіонах України. Звичайно, регіональна або міноритарна мова є одночасно і мовою етнічної меншини, але ці терміни не тотожні. Захист мовних прав європейських меншин регламентується іншим документом, а саме Рамковою конвенцією про захист національних меншин.

Зверталася увага на те, що Закон України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин" передбачає захист мов таких національних меншин: білоруської, болгарської, грецької, єврейської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської. Усі ці мови є офіційними, крім грецької та єврейської, у відповідних державах і, з огляду на свій статус, мають необхідний державний захист і не перебувають під загрозою зникнення. Також на території України немає жодних перешкод для застосування цих мов представниками відповідних національних меншин у місцях їх компактного проживання.

Було сформульоване застереження стосовно того, що пункт 2 Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин" передбачає надання захисту саме мовам національних меншин, а це прямо суперечить меті та об'єкту самої Хартії. У доповіді Комітету експертів Ради Європи про застосування Хартії Україною (27.11.2008) наголошено:

"62. Ратифікаційна грамота України вказує на те, що в основі підходу, обраного українськими органами влади, лежить кількісний критерій, із використанням даних перепису населення 2001 року, отже документ охоплює лише найбільш численні національні меншини. Комітет експертів нагадує, що метою Хартії є збереження мов, як засобу відображення культурного багатства, і що це не стосується меншин як таких".

До зазначеного законопроекту Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України було сформульовано більше десяти застережень і рекомендовано проект закону відправити на доопрацювання.

Стан справ на законодавчому, правовому, політичному рівнях до цього часу не виправлений. Наші політики "забувають" також про те, що законодавчі норми також вчитуються з урахуванням юридичного, інформаційного, філологічного змістів, проте, не пропускають нагоди принизити українців на дипломатичному рівні, маніпулюючи своїм депутатським статусом в інтересах інших держав.

Наприклад, прийняття Верховною Радою України проекту Закону України про повну загальну середню освіту (реєстр. № 10204 від 05.04. 2019) статтею 5 якого передбачено: "Особи, які належать до національних меншин, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу, та реалізують право на навчання відповідними мовами в державних, комунальних чи корпоративних закладах освіти ..." стало першопричиною того, що на території України активізувалася заокеанська тінь конфліктології і виділила щедре фінансування на критично необхідне??? Дану тенденцію підсилили політики та керівники окремих

західних сусідів, які продемонстрували це своїми діями, зустрічами, ініціативами не тільки на території сусідніх держав, а й на території України. Внаслідок чого керівники національних товариств України вимушені були зробити свої застереження та продемонстрували свою позицію щодо недоцільності розхитувати міжнаціональний “човен” в Україні.

Політики, експерти, консультанти не враховують також те, що відповідною нормою завдається удару і блокується розвиток української мови, у зв'язку з тим що не забезпечено ні офіційний, ні неофіційний, ні представницький, ні робочий статус української мови в Європейському Союзі.

Проблема мовного питання також “розгойдується” і на рівні комітетів Верховної Ради України та міністерств. Одним із таких прикладів є прийняття за стійким політичним наполяганням Голови Комітету з питань науки і освіти та “незалежних” експертів “патріотів” рішення (протокол № 20 від 15 січня 2014 року) “Про рекомендації Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти за результатами роботи круглого столу “Освіта представників національних меншин України: проблеми та шляхи їх вирішення”.

Констатовалося, що Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти, за результатами роботи круглого столу “Освіта представників національних меншин України: проблеми та шляхи їх вирішення”, що відбувся 26 вересня 2013 року за участю народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, Національної академії педагогічних наук України, керівників органів управління освітою, керівників та викладачів, вчителів навчальних закладів, науковців, керівників громадських організацій національних меншин, інших громадських організацій, вчених, організаторів міжнародних проектів, співробітників низки дипломатичних представництв в Україні, відзначає таке.

Україна є однією з небагатьох країн Європи, де в системі освіти навчально-виховний процес здійснюється не лише державною мовою, а й

багатьма мовами національних меншин. Так, лише загальна середня освіта надається 10 мовами, зокрема 8 мовами національних меншин; у школах вивчається 31 мова, у тому числі 19 мов національних меншин. За роки незалежності практично з нуля для вивчення багатьох мов створено необхідне навчально-методичне та кадрове забезпечення. Таким чином, в державі забезпечено в цілому виконання конституційних норм, вимог Декларації прав національностей України та законодавства щодо освіти та гарантування представникам національних меншин права на навчання рідною мовою чи її вивчення. Україна виконує взяті на себе зобов'язання в рамках Ради Європи, зокрема передбачені Європейською хартією регіональних мов або мов меншин та Рамковою конвенцією про захист національних меншин. Багато робиться й для інтеграції представників меншин в українське суспільство, щоб кожна дитина, незалежно від національності, почувала себе повноправним громадянином України.

У той же час учасники круглого столу відзначили певні проблеми в цій царині, серед яких:

- органи виконавчої влади не завжди дотримуються принципу рівного доступу до якісної освіти представникам окремих національних меншин, зокрема в частині створення навчально-методичного та дидактичного забезпечення вивчення рідних та української мов;

- з навчальних предметів, що складають інваріантну частину навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів, болгарська, гагаузька, новогрецька мови, мова іврит досі не мають українських підручників, створених відповідно до навчальних програм і виданих за кошти державного бюджету. Учні загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою не мають підручника з рідної мови для 4 класу, не віддруковані перекладні підручники румунською та угорською мовами з біології, географії, історії України для 7-10 класів. У цей же час кошти, що щорічно виділяються Міністерству освіти і

науки на виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, використовуються на видання казок та інших посібників для позакласного читання, що не відповідає вимогам цього міжнародно-правового акту;

- повільно розвивається мережа загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою, затримується будівництво та реконструкція нових шкіл. Значна частина дітей кримських татар не мають можливості вивчати свою рідну мову, у перекладних підручниках цією мовою, як і польською, допускається значна кількість помилок;

- типові навчальні плани, розроблені на основі нових стандартів освіти, передбачають меншу кількість годин, що виділяється на вивчення рідних мов у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин;

- Міністерством освіти і науки не вирішується питання запровадження Всеукраїнських олімпіад з мов деяких національних меншин, ініціатором якого ще два роки тому виступили громадські організації болгар, греків, євреїв, поляків, румун, угорців, що мешкають в Україні. Проведення таких олімпіад стало б суттєвою підтримкою обдарованої молоді, зокрема тих представників національних меншин, які досягають значних успіхів у вивченні своїх рідних мов, дала б їм можливість повною мірою реалізовувати права, визначені законодавством;

- постійного вдосконалення потребує підготовка педагогічних кадрів для навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин та їх вивченням, у першу чергу вчителів цих мов. Жоден з вищих навчальних закладів не готує вчителів гагаузької, молдовської мов та мови іврит, відсутня система підвищення їхньої кваліфікації.

- практично відсутні заходи та зусилля у галузі освіти для збереження мов, що зникають в Україні: караїмської, кримчацької, румейської, урумської та мови їдиш;

- обмеження, встановлені нормативно-правовими актами щодо статусу громадських організацій національних меншин, не дозволяють організаціям, що представляють інтереси нечисленних меншин, брати участь у конкурсах з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, зокрема з видання навчально-методичної, словникової літератури у рамках реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, що проводяться Міністерством культури України;

- серйозною проблемою залишається досконале вивчення представниками національних меншин державної мови. У початковій школі на вивчення державної мови передбачено вдвічі менше часу, ніж у закладах з навчанням українською мовою, хоча вона для учнів не є рідною. Методичні підходи до вивчення державної мови почасти є застарілими, у вищих навчальних закладах відсутня спеціальна методична підготовка вчителів до викладання державної мови, бракує лінгафонних кабінетів, аудіо- та відео посібників, сучасних комп'ютерних дидактичних засобів навчання тощо. Учні сьомих класів шкіл з навчанням румунською мовою не мають навіть підручників з української мови, а підручник для п'ятих класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою створений без урахування специфічних особливостей молдовської мови;

- Міністерство фінансів протягом тривалого часу не погоджує проекти наказів Міністерства освіти і науки щодо поділу класів на групи під час вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах та класах з навчанням болгарською, кримськотатарською, польською та словацькою

мовами та про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах;

- як результат - низькі показники зовнішнього незалежного оцінювання, особливо в місцевостях, де представники національних меншин мешкають компактно;

- особливою проблемою продовжує залишатися забезпечення доступу до освіти дітей-ромів;

- вдосконалення потребує виховання у дітей та молоді толерантної поведінки, взаємоповаги та взаєморозуміння у полікультурному соціумі України, поваги до державної мови, традицій українського народу та української культури.

Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти рекомендував:

1. Народним депутатам України, членам Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти у 2014 році:

1) при розробленні нової редакції Закону України “Про освіту” врахувати положення, що регулюватимуть питання освіти представників національних меншин та необхідність розвитку міжкультурної освіти; вдосконалити регулювання діяльності навчальних закладів недержавної форми власності, зокрема у частині фінансування виконання ними державних стандартів освіти за кошти державного бюджету, забезпечення підручниками тощо;

2) розробити законопроекти щодо здійснення в галузі освіти та науки заходів для збереження мов, що зникають в Україні: їдиш, караїмської, кримчацької, румейської, урумської.

2. Депутатським групам Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків із зарубіжними країнами (Грецькою Республікою, Республікою Молдова, Республікою Польща, Російською Федерацією, Румунією,

Словацькою Республікою, Угорщиною) у 2014 році розглянути питання задоволення освітніх потреб закордонних українців та відповідної національної меншини в Україні.

3. Кабінетові Міністрів України у 2014 році ініціювати зміни у відповідні нормативно-правові акти стосовно:

1) проведення конкурсів з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, у частині зняття обмеження щодо статусу громадських організацій національних меншин для участі в таких конкурсах;

2) включення до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра спеціальності “юдаїка” для подальшого викладання та вивчення, зокрема, мов їдиш та іврит.

4. Міністерству освіти і науки України:

1) у першому півріччі 2014 року розробити спеціальні заходи з вивчення у загальноосвітніх навчальних закладах державної мови представниками національних меншин, мови яких відносяться до інших мовних сімей, та, за необхідності, представниками інших національних меншин, передбачивши, зокрема, запровадження нових підходів до відбору змісту мовного матеріалу під час укладання програм і його методичної інтерпретації у підручниках, створення лінгафонних кабінетів, випуск відповідних посібників, у тому числі аудіовізуальних; під час створення підручників з української мови як державної важливо враховувати думку вчених, які досліджують ці проблеми, методистів і вчителів, які працюють у місцевостях компактного проживання представників національних меншин;

2) забезпечити у 2014 році: 1) видання навчальних програм з мов та літератур національних меншин; 2) видання підручників для загальноосвітніх навчальних закладів з мов національних меншин інваріантної частини навчальних планів: болгарської, гагаузької, івриту, новогрецької, словацької, що не були видані у попередні роки, у подальшому своєчасно оголошувати конкурс на створення зазначених підручників;

3) організувати до 1 квітня 2014 р. розроблення та видання навчальних програм з вивчення мов національних меншин (або адаптацію існуючих програм) для загальноосвітніх навчальних закладів, де ці мови вивчатимуться як друга іноземна;

4) забезпечити у 2014 році видання підручників з української мови та перекладних підручників з основних предметів для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською та угорською мовами, що не були видані у попередні роки;

5) сприяти розробленню та виданню настінної наочності та роздаткового матеріалу з української мови для 1-4 класів, що сприяє ефективнішому її засвоєнню учнями шкіл з навчанням мовами національних меншин;

6) у 2014 році розробити і видати програму з усного українського мовлення для підготовчих груп дошкільних навчальних закладів з вихованням мовою національних меншин та забезпечити навчання відповідними дидактичними посібниками;

7) у 2014 році розглянути можливість видання підручників різних авторів (авторських колективів, принаймні двох) з мов та літератур національних меншин, а також української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин, іншої навчально-методичної літератури і розробку сучасних засобів навчання;

8) забезпечити раціональне використання коштів, що виділяються на виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, проводити всебічні консультації з педагогічною громадськістю та громадськими об'єднаннями національних меншин для визначення номенклатури підручників, навчальних та навчально-методичних посібників для видання за рахунок цієї бюджетної програми;

9) поліпшити якість перекладних підручників з інших предметів для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин, співпрацювати у цьому питанні з провідними лінгвістичними центрами з цих мов та науково-методичними радами відповідних органів управління освітою, відбирати для перекладу для різних класів підручники одного автора (авторського колективу);

10) у першому півріччі 2014 року вивчити питання щодо внесення змін до типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин, що дозволяли б, за бажанням навчального закладу, вивчати у таких закладах лише три мови: державну, мову національної меншини (мову навчання) та одну іноземну мову;

11) у першому півріччі 2014 року вивчити питання щодо внесення змін до типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин, що передбачатимуть збільшення навчальних годин на вивчення української мови як державної і мов національних меншин;

12) у першому півріччі 2014 року вивчити питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання з мов національних меншин, якими здійснюється навчання у загальноосвітніх навчальних закладах; доопрацювати програму зовнішнього незалежного оцінювання зі світової літератури з урахуванням змісту навчальних програм "Література (національної меншини та світова)" загальноосвітніх навчальних закладів, забезпечити її переклад на мови національних меншин;

13) у першому півріччі 2014 року за результатами вивчення питання, визначеного дорученням Президента України за наслідками засідання Громадської гуманітарної ради під його головуванням 3 липня 2012 року, та змістовних пропозицій громадських об'єднань національних меншин запровадити Всеукраїнські олімпіади з мов і літератур деяких національних меншин за аналогією з олімпіадою з російської мови та літератури;

14) у 2014 році запровадити у вищих навчальних закладах вивчення курсу “Методика навчання української мови як державної у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин” з урахуванням специфіки адміністративно-територіальних одиниць;

15) у 2014 році передбачити підготовку фахівців для викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах;

16) у 2014 році визначити вищі навчальні заклади та запровадити підготовку вчителів гагаузької, молдовської мов та мови іврит, підвищення кваліфікації вчителів цих мов та новогрецької мови, вчителів інших предметів, які викладають мовами національних меншин, організувати їх методичне забезпечення;

17) впроваджувати елементи міжкультурної освіти в програми, підручники та навчальні посібники, що видаються в Україні, здійснювати постійний моніторинг змісту програм, підручників та посібників щодо їх відповідності основним принципам толерантності;

18) впроваджувати у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації спецкурси з культурної адаптації до умов регіону, виховання успішної міжкультурної комунікації й толерантності, а також з методики роботи педагогів у полікультурних колективах (у т. ч. з дітьми мігрантів, біженців, інших категорій іноземців, представниками традиційних і “нетрадиційних” діаспор) та роботи з батьківськими колективами;

19) розробити навчальні програми інтегрованих курсів релігієзнавчого характеру, що у світському ключі знайомитимуть учнів, студентів з різноманітними конфесіями, що представлені в Україні, оскільки викладання основ однієї будь-якої релігії у поліетнічних і поліконфесійних регіонах є одним із проявів дискримінації за конфесійною ознакою й суттєвим конфліктогенним фактором;

20) у 2014 - 2016 роках укласти відповідні угоди чи ввести зміни до чинних угод з освітніми відомствами іноземних країн стосовно визнання документів про освіту, зокрема свідоцтва про підвищення кваліфікації вчителів мов і літератур національних меншин, виданих за кордоном, та свідоцтва про підвищення кваліфікації вчителів української мови, виданих в Україні.

5. Міністерству освіти і науки України, Міністерству фінансів України:

1) завершити поетапну роботу з введення нових нормативів поділу класів на групи під час вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин: у 2014 році - для закладів з навчанням болгарською, кримськотатарською, польською та словацькою мовами, у 2015 - російською мовою;

2) у першому кварталі 2014 року розробити та затвердити нову редакцію Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, що передбачала б, зокрема, застосування такої форми навчання до іноземців та осіб без громадянства, що мешкають або перебувають в Україні, громадян України, що мешкають або перебувають за кордоном, у тому числі при вивченні української мови.

6. Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук України сприяти здійсненню наукових досліджень з мов, фольклору, історії, традицій та культури національних меншин України.

7. Міністерству освіти і науки України, Національній академії педагогічних наук України:

1) у 2014 році проаналізувати результати експерименту, що проводився у Болградському районі Одеської області щодо поступового переходу в класах з навчанням мовами національних меншин на вивчення низки предметів державною мовою, та аналогічної роботи в інших адміністративно-територіальних одиницях, і підготувати відповідні рекомендації з урахуванням документів Верховного комісара ОБСЄ: Гаазьких рекомендацій щодо прав національних меншин на освіту та Люблянських керівних принципів з інтеграції у різноманітних суспільствах;

2) у 2014 - 2015 роках створити спеціалізовану вчену раду в Інституті педагогіки НАПН України зі спеціальності “теорія та методика навчання мов національних меншин”.

8. Міністерству освіти і науки України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міській державним адміністраціям:

1) систематизувати виховну роботу з дітьми та молоддю щодо формування толерантної поведінки, взаємоповаги, взаєморозуміння в полікультурному соціумі країни, виховання поваги до державної мови, традицій українського народу та української культури;

2) налагодити регулярний обмін досвідом роботи навчальних закладів поліетнічних регіонів України в сфері впровадження в освітнє середовище інноваційних проектів, спрямованих на формування етнічної і конфесійної толерантності, навичок успішної міжкультурної комунікації та раннього попередження конфліктів, налагодити плідну співпрацю з науковими установами, університетами, освітніми центрами, навчальними закладами Європи та світу для вивчення стану проблем освіти національних меншин,

здійснення спільних наукових й освітніх проєктів в цій галузі, проведення конференцій, круглих столів, зустрічей тощо;

3) підтримувати міжкультурні, міжнаціональні, міжнародні освітньо-виховні проєкти, зокрема: “Кримська школа” з мультилінгвальної освіти, ініційованого “Кримським політичним діалогом”, “Культура добросусідства”, ініційованого вчителями та вченими Автономної Республіки Крим, дитячого табору “Джерела толерантності”, започаткованого за ініціативою Конгресу національних громад України, “Моя Батьківщина очима дітей етносів України”, ініційованого Вірменським товариством культурних зв’язків “АОКС” тощо;

4) активізувати роботу із забезпечення доступу до освіти дітей ромів, поглиблювати конструктивну співпрацю навчальних закладів, освітян з ромськими організаціями і батьківською ромською громадськістю.

9. Міністерству культури України спільно з Міністерством освіти і науки України сприяти виданню посібників, словників, розмовників, довідників з мов національних меншин, програм, планів, науково-методичних видань для культурно-освітніх центрів, суботніх та недільних шкіл, в яких вивчаються мови національних меншин, проведенню навчальних семінарів для керівників та педагогічних працівників цих закладів.

10. Міністерству соціальної політики України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству фінансів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, Херсонській обласній та Севастопольській міській державним адміністраціям забезпечити виконання заходів Програми розселення та облаштування депортованих кримських татар і осіб інших національностей, що повернулися на проживання в Україну, їх адаптації та інтеграції в українське суспільство на період до 2015 року, у частині реконструкції та завершення будівництва шкіл з навчанням кримськотатарською мовою, зміцнення матеріально-технічної бази навчальних закладів у місцях компактного проживання репатріантів, сприяння

забезпеченню навчальними програмами, підручниками, посібниками навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою, удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою та мовами інших національностей з числа репатріантів.

11. Раді міністрів Автономної Республіки Крим:

1) у I кварталі 2014 року завершити роботу над розробленням проекту концепції державної цільової національно-культурної програми освіти кримськотатарською мовою відповідно до Закону України “Про державні цільові програми”;

2) розглянути можливість заснування дошкільних навчальних закладів з вихованням кримськотатарською мовою;

3) зберігати мережу класів з навчанням кримськотатарською мовою та її вивченням, у встановленому законодавством порядку забезпечувати конституційне право на вивчення кримськотатарської мови у загальноосвітніх навчальних закладах (як другої іноземної);

4) у 2014 році заснувати кафедру караїмської мови та літератури на базі факультету кримськотатарської та турецької філології Республіканського вищого навчального закладу “Кримський інженерно-педагогічний університет” та започаткувати підготовку фахівців з караїмської мови та літератури, створити відділ караїмознавства у науково-дослідному центрі кримськотатарської мови, історії та культури цього університету, сприяти факультативному вивченню караїмської, кримчацької мов, мов грецької національної меншини, фольклору, звичаїв та традицій представників цих національних меншин у навчальних закладах та системі позашкільної освіти.

12. Донецькій обласній державній адміністрації сприяти факультативному вивченню румейської та урумської мов, фольклору, звичаїв та традицій греків України у навчальних закладах та системі позашкільної освіти.

13. Національній академії наук України підготувати до видання у 2014 - 2016 роках цикл публікацій з питань мовної політики в сучасному світі, зокрема у сфері освіти, аналізу нормативно-правових актів європейських держав і міжнародних організацій.

14. Національній академії педагогічних наук України у 2014 - 2015 роках:

1) розробити технології запровадження компетентнісного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин, що сприяли б набуттю школярами досвіду вирішення проблем за межами освітнього процесу - у пізнавальній, трудовій, громадсько-політичній, культурній, сімейній та інших сферах діяльності, формували б толерантне ставлення до проявів інакшості тощо, розробити моделі оцінювання сформованості відповідних ключових та предметних компетентностей;

2) запропонувати ефективні моделі вдосконалення методики вивчення мов і літератур національних меншин, української мови і літератури представниками національних меншин з урахуванням результатів науково-дослідної роботи;

3) вивчити досвід розвитку мультилінгвальної освіти в країнах Європи, підготувати відповідні інформаційно-аналітичні матеріали; розглянути можливість здійснення освітнього експерименту впровадження такої освіти в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах України;

4) вивчити питання щодо особливостей організації профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин, розробити відповідні методичні рекомендації;

5) проаналізувати стан залучення загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин до експериментально-дослідної роботи, доручити відповідним науковим лабораторіям спільно з органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади створення експериментально-дослідних шкіл регіонального рівня.

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації відповідним листом Комітету були зобов'язані кожного півроку звітувати про виконання прийнятого рішення. Навіть тоді коли зазначене рішення Комітетом з питань науки і освіти через два роки офіційно було знято з контролю і досі надходять від місцевих органів державної виконавчої влади звіти щодо його виконання.

Застереження щодо недоцільності гіперболізації проблеми та механізмів її вирішення почуті не були. Намагання включити до проекту рішення проблеми з розвитку української мови як державної були відхилені як неформатні? Якщо будемо намагатися відшукати подібні підходи у наших сусідів то марно втратимо час. Такими рішення титульна нація держави трансформується в національну меншину. Про подальше нагнітання проблеми з освіти національних меншин, шляхом внесення відповідних змін до законів України на коліні, уже після їх прийняття, чекаємо чистосердечної сповіді від ініціаторів, авторів, політиків та їхніх “посіпак”.

Вашій увазі представляється порівняльний аналіз законодавчих та номативно-правових підходів в до вирішення проблем освіти національних меншин України:

Конституція України	Закон України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.	Проект закону України про внесення змін до Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”, 2012 р.	Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти(протокол № 20 від 15 січня 2014 року) “Про рекомендації
---------------------	---	--	---

			Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти за результатами роботи круглого столу “Освіта представників національних меншин України: проблеми та шляхи їх вирішення”.
<p>Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.</p> <p>Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.</p> <p>В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.</p> <p>Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.</p> <p>Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.</p>	<p>Положення частини III Хартії застосовуються до мов національностей: росіян, євреїв, білорусів, молдован, румунів, кримських татар, болгар, поляків, угорців, греків, німців, гагаузів, словаків.</p>	<p>Відповідно до пункту 1 статті 2 Хартії Україна застосовуватиме положення частини II Хартії щодо гагаузької, ідиш, караїмської, кримськотатарської, кримчацької, ромської, румейської та урумської мов.</p>	<p>Загальна середня освіта надається 10 мовами, зокрема 8 мовами національних меншин; у школах вивчається 31 мова, у тому числі 19 мов національних меншин - болгарська, гагаузька, новогрецька мови, мова іврит, угорська, румунська, кримськотатарська, молдавська, караїмська, кримчацька, румейська, урумська, мова ідиш, польська, словацька, російська мови;</p> <p>спеціальність “юдаїка”</p> <p>навчальні програми “Література (національної меншини та світова)”</p> <p>інтегровані курси релігієзнавчого характеру</p>

При прийнятті рішень з мовного питання на будь якому рівні необхідно пам’ятати, що українська мова є одним із вирішальних чинників національної самобутності Українського народу. Усі гілки влади, політичні партії, громадські організації зобов’язані забезпечувати українській мові статус державної з метою сприяння всебічному розвиткові духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної самобутності.

Принизливо зверхній підхід до системи управління сферою освіти взагалі та загальноосвітніми навчальними закладами, зокрема, чітко проглядається також у представленій формі: *“Директори закотили рукави піджаків і дали завдання завучам. Завучі закотили рукави светрів і дали завдання вчителям. Учителі закотили рукави сорочок і дали завдання дітям. А дітям не залишилося нічого іншого, як узятися до малювання незалежно від рукавів”???*

Особливо небезпечно коли негативні тенденції нав’язуються від імені найвищих керівників держави та політиків. Народ, якого під “залізобетонним просом”, “залізною рукою”, “жорстокою демократією”, під прапорами “лібертаріанства” змушують, заставляють, а він не чинить опору, іде на уступки, здається, не пам’ятає, не захищає, не шанує своє минуле, не утверджує і не розвиває своє сьогодення, не буде мати свого майбутнього.

Очевидно, що ні ідеологи Концепції “Нова українська школа”, ні керівництво Міністерства, ні автори оповідань не знають і не хочуть знати про те, що в Україні напрацьовані філософія, методологія та методики управління, у тому числі нагромаджений величезний історичний досвід управління загальноосвітніми закладами освіти, створення умов для розвитку системного, аналітичного, логічного, наукового мислення учасників освітнього процесу, а особливо це проглядалось в складні періоди Першої і Другої світових воєн, голодоморів, індустріалізації та науково-технічної революції.

Реформатори “бігають по світу” від Польщі до Естонії, від Вірменії до Болгарії, від Грузії до Нідерландів, від США до Швеції, запозичують чуже, іноді далеко не краще і пропагують це як європейські стандарти???. Арбітрами у цьому виступають сумнівні за фахом європейські експерти з Болгарії, Вірменії та Естонії. Політики підвісили український народ на “щиро профінансовану” польсько-прибалтійську дибку і обтяжили азербайджанськими, вірменськими, грузинськими, литовськими, російськими, румунськими, турецькими, угорськими “стопудовими гирями”. Політики та реформатори не враховують елементарних речей, зокрема того, що в Україні немає Ельбрусу, білих ночей,

північного саява. Але у цьому зв'язку, перш за все слід зазначити, що їхній орієнтир Фінляндія у даному процесі надає своїм педагогічним працівникам заробітну плату у 10 разів більшу, ніж в Україні.

Доцільно було б нашим державним діячам також знати та враховувати, що колишні випускники закладів освіти України вимушено стали сумлінними, відповідальними, творчими працівниками в Ісландії, Ізраїлі, Японії, Швейцарії, Греції, Португалії, Франції, Китаї, Великій Британії, Канаді, США, а також в Польщі, Словаччині, Чехії, країнах Прибалтики не тільки в якості обслуги, будівельників, працівників комунальних служб, сільськогосподарського виробництва, а також і на посадах провідних інженерів, лікарів, конструкторів, артистів, науковців, керівників наукових підрозділів, чим забезпечують розвиток відповідних держав. Відомі приклади, коли українські фахівці запрошуються на роботу за тисячу кілометрів від України та забезпечуються безкоштовним транспортом, у тому числі повітряним, проживанням, харчуванням на тій підставі, що певний обсяг робіт вони виконують якісніше, інтенсивніше та за обсягом в десятки разів більшим від фахівців інших держав, а на території України їхні робочі місця зайняли обтяжливі та вередливі іноземці або посередні спеціалісти.

Засилання в українські сім'ї, заклади освіти “міжнародного освітянського десанту” за ініціативою та за підтримки Міністерства освіти і науки України крім дискомфорту, непорозумінь, конфліктів, культурного протистояння та несприйняття, “відкриття” мови жестів нічого доброго не дало. Практика ще раз засвідчила, що експромти бувають вдалими тільки в результаті тривалої, системної підготовки та при відповідному фінансовому забезпеченні. А краще, навчитися говорити експромтам: “ні”. Гучне “НІ” на всіх рівнях необхідно заявити забаганкам Білого Дому щодо перетворення України в діючий відкритий полігон для випробування та експериментування одіозних ініціатив під гаслами “американського егоїзму” та “жорстокої, вибіркової демократії”.

У громадян України виникають закономірні запитання, зокрема:

- чому рекламуються і нав'язуються Українському народу як прогресивні “демократи”, “лідери”, “реформатори” хто завдав найбільшої шкоди економіці, науці, освіті, учням, дітям, студентам, науковим, науково-педагогічним та педагогічним працівникам, як своїх країн, так і Українському народу зокрема;

- допоки Україна буде використовуватися як полігон для “конопляних”, новоявлених і кишенькових партій та проектів і це видається як вищий прояв свободи, демократії та цивілізації;

- на якій підставі вимушують Український народ забезпечувати сприятливі умови для різного роду корупціонерів, злочинців, авантюристів, маніпуляторів “європейського” та “заокеанського” вжитку;

- хто і коли створить юридичні, політичні та економічні умови для розвитку демократичної, соборної, унітарної, незалежної держави України і сприятиме реалізації Конституційних прав громадян на працю, безкоштовну освіту, охорону здоров'я, творчу та науково-дослідницьку діяльність;

- як забезпечити сприяння відновленню роботи санаторіїв-профілакторіїв інститутів післядипломної освіти, університетів де обслуговуються працівники освіти на курсах підвищення кваліфікації та у міжкурсний період (більше 100 колективних звернень);

- яким чином забезпечити відродження, відновлення та встановлення правових, організаційних, фінансових засад функціонування технікумів та коледжів. (Звернення надійшло з оригіналами підписів 226408 громадян);

- як гарантувати збереження інституції сім'ї в Україні (більше 110 звернень демократичних обласних, міських, районних рад) (2018-2019 роки);

- як організувати терміновий розгляд проекту закону про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо виплати педагогічним та науково-педагогічним працівникам щомісячної надбавки за престижність педагогічної праці" (майже 700 звернень) (2019 р.).

Це все - прями завдання, повноваження і обов'язок Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни України поважають представників будь-якої європейської країни, але бажають, щоб їх впізнавали, цінували, сприймали та шанували як Українців в Європі, як рівних серед рівних в площині взаємоповаги, партнерства, співдружності, солідарності і миру.

Актуальними і в наш час є застереження провідних українських науковців, педагогів, які прозвучали сто років тому: “Народ, що не має своєї школи, посідає задніх! Йому зачинено двері до пишного розвитку своїх культурних сил, він засуджений на пригноблене становище, на постійне вживання чужого хліба; живе він не по своїй живій душі, а чужим розумом. Такому народові, який не має своєї школи й не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть. Ось через що сучасним гаслом усякого свідомого українця мусить бути завдання: рідна школа на Вкраїні.”

Звертаємо увагу політиків, урядовців, що спільнота України просить, благає, вимагає – забезпечити визначену законами України заробітну плату науковим, науково-педагогічним, педагогічним працівникам хоча б на рівні подвійної в промисловості, і в цьому випадку результат буде вражаючим. Українські освітяни сподіваються на 15-20% від ВВП фінансування сфери освіти та 3,2 – 4,3% фінансування сфери науки.

Освітяни, батьки задають закономірні запитання, чому за прикладом Європейських держав на загальнодержавному, системному рівнях не вирішені до кінці важливі питання серед яких, зокрема, такі:

- дотримання єдиного підходу до формування освітніх програм, планів, змісту та стандартів освіти у закладах освіти незалежно від підпорядкування, типу, форми власності;

- створення однакових умов навчання, базового державного, у тому числі різнорівневого фінансування, ставлення до дітей, учнів та студентів, залучення коштів підприємницьких структур, фондів, спонсорських організацій;

- організації безкоштовного калорійного та збалансованого харчування дітей та учнів у дошкільних і загальноосвітніх закладах освіти;

- забезпечення єдиного температурного режиму в закладах освіти, підігріву підлоги, вентиляції;

- профілактика та охорона здоров'я учасників освітнього процесу;

- інтеграція в суспільство дітей, учнів, студентів з особливими потребами, у тому числі тих, що мають стійкі порушення опорно-рухового апарату й пересуваються на візках;

- оснащення закладів освіти технічними засобами навчання, комп'ютерною, електронною технікою, обладнанням, інструментами, інвентарем, унаочненням, реактивами, дидактичними матеріалами, канцтоварами, науковими та фаховими виданнями, додатковою навчально-методичною літературою, у тому числі енциклопедіями, словниками, науково-популярною, художньою літературою;

- розвиток кабінетної системи, навчальних полігонів, майстерень, спортивних комплексів, санаторіїв, профілакторіїв, комплексів дозвілля, оздоровлення учнів, студентів, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників;

- реальне вшанування на загальнодержавному та регіональному рівнях праці наукового, науково-педагогічного та педагогічного працівника, вихователя, медичного персоналу, технічних працівників та забезпечення відповідного рівня формування їхньої заробітної плати, соціальних гарантій, профілактики та забезпечення охорони здоров'я;

- створення розгалуженої мережі доріг з твердим покриттям до кожного закладу освіти та забезпечення дітей і учнів автобусом тощо.

У наш час наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники, аспіранти, докторанти, студенти закладів вищої освіти проводять комплексні дослідження з філософії, методології, змісту та управління освітою. Їхня позиція ґрунтується на тому, що з давніх-давен метою виховання у східних слов'ян була передача наступному поколінню трудових умінь, встановлених способів поведінки, релігійних уявлень, традицій, звичаїв, обрядів, а також підготовка мужнього воїна – захисника своєї землі.

Дослідники констатують, що у східних слов'ян існував обряд ініціації, властивий ще їхнім предкам – праслав'янам. Проте ініціації тут мали набагато гуманніший характер, ніж у інших народів. З появою сім'ї роль цієї форми виховання поступово трансформується, вона стає привілеєм представників еліти. Виховання дітей здійснювалося за принципом родового колективізму. Воно у східних слов'ян чітко регламентувалося соціальними механізмами передачі досвіду, в якості яких виступали народні традиції, звичаї, обряди, ритуали та виробничі, моральні й правові форми діяльності, до чого діти включалися з раннього віку. Дітям передавали зразки конкретної поведінки, вказували, що варто робити, а чого не слід, формували у них соціально значимі якості (дисциплінованість, чесність тощо).

Виховання охоплювало різні засоби впливу на дітей, де знаходила свій вияв народна педагогіка східних слов'ян: колискові пісні, загадки, прислів'я, приказки, ігри, хороводи. До зазначених засобів входили закони, постанови, статuti, настанови, поради, правила поведінки.

Критерієм діяльності шкіл була істина – “не можна не любити свою матір, яка дала життя, виростила, а рідна земля - вигодувала”.

Перше офіційне свідчення про появу шкіл на Русі датується 988 р. і пов'язане воно з хрещенням Русі. “Слово о полку Ігоревім”, "Повісті минулих

літ", "Слово про закон і благодать", "Повчання дітям" Володимира Мономаха - визначні твори красномовства Київської Русі, які стверджують самостійність Руської держави і церкви, заперечують монопольні претензії інших держав щодо Києва, сповнені любов'ю до Батьківщини, власного народу, втілили роздуми авторів-патріотів про долю рідної землі, піклування про її благополуччя, мають надзвичайний педагогічний потенціал, найбільша цінність якого виявляється в патріотичній державній ідеології, палкому заклику до єдності, боротьби з ворогом лише спільними зусиллями. Це - заповіді українцям, а може й усьому слов'янству на вічні віки. У творах піднімаються важливі проблеми духовного, морального, трудового, патріотичного, релігійного єднання та виховання. Вказується на визначальну роль освіти у вихованні, подається важливий матеріал для суджень про виховний ідеал Українського народу.

Неоціненними є праці Григорія Савича Сковороди, моральна чистота його прагнень, неприйняття суспільних порядків, що несли нищість духу, занепад духовних цінностей. Вивчення спадщини Г.С. Сковороди доцільно базувати на основі праць П.М. Попова, М.П. Редька, І.А. Табачникова, Л.Є Махновця, Д.І. Чижевського, І.О. Дзеверіна, М.П. Бажана, О.Т. Гончара, М.Г. Жулинського та інших науковців, мислителів, які детально і ґрунтовно досліджували його творчий шлях, вивчали та осмислювали його філософські та літературні твори, суттєво уточнювали віхи життєвого шляху філософа.

І в наш час не може не захоплювати велична постать Сковороди, його життєве кредо, послідовність в обстоюванні інтересів українського народу, своїх переконань, безкомпромісність та відповідальність. У своїх працях він підносить дружбу, любов, розум та позитивні людські риси, показує, що справжня цінність людини визначається не одягом, зовнішньою красою, багатством, походженням, титулами, чинами, посадами, тобто не зовнішніми, а внутрішніми якостями. Ці якості – мудрість, розум, знання, працьовитість, чесність, справедливість, відповідальність – визначають вчинки кожної

людини. Все життя письменника-філософа було наочним втіленням його філософського вчення та позиції: “Одна справа - пастуша сопілка, інша – пастирський жезл”.

Особливо філософа турбували проблеми, які виникають у зв’язку з тим, що в складні періоди розвитку українського народу формувалась група людей, духовні потреби яких були витіснені модою – модою збагачення, колекціонування коштовностей, творів мистецтва тощо з метою політичного самоутвердження. Цим вони прагнули закріпити відповідний спосіб життя, займаючись перебудовою замків, маєтків, котеджів, вілл - на зразок мільярдерів. Не випадково І.Я. Франко такі періоди називав часом занепаду і духовної кризи. Сковорода переконував, що “златожадні”, сластолюбиві та лицемірні політики, державні діячі стали п’явками людськими, ненажерливими рабами плоті, перевершуючи інших людей у розпусті та користолюбстві. Сковорода виступив з протестом проти світу, в якому панують та процвітають жорстокі порядки, соціальна нерівність, ганебні пристрасті. Він таврував можновладців, проникнутих жадобою наживи та владолюбством. Світ зла у нього достатньо конкретизований.

Спостереження над зростанням несправедливості та злочинств, занепадом духовних цінностей, обмеженням тлінного багатства спонукали Сковороду виробити вчення, в якому вістря критики суспільних відносин та боротьби за їх докорінну перебудову переноситься у сферу моралі. Він приходить до висновку, що своє щастя людина повинна знайти в “сродній” праці.

Захоплює широта і глибина його світогляду у визначенні суспільної природи людини. Він вважав, що сили, які протистоять злу, сили добра знаходяться у самій людині, дані їй від природи, їх треба своєчасно відкрити, пізнати й привести в дію. Щоб подолати зло, на його думку, треба вести спосіб життя, справді гідний людини.

Сковорода сприйняв і пропагував ідеї гуманізму та просвітництва, віру у всемогутність людського розуму, в неминучість тріумфу правди і справедливості. Він вважав, що ідеал суспільства, де кожен реалізує свої природні обдаровання у “сродній” праці і дістає насолоду від цього, можна втілити в життя за допомогою самоосвіти, самопізнання. Звідси проголошення самопізнання універсальним засобом моральної перебудови світу. Варто лише відвернути увагу від згубних “плотських” жадань та інтересів і пізнати в собі “справжню людину”, щоб знайти своє покликання і щастя в “сродній” праці, яка зробить “необхідне неважким, а важке - непотрібним”.

У Сковороди визріває переконання, що демократичне справедливе суспільство виникає на ґрунті освіти, пізнання/самопізнання людьми себе. Матеріальні відносини та стосунки між людьми регулюються дотриманням моральних принципів. Основою моральності та справедливості він вважає споріднену працю, яка є корисною для всього суспільства, оскільки вже сам процес виконання її приносить насолоду.

Досить буде сказати, що сучасники бачили в Сковороді “мандрівну академію” і його самого вважали ціннішим за університет; треба зазначити, що коли треба було тоді знайти в Україні ідейну, чесну та чисту людину, шукали її між “сковородинцями”, тобто учнями цього духовно багатого, обдарованого, чудового чоловіка та прихильниками його науки.

Великі люди і постаті - особистості: князя Володимир Святославович та Володимир Мономах, а також Петро Могила, Т.Г. Шевченко, Леся Українка, К. Д. Ушинський, І.Я. Франко, Б.Д. Грінченко, М.П. Драгоманов, Д.І. Чижевський, М.М. Коцюбинський, С.Ф. Русова, І.І. Огієнко, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, Г.Г. Ващенко та багато інших - відомі українські філософи, мислителі, поети, письменники, прозаїки, драматурги, художники, вчені, економісти, критики, педагоги, лексикографи, літературознавці, етнографи, історики, публіцисти, перекладачі, політичні, освітянські, культурні та громадські діячі сприяли стійкому, стабільному, динамічному розвитку,

збереженню та захисту сфери освіти. Ми їх розуміємо настільки, наскільки ми їх вивчаємо, пізнаємо, знаємо, усвідомлюємо, наслідуємо та "...наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в ньому".

Учителі Учителів, народні учителі, особистості у сфері культури, освічені до найвищого рівня знань, цивілізовані європейці були і залишаються справжніми аристократами Духу за покликом Душі і Серця. Засновники наукової педагогіки, реформатори освіти, теоретики виховання, педагогі-психологи, історики педагогіки, відомі усьому світові як визначні гуманісти, висловили дуже цінні думки з питань освіти і виховання дітей, чимало з яких не втратили актуальності донині для розвитку сучасної, нової, майбутньої української школи і педагогіки. Актуальними, запитаними досі й сучасними є їх праці, ідеї, роздуми.

На прикладі Т.Г. Шевченка, який не був педагогом, але став учителем Українського народу, вихована людина визначається як високоморальна особистість, яка любить Батьківщину, захищає Український народ, добре усвідомлює обов'язки перед суспільством, ненавидить рабство фізичне та духовне, брехню, лицемірство, підлабузництво, провокації, агресію, конфлікти. Він прагнув розширити зміст освіти.

Якби ви вчилися так, як треба,

То й мудрість би була своя

(Тарас Шевченко)

Сім'ї та сімейному вихованню дітей Тарас Григорович надавав надзвичайно важливого значення. При цьому особливо наголошував на ролі матері:

У нашій раї на землі

Нічого кращого немає,

Як тая мати молодая

З своїм дитяточком малим...

...І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї матері святої,
Що в мир наш Бога принесла...

(Т.Г. Шевченко)

Коли Т. Шевченко говорить про святі материнські почуття, про любов дітей до батьків, до матері, його слово набуває надзвичайної сили. На його думку, особлива роль належить саме матері, яка правильно розуміє свої материнські обов'язки. Нічого в світі немає світлішого, ніж любов до матері: "слово "мама" - великеє найкращеє слово". На його погляд, родинне виховання слід доповнити суспільним вихованням, яке повинна давати загальноосвітня школа.

У дружній сім'ї легше долати життєві негаразди. Найщасливішими можуть бути тільки сім'ї, які мають дітей. Бути матір'ю - велике щастя.

Духовно-моральні авторитети України єдині у своїй позиції, що виховання громадянина - представника Українського народу можливе лише за умови, коли навчання здійснюватиметься рідною мовою учнів, що має величезне значення у формуванні любові до рідного слова, його краси і чарівної милозвучності, яка всмоктується з молоком матері.

У критичні періоди розвитку освіти неоціненними є напрацювання освітян, які воювали на фронтах (В. Сухомлинський, Є. Березняк, І. Бабак), стали учасниками партизанського руху (І. Ткаченко, Г. Базима, О. Тканко), а також учителів, які продовжували свою педагогічну діяльність і в ті буремні роки (О. Русько, Г. Крюкова, О. Дубинчук та ін.) та здійснювали опір нав'язуванню політики у перетворенні освіти на знаряддя утвердження "нового порядку".

Цілком сучасними є роздуми, рекомендації, поради, викладені у працях Василя Олександровича Сухомлинського, видатного філософа, педагога, письменника, учасника Великої Вітчизняної війни. Його кандидатська

дисертація на тему: “Директор школи – керівник навчально-виховного процесу” та праця “Разговор с молодым директором школы” (1973) є актуальними і в наш час, і в майбутньому. Він постійно порушував і розв'язував проблеми формування в молоді національного й естетичного світогляду. Як про один із шляхів успішного розв'язання цієї проблеми він писав, що у душі дітей мають увійти найкращі народні традиції та стати святим законом, бо не можна уявити народ без імені, без пам'яті, без історії. У дусі українських культурно-історичних традицій видатний учитель-новатор констатував, що мудрість є найважливішою прикметою людини. У його працях часто знаходимо вислови: “мудра людська любов”, “мудрість жити”, “гідність - це мудрість тримати себе в руках”. Педагог цілеспрямовано формував у кожного вихованця вміння бути маленьким філософом, осмислювати світ через красу природи.

Для нього формування естетичного почуття дитини та її емоційної культури було основним завданням гуманістичного виховання. А сприйняття й осмислення прекрасного - основа естетичної культури, без якої почуття лишаються глухими до всього високого й благородного.

Книга “Серце віддаю дітям” має загальнолюдське визнання і підтверджене роботами та щоденною копіткою працею великого вчителя. Він писав: “Що було найголовнішим у моєму житті? Не роздумуючи, відповідаю: Любов до дітей”.

У квітні 1970 року він завершив роботу “Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості” - доповідь для докторської дисертації за сукупністю робіт, яку він не встиг захистити. Усі праці Василя Олександровича дають переконливе уявлення не тільки про різнобічність педагогічних підходів Сухомлинського, але й про цілісність усього його педагогічного мислення.

Твори В. Сухомлинського видані 53-а мовами світу, загальним тиражем майже 15 млн. примірників. Книга “Серце віддаю дітям” перекладена на 30 мов світу і витримала 54 видання. У період з 1945 по 1986 роки ним надруковано 568 статей.

Його книги присвячені, головним чином, вихованню і навчанню молоді, педагогізації батьків, методиці викладання мови і літератури в середніх школах тощо. Пропагуючи засадниче значення колективізму в учнів, В. Сухомлинський рішуче відкидав принцип виховання індивідуума через колектив як засаду, “яка може завдати духовної травми вихованцеві”. Віддаючи належне трудовому вихованню в школі, виступав проти ранньої спеціалізації (з 15 років життя), передбаченої Законом “Про зміцнення зв'язку школи з життям”.

Роботи В. Сухомлинського - це особливий матеріал, який надзвичайно актуальний у наш час в аспекті гармонізації сімейного виховання учнів. Навіть побіжного погляду достатньо, щоб зрозуміти основну дилему, яку вирішував учитель-патріот у родинах павлівських селян: або подолання анархії в сімейно-шкільному вихованні молоді, або поступовий розпад існуючих соціальних відносин, як мінімум - на рівні селища. Всебічний розвиток особистості можливий лише там, де два вихователі - школа й сім'я діють одностайно, поділяють одні й ті ж переконання, виходячи з тих самих принципів. При цьому не допускається розходження ні в меті, ні в суті, ні в засобах виховання.

З учителями Павлівської школи Василь Олександрович вибудував таку систему роботи з батьками, яка допомогла їм оволодіти основами батьківської педагогіки, мистецтва виховання. Чи не вперше в державі школа тут діяла для батьків, де для них проводилися лекції і бесіди з педагогами та психологами, спрямовані, зокрема, на практику виховання.

В. Сухомлинський вважав, що дитячий егоїзм, жорстокість, хамство, невдячність, байдужість, лицемірство породжуються вадами сімейного виховання.

“Моє піклування про успіхи в навчанні, - писав В. Сухомлинський, - починаються з піклування про те, що їсть і як спить дитина, яке її самопочуття, як вона грається, скільки годин протягом дня буває на свіжому повітрі, яку книжку читає і яку казку слухає, що малює і як висловлює в малюнку свої думки й почуття, які емоції пробуджує в її душі музика природи, яка улюблена

казка є у дитини, наскільки чутливо сприймає вона радощі й негаразди людей, що вона створила для інших і які почуття пережила у зв'язку з цим”.

Видатний педагог переконував, що перед кожною дитиною, навіть найважчою, вчитель повинен відкрити ті сфери, де вона зможе досягти своєї вершини, сформуванню своєї людської гідності, своєї душі. Тому й створив “Азбуку моралі”, яка вчила осягати суть добра і зла, честі й безчестя. Ця азбука стала засобом реалізації емоційної необхідності відкривати здатність відчувати стан інших, вміння ставити себе на місце іншої людини.

Найважливішими працями В. Сухомлинського є такі: «Воспитание коллективизма у школьников» (1956); «Трудовое воспитание в сельской школе» (1957); «Педагогический коллектив средней школы» (1958); «Виховання в учнів любові і готовності до праці» (1959); «Система роботи директора школи» (1959); «Верьте в человека» (1960); «Як ми виховали мужнє покоління» (1960); «Виховання моральних стимулів до праці у молодого покоління» (1961); «Духовный мир школьника» (1961); «Людина неповторна» (1962); «Праця і моральне виховання» (1962); «Дума о человеке» (1963); «Нравственный идеал молодого поколения» (1963); «Шлях до серця дитини» (1963); «Щоб у серці жила Батьківщина» (1965); «Моральні заповіді дитинства і юності» (1966); «Трудные судьбы» (1967); «Павлышская» (1969); «Сердце отдаю детям» (1969); «Народження громадянина» (1970); «Методика виховання колективу» (1971); «Как воспитать несовершеннолетнего человека» (1975); «Мудрая власть коллектива» (1975) та багато інших.

Варто зауважити, що, наприклад, книга “Вічна тополя” (Казки, Оповідання, Етюди)/Нова Шкільна Бібліотека та “Я розповім вам казку” (філософія для дітей) Василя Олександровича Сухомлинського були надруковані в 2003 та 2016 роках тиражами відповідно 5 000 і 3 000 примірників, всього лише по одному примірнику на 4 – 8 шкіл і одному примірнику на 1000 дітей. Вибрані твори у п’яти томах В. О. Сухомлинського

були видані в 1976 році загальним тиражем всього 90 000 примірників, тобто по три примірники на кожну школу.

Постановою Верховної Ради України було затверджено, розпорядженням Кабінету Міністрів врегульовано, ЮНЕСКО підтримано відзначення у 2018 році 100-річчя від дня народження Василя Олександровича Сухомлинського. У той же час нащадки та послідовники “адамчиків” і “соловейчиків” намагалися принизити міжнародне, всеукраїнське значення події. Та український педагогічний корабель іде своїм вивіренним курсом.

Ушановування спадщини видатного педагога мало на меті не просто засвідчити повагу до одного з найавторитетніших педагогів і гуманістів 20-го століття, а наочно продемонструвати розуміння широким загалом значущості, життєдайності та актуальності його вчення для сучасної педагогічної науки, для виховання майбутніх поколінь.

Одна з них - ідея особистісного підходу до роботи з дітьми, який ґрунтується на повазі, дбайливому ставленні до маленької людини як до найвищої цінності, її права на свободу і гідність як неповторної індивідуальності. Ця позиція Василя Сухомлинського є взірцем педагогічної мудрості, в якій втілений досвід учителя, за чийми плечима важкі роки творчої праці. Вона призначена не просто для осмислення філософських роздумів видатного педагога, а й має велике значення для практики сьогодення з огляду на складність завдань, які стоять перед сучасною школою.

Не менш актуальними є слова великого педагога: “У школі вчать не тільки читати, писати, думати, пізнавати навколишній світ та багатства науки і мистецтва. У школі вчать жити. У школі вчаться жити”. В. Сухомлинський вбачав у школі не лише освітню інституцію, а передусім - громадський центр і традиційний духовний осередок місцевої спільноти, який має сприяти розвитку демократичної політичної культури, формуванню громадянської компетентності та відповідальності молодих людей.

Праці великого педагога-гуманіста є невичерпним джерелом ідей, мудрості, натхнення для сучасних педагогів. Екстраполюючи ідеї В. Сухомлинського на українське сьогодні, можна стверджувати, що головними завданнями нової школи і вчителя повинні стати виховання людяності, формування свідомого громадянина, який виявляє готовність та бере безпосередню участь у житті своєї громади і держави.

Василь Сухомлинський був і є педагогом і за суттю, і за духом. Розроблена українським вченим педагогічна система збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями й положеннями, значно розширила теорію та освітню виховну практику і стала своєрідним революційним етапом у розвитку вітчизняної і міжнародної педагогічної думки, що заслуговує сьогодні на нове осмислення і становлення у світовому вимірі педагогічної науки.

Дбаючи про щасливе прийдешнє свого народу, В. Сухомлинський, як ніхто інший у вітчизняній педагогіці, мужньо ставив проблему формування в молоді національного і естетичного світобачення. Вчений писав, що в душі дітей мають увійти кращі народні традиції та стати святим законом, бо не можна уявити народ без імені, без пам'яті, без історії.

Гуманістичні ідеї В. Сухомлинського - це ідеї позитивного гармонійного майбутнього. Те, що він залишив нащадкам, підносить його як великого Духовника власного народу, як мислителя, який бачив крізь епоху. Його педагогічні роздуми багато в чому випереджали час, формували той фундаментальний пласт, від якого беруть джерела педагогічні вчення й роздуми педагогів ХХІ століття, а сьогодні є інтелектуальним містком для входження України до Європейського Союзу. Голос В. Сухомлинського і в наші дні звучить в Україні, спонукає нас до прогресивних реформ в освіті, підвищення її іміджу та забезпечення конкурентоздатності у світі.

Ми не маємо права забувати вистраждані у період утвердження українства на території Західної України, а також у фашистських підвалах та НКВД-

івських концтаборах педагогічні роздуми учасника Великої Вітчизняної війни Євгена Степановича Березняка, зокрема, про: розвиток самостійності та ініціативи учнів у процесі навчання; шляхи розвитку загальної освіти в Україні; питання інспектування праці школи і вчителя: керівництво роботою школи; шляхи підвищення якості знань учнів; керівництво сучасною школою; важливу ланку управління школою; важливу умову підвищення якості навчання і виховання; директора школи і реформи; реалізацію принципу демократизації в управлінській діяльності директора школи. Всі думки аргументовано викладені у працях Євгена Березняка, зокрема, спогадах та вибраних педагогічних працях у 3-х томах.

Чимало публікацій відомого освітянського керівника та видатного педагога присвячено загальним питанням освіти. Найбільш вагомими з них висвітлюють питання реалізації в Україні середнього всеобучу, шляхи розвитку та удосконалення системи освіти на різних етапах функціонування Української держави, питання удосконалення організаційної структури та типів загальноосвітніх шкіл.

Важливе місце у спадщині Є. Березняка займають публікації, присвячені діяльності районних і міських відділів освіти. Найбільш значимими з них є такі: “Удосконалення управління школою і райвно”, “Райвно і школа”, “Чи потрібен сьогодні інспектор”, “Інспектування внутрішкільного керівництва і контролю”, “Шкільний інспектор”, “Інспектор райвно і учителі”, “Фронтальна перевірка школи”.

Тривалий час у центрі уваги Є. Березняка перебували питання інспектування роботи школи і вчителя. Популярністю серед освітянської громадськості користуються його публікації: “Завдання інспекторського контролю”, “Планування і організація роботи інспектора”, “Інспектування роботи вчителя”.

Значний науково-теоретичний та практичний інтерес мають і його публікації щодо управління школою. В них проаналізовані громадсько-

демократичні структури в управлінні школою, наукові основи планування її роботи, розвиток демократичних засад у житті школи, питання оцінки роботи школи і вчителя, перспективи розвитку мережі шкіл та її організаційної структури, діяльність сільських шкіл та шкіл робітничої і сільської молоді.

У низці публікацій висвітлюються проблеми керівництва роботою школи, зокрема, основні принципи наукового управління нею, посадові сертифікати та структура керівництва в школі, планування роботи школи, бюджет часу керівника школи та його раціональне використання, діяльність педагогічної ради, керівництво підвищенням фахової і методичної кваліфікації вчителя, організація самоосвіти вчителів, взаємодія школи, сім'ї та громадськості у навчанні і вихованні учнівської молоді.

Багато уваги приділяв Є. Березняк питанням роботи директора школи, які досить глибоко висвітлені в публікаціях “Директор школи і вчитель”, “Директор школи і реформа”, “Культура управлінської праці керівника школи”, “Контрольно-аналітична функція директора школи”, “Довір'я без контролю”. Питання навчально-виховного процесу глибоко проаналізовані в публікаціях: “Важлива умова підвищення якості навчання і виховання”, “Відвідування і аналіз уроку”, “Матеріально-технічне оснащення навчального процесу”, “Методи навчання і їх ідеологічні функції”, “Тематичний облік знань, умінь і навичок”, “Підсумки переходу на новий зміст освіти та завдання підвищення якості знань учнів”, “Удосконалювати методи навчання”, “Урок миру” та ін.

Значне місце у науково-педагогічній спадщині Є. Березняка посідає проблема вчителя загальноосвітньої школи. Вона знайшла широке висвітлення в публікаціях: “Складові учительської професії”, “Учительська висота”, “Авторитет учителя: із чого він складається”, “Народний учитель”, “Талановитий учитель”, “Завдання педагога – навчити дітей бути людьми на землі”, “Учитель і учень”, “Учні стали іншими, а – учителі?”, “Про взаємини та співпрацю учителя й учня”, “Актуальні питання самоосвіти вчителя”, “Виховання відповідального ставлення до учня”.

Ряд цікавих і змістовних публікацій присвячено проблемам учня загальноосвітньої школи, зокрема, “Виховання відповідального ставлення до навчання”, “Питання професійної орієнтації у школах Львівської залізниці”, “Розвиток самоосвіти та ініціативи учнів у процесі навчання”, “Утвердження характеру”, “Формування в учнів інтересів до знань”, “Шляхи підвищення якості знань учнів”, “Шляхи подолання другорічництва” тощо.

Актуальною і сучасною є філософсько-педагогічна проблема, досліджена Є. Березняком: “Чому не звучить “чому”?” Заслуговує наслідування його життєва позиція про те, що людина зростає і возвеличується своєю системною, напруженою, інтенсивною, копіткою, щоденною працею та стійкістю.

Науковці та освітяни – учасники і ветерани Великої Вітчизняної війни виступають як вічні підвалини нашого буття, благодатні лани плекання матеріальної та духовної культури. Після Перемоги перед Українським народом та перед ними, зокрема, було поставлено завдання відбудови, відновлення роботи знищених (за неповними даними) повністю 8 018 і напівзруйнованих 10 062 шкільних будинків за час фашистської окупації території України. За далеко неповними підрахунками, потребували відновлення 15 тис. навчальних кабінетів і лабораторій, близько 5 тис. бібліотек з 19 млн. книжок, 500 тис. парт, 45 тис. класних дошок і багато іншого цінного обладнання. Під час відбудови інфраструктури на зруйнованих війною землях України швидко зростала кількість шкіл. У 1943–1944 навчальному році працювало 12 802 школи, навчалось у них 1,77 млн учнів. У 1944–1945 навчальному році працювало 24 тис. шкіл, де навчалось 4,13 млн учнів, працювало 145 тис. учителів. На Західній Україні до 1945 року було відновлено 5,7 тис. шкіл, в яких навчалось 840 тис. учнів, на поповнення навчальних кадрів прибуло 10 тис. вчителів зі Східної і Південної України.

В 50-80-х роках ХХ століття в Україні “ідеал продуктивного гуманістичного виховання” успішно також реалізувався під керівництвом директорів шкіл, людей “Щедрого серця” - І.Г. Ткаченка та О.А. Захарченка.

Уся освітня система керованих ними шкіл була орієнтована на створення умов для індивідуально-творчого розвитку кожної особистості.

Одним із основних джерел творчості, І.Г. Ткаченка та О.А. Захарченка була спадщина світової педагогічної класики. Вони використовували і розвивали у своїй практичній діяльності педагогічні ідеї Я.А. Каменського, Й.Г. Песталоцці, Дж. Дьюї, К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського. Під час підготовки та прийняття законів, концепцій, програм (2002 р.) науковці, практики наголошували і наголошують на “необхідності переосмислення всіх факторів, від яких залежить якість навчально-виховного процесу, зміст, методи, форми навчання та виховання, системи контролю і оцінювання з метою забезпечення освітою цінностей особистісного розвитку, варіативності, відкритості навчальних закладів, спроможних забезпечити виховання життєвої та компетентнісної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях; засвоєння учнями технологічної компетентності на основі засвоєння системи знань, сформованості вмінь пізнавальної і практичної діяльності”.

Вони брали активну участь у реалізації державних завдань щодо завершення переходу до загальної середньої освіти, а також удосконалення навчально-виховного процесу з метою піднесення якості навчання, поліпшення трудового виховання і професійної орієнтації, моральної і психологічної підготовки молоді до суспільно-корисної праці в умовах науково-технічного прогресу.

Нормативно-правовою основою були постанови Ради Міністрів України “Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і дальший розвиток загальноосвітньої школи”, “Про дальше удосконалення системи професійно-технічної освіти”, “Про заходи по дальшому поліпшенню умов роботи сільської загальноосвітньої школи”, якими було визначено широкую програму комплексного, перспективного розвитку і вдосконалення освіти, всіх її складових частин.

Законодавчим підґрунтям були прийняті VI сесією Верховної Ради восьмого скликання основи законодавства про народну освіту, в яких зазначалося, що метою народної освіти в країні є підготовка високоосвічених, всебічно розвинених активних членів суспільства, вихованих в дусі поваги до законів і правопорядку, добросовісного ставлення до праці, фізично здорових, здатних успішно працювати в різних галузях народного господарства і соціально-культурного будівництва, брати активну участь у громадській та державній діяльності, готових беззавітно захищати Батьківщину, берегти й примножувати її матеріальні і духовні багатства, зберігати й охороняти природу. Народна освіта була покликана забезпечувати розвиток і задоволення духовних та інтелектуальних потреб людини.

У навчальних закладах успішно завершувався перехід на нові навчальні програми, зміст яких відображав рівень наукових знань і досягнень науково-технічного прогресу. Ідеї розвивального навчання та виховання, оптимізації управління та організації навчально-виховного процесу були рушійною силою діяльності закладів освіти, вчителі творчо застосовували продуктивні й репродуктивні методи навчання, удосконалювали свою педагогічну майстерність у застосуванні технічних засобів навчання, кінофільмів, кінокільцівок, діафільмів, унаочнення, дидактичних матеріалів та таблиць.

Враховувалося оточення, в якому працювала школа в сільській місцевості. Зміст його визначався рядом соціально-економічних факторів, які притаманні сучасному селу.

Наростаючий потік наукової інформації визначав завдання формувати вміння її систематизувати, обробляти, аналізувати і передавати учням так, щоб підготувати їх до тієї нової техніки, до нових технологічних процесів, з якими вони матимуть справу, вступивши в трудове життя. Одним із основних завдань школи було дати не тільки суму конкретних знань, але й навчити робити самостійні висновки на базі наукових знань, перевіреної інформації,

прищеплювати молоді навички самостійного наукового, логічного мислення. Підготовка до школи розпочиналася зі створення сімейної бібліотеки.

Акцентувалася увага на тому, що шкільна молодь навчається і виховується і в сім'ї, і в школі, і на уроках, і під час позакласної роботи в гуртках, і в процесі поєднання навчання з продуктивною працею та дозвіллям. Підкреслювалося, що процес поєднання навчання з продуктивною працею має діалектичний характер.

Ткаченко І.Г. розробляючи, наприклад, програми з української мови, враховував емоційну змістовну, розвиваючу і виховну спрямованість навчання. Центральним етапом уроку визначалася робота з текстом, що передбачало удосконалення навичок швидкісного, свідомого, правильного, виразного читання, збагачення словникового запасу та практичного його застосування, а також усвідомлення енциклопедичного змісту наукових знань.

Важливим завданням, у тому числі Богданівської середньої школи було окреслено визначення та реалізація шляхів й методів удосконалення трудового виховання старшокласників. При цьому вихідними були такі положення:

- вивчення багатьох тем з основ природничих і математичних наук (фізика, хімія, біологія, математика) і основ виробництва за допомогою проблемного і дослідницького методів навчання і забезпечення високого наукового ефекту не тільки в плані оволодіння методикою самостійного добування учнями знань з першоджерел, а й в плані теоретично-практичної підготовки їх до практичної діяльності у сфері виробництва;

- розширення сфери практичної діяльності учнів під час роботи в учнівських наукових виробництвах, де вони у процесі виконання перспективних трудових завдань створювали матеріальні цінності для школи, суспільства і це було основним змістом перехідного, підготовчого періоду до трудової діяльності на виробництві;

- включення старшокласників безпосередньо до продуктивної праці у сфері виробництва логічно завершувало шкільну систему трудового виховання, бо матеріальне виробництво мало необхідні і достатні умови для всебічного розвитку особистості;

- виробничі, трудові ситуації для старшокласників (оточення, техніка, зміст трудового завдання і т.п.) органічно поєднувалося з суспільним вихованням;

- науково обґрунтований режим дня і тижня трудових таборів, в яких жили і працювали у літній період старшокласники, були тими факторами, які забезпечували повне використання виховних можливостей колективної праці і колективного відпочинку з метою утвердження демократичних відносин у трудовому колективі.

На основі принципів управління державою Іван Гуревич визначав такі основні принципи управління школою: плановість; компетентність, конкретність і діловитість; правильний добір, розстановка, раціональне використання та виховання кадрів; системність перевірки виконання завдань роботи школи; демократичні взаємовідносини між керівником і підлеглими, колективом і особою; участь колективу в управлінні школою.

У своїй директорській діяльності він спирався на те, що вчителі дотримувалися та дотримуються принципу, що найвищим мистецтвом виховання та формування особистості володіють лише мудрі й терплячі наставники-педагоги, які не повчають, а ведуть за собою власним стилем життя, прикладом, напрацюваннями. Вітчизняні науковці і педагоги знаходили животрепетні відповіді на нелегкі питання загальносвітового масштабу. Покоління підкорювачів космосу і невтомних хліборобів, мужніх оборонців Вітчизни і натхненних митців, інженерів, лікарів завдячували і завдячують своїми вершинними злетами стійким та мужнім захисникам, мудрим наставникам і вчителям, особливо учасникам і ветеранам Великої Вітчизняної війни – воїнам, партизанам, підпільникам, працівникам тилу. Вони забезпечили перемогу над злом та працювали над утвердженням добра.

ПЕРЕМОГА

В цей день цвітуть салюти
І чути дзвін пісень,
Не дай нам, Бог, забути
Який сьогодні день!
Не дай нам, Бог, забути,
Не дай нам, Бог, забути,
Не дай нам, Бог, забути
Про цей травневий день!
Страшні чотири роки
Ми йшли до цього дня,
Всі муки і тривоги
Ми випили до дна.
Крізь муки і тривоги
Ми йшли чотири роки,
Ми йшли до перемоги,
А з нами йшла весна.

Приспів:

Перемога свята, Перемога!
Свято миру, свободи й весни!
Чом тоді мої очі вологі? -
Бо не всі повернулись з війни!
Сплять мільйони загиблих в окопах, -
Це моєї країни сини.
Де була б ти сьогодні, Європа?
Де була б ти, якби не вони?

В цей день оркестри грають
На радість дітворі
І знову серце крають
Мелодії старі.
В цей день оркестри грають
І знову серце крають,
І знову серце крають
Мелодії старі.
І сиві ветерани,
Згадавши ту війну,
В цей день кладуть тюльпани
До Вічного вогню.
І сиві ветерани в цей день
Кладуть тюльпани,
В цей день кладуть тюльпани

До Вічного вогню.

Приспів.

Сплять мільйони загиблих в окопах, -
Це моєї країни сини.
Де була б ти сьогодні, Європа?
Де була б ти, якби не вони?
Перемога свята, Перемога!
Свято миру, свободи й весни!

(Юрій Рибчинський)

Синівське почуття вдячності перед ними – істинними героями – надихає сучасне і майбутні покоління на утвердження в Україні суспільства знань, влади моралі та інтелекту, всесилля правди і добра.

Захаренко О.А. вважав, що служіння Вітчизні є “найвищим проявом людської гідності, громадянської зрілості особи”. У своїй праці він використовував позицію В.О. Сухомлинського (висловлену, у тому числі, у праці “Вірте в людину”): “Ми прагнули сформувати у своїх вихованців у роки їх отрочтва і юності справжню громадянську зрілість, погляд на служіння суспільству як найголовніше достоїнство людини”.

Педагогічний колектив Сахнівської середньої школи предметом своєї повсякденної турботи вважав та вважає виховання в учнів почуття вдячності народу, гордості за історію, сьогодення та майбутнє. Учителі школи на практиці переконалися, що задум, мрія з широким соціальним змістом, якщо, до того ж, успішно поєднуються з особистими цілями, стають одним з внутрішніх джерел виникнення і розвитку глибоких громадянських почуттів, активізації особистості до вольових зусиль, трудової діяльності. Турбота про духовне багатство, виховання громадянськості в учнів є одним із провідних напрямів роботи учителів.

Директор школи, Учитель, Академік дотримувався позиції, що “Немає дорожчого скарбу, який подарувала людині природа, ніж сім'я. Так! Дивовижний скарб”.

С.О. Захаренко і О.А. Захаренко переконані, що і батьки, і бабусі з дідусями, та інші родичі прагнуть бачити своїх нащадків добрими, чуйними, уважними, турботливими, бо, очевидно, головний сенс життя – відтворитися у нащадках всім тим кращим, що наразі вибрало людство. Вони вважали, що роль сім'ї, яка сотнями променів пов'язана з суспільством і державою, з великим світом планети і турботами найближчих сусідів, особливо посилюється в наш час, час перебудови суспільства, переходу його в громадянський та демократичний виміри. Саме в такий період невизначеності, різкої поляризації українського народу, як в матеріальному, так і в географічно-політичному напрямках, коли суспільство не може визначити чіткі ціннісні орієнтири, значення батька, матері, родини, як ПЕРЕДАВАЧА моральних надбань, стає неоціненною.

Особливої уваги Олександр Захаренко надавав вирішенню проблем превентивного виховання. Критерієм істини із зазначеної проблеми є його вислів: “Якщо ми зустрінемо людину, яка прокладає собі шлях хамством, кулаком, а то і ножом, не потрібно питати, звідки такі. Вони з дитинства. Це прорахунки у вихованні сім'ї і нас з вами”.

Він відмічав, що, на жаль, система превентивного виховання, попередження правопорушень серед неповнолітніх в Україні далеко недосконала. Чинне законодавство основні обов'язки у вихованні підлітків, схильних до скоєння правопорушень, покладає на систему правоохоронних органів. Про неефективність такої політики свідчить зростання делінквентності серед неповнолітніх, а також кількості підлітків з девіантною поведінкою, яка проявляється у вигляді ухиляння від навчання, втеч з дому та освітньо-виховних закладів, волоцюжництва, жебрацтва, цькування, вживання алкоголю та наркотиків.

Суспільство, в якому багато таких “ракових клітин” серед дітей і молоді, не можна вважати здоровим. О. Захаренко порушував закономірні питання:

- Чи зможемо ми вилікувати цю тяжку соціальну проблему?
- Чи не набудуть ці негативні процеси незворотного характеру, що поставить під сумнів саме існування нашого народу?
- Що насамперед потрібно зробити, куди звернути наші погляди, аби цього не допустити?

Він був переконаний, що біди шкільного, сімейного виховання випливають з одного джерела – порожнечі буденності, пасивності впродовж навчання в школі. Долати їх необхідно на основі історичного досвіду, роздумів, ідей, практичної діяльності вітчизняних науковців та педагогів-практиків.

Педагогічна наука України має також яскраві приклади аналітично-концептуального узагальнення передового педагогічного досвіду, розвитку спеціалізованих шкіл, гімназій, колегіумів, ліцеїв, навчально-виховних комплексів, навчально-виробничих об'єднань. Певні досягнення мають експериментальні, авторські загальноосвітні навчальні заклади, асоційовані загальноосвітні навчальні заклади ЮНЕСКО, пілотні школи. Чільне місце в педагогічній науці і практиці посіли вітчизняні педагоги-новатори, педагогічні працівники, які працювали на довірі і виправдали цю довіру у вищих педагогічних навчальних закладах. У наш час вкрай необхідно сформувати науково-методологічні підходи до розвитку програм, проектів “Авторська школа”, “Сучасна школа”, “Нова українська школа”, “Школа майбутнього”, “Зелена школа”, асоційовані школи ЮНЕСКО, пілотні школи Європейського Союзу.

Уряду, спільно з Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук України варто передбачити розробку, апробацію та реалізацію проблем теоретичних і методологічних основ управління інноваційним розвитком як освіти в цілому, так і загальної середньої освіти зокрема, у зв'язку з тим, що, ця проблема не формувалася як державно-суспільний запит і завдання і не піддавалася належному комплексному

державно-науковому аналізу. Тому окремі керівники, за перевіреними даними, реалізують ті чи інші нововведення, новації, інновації без наявності розроблених теоретичних та методологічних основ системи управління інноваціями в загальноосвітніх навчальних закладах.

Вражаючим є той факт, що за останні роки проблема теоретичних та методологічних основ управління інноваційним розвитком середньої освіти досить активно почала вирішуватися у зв'язку з новітньою науково-технічною революцією, починаючи з 50-х років ХХ ст., у працях з філософії та методології освіти й інновацій (В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень, В. Кудін, В. Лутай), теорії та практики сучасної педагогіки, педагогічної творчості, педагогіки відкриття, педагогіки інноватики (К. Ангеловські, Ф. Брансуїк, В. Безпалько, І. Зязюн, В. Кан-Калік, М. Кларін, О. Козлова, В. Луговий, В. Мадзігон, Л. Подимова, В. Паламарчук, М. Поташник, О. Попова, І. Пригожин, К. Роджерс, О. Савченко, Г. Селевко, В. Сластьонін, С. Сисоєва, Н. Юсуфбекова), управління соціально-педагогічними системами в умовах застосування та впровадження інновацій (В. Боднар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Маслов, В. Олійник, О. Онаць, В. Пікельна).

Вирішенню проблем вдосконалення теоретичних і методологічних основ управління інноваціями в загальноосвітніх закладах освіти присвячена докторська дисертація Л. Даниленко. Наукова школа з управління інноваціями формується в Україні на початку ХХІ ст. групою вітчизняних учених, до складу якої входять Л. Даниленко, В. Паламарчук, О. Попова та ін. Зокрема, теоретико-методологічні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах розроблені Л. Даниленко і ґрунтуються на закономірностях розвитку соціальних організацій, що відображені в теоріях відкритих (К. Поппер, Г. Хакен) та швидко змінюваних (М. Фуллан) систем в умовах ринку (М. Портер); генезис інноваційних процесів у ХХ ст., розроблений О. Поповою; зміст основних понять педагогічної інноватики та

закономірності розвитку інновацій, розкриті в роботах Л. Даниленко, В. Паламарчук, Л. Подимової, В. Сластьоніна, Н. Юсуфбекової.

Сучасна наука має певні напрацювання щодо оцінювання ступеню, за яким окрема країна має передову, безпечну і зв'язану з ІКТ, цифровими технологіями інфраструктуру освіти для реалізації завдань четвертої промислової революції, підтримки втілення нових та новітніх, інноваційних технологій. Те ж саме стосується також здатності тієї чи іншої країни сприяти науково виваженим, обґрунтованим, експериментально перевіреним інноваціям, які потенційно можуть використовуватися і застосовуватися в системі загальної середньої освіти. Нехтування, гальмування, блокування, неврахування зазначених напрацювань є вкрай необачним і не відповідає принципам демократичного державотворення та стратегічним державним інтересам.

За твердженням же ідеологів хрестоматій, основне їхнє завдання - впровадження західних моделей навчання і виховання, виховання лідерів, формування критичного мислення та компетентностей, вирішення конфліктних ситуацій, а вітчизняна скарбниця педагогічних наукових та практичних надбань, напрацювань і цінний досвід видатних педагогів часто недооцінюється та забороняється. Закони та принципи порівняльної педагогіки не враховуються. Хибна помилковість таких підходів очевидна. Усіх опонентів новітньої освітньої політики її ініціатори відносять, як мінімум, до опозиції. Але вони не враховують того, що науково-педагогічна громадськість постійно знаходилась в опозиції до недоброзичливих, безшабашних, продажних, антиукраїнських політиків та представників влади, які знущалися над учителями, наприклад, видавали їм мізерну заробітну плату товарами, зокрема - навіть горілкою, обмежували пенсії, збільшували навантаження. Чого тільки варті "патріотичні" "патріотичних" "патріотів" – "сильної команди" рішення, у тому числі на політичному та законодавчому рівнях, щодо позбавлення права педагогічних працівників на працю, пенсію за вислугу років, просто гідну пенсію, дотації на комунальні послуги та світло, безкоштовне житло, особливо

в сільській місцевості, порушення Конституційного права дітей на якісну освіту: із наповнюваністю шкіл до 25 дітей, збільшення наповнюваності класів до 28 учнів.

Упродовж останніх років сферу освіти лихоманить. Спочатку діяло загальнодержавне багатоканальне фінансування, яке сприяло піднесенню розвитку освіти на початку 90-х років, поки від імені Міністерства фінансів України не прибули в заклади освіти контрольно-ревізійні органи. За їхнім наполяганням було обмежено штатні розписи закладів освіти, потім зменшено фінансування, з'явилися мільярдні заборгованості з фінансування закладів освіти, як нова форма та новітні підходи запроваджено субсидії, затверджено формульний підхід і як результат заблукали у “двох буках” – субсидії виділяються на фінансування отримання освіти учнем (“гроші ходять за дитиною”), а фактично фінансують класи-комплекти.

Панує помилкова точка зору, що всі проблеми фінансування дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної (професійної), позашкільної освіти, технікумів, коледжів та прирівняних до них училищ мають вирішувати місцеві органи самоврядування. Фактично держава в особі центральних органів державного управління самоусувається від своїх конституційних, стратегічних повноважень у сфері науки та освіти.

Розглянемо для прикладу одне з помилкових рішень, продавлених на найвищому державному рівні “сильною командою”. Так, 10 грудня 2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, четвертим пунктом Прикінцевих положень якого передбачена норма, якою зафіксовано, що з 1 вересня 2016 року фінансування загальноосвітніх навчальних закладів (крім закладів початкової школи), де кількість учнів становить менше 25 осіб, за рахунок освітньої субвенції не здійснюється.

Поспішність і необґрунтованість прийняття цього рішення, ігнорування думки мешканців сільських населених пунктів призвела до соціальних

конфліктів, нездорової напруги у суспільстві та до порушення Конституційного права українських дітей на обов'язкову повну загальну середню освіту.

Проведений аналіз ситуації свідчить про наявність поки що досить розгалуженої мережі дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів відповідно до потреби населення території у здобутті відповідної освіти формується на основі того, що за останні 2 роки спостерігається незначне зменшення учнівського контингенту, середня наповнюваність класу 12,1 учнів (місто – 20,5, село – 9,2).

Відповідно до Закону України від 24.12.2015 року №911 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” з 01.09.2016 року фінансування загальноосвітніх навчальних закладів, чисельність учнів у яких становить менше 25 осіб, за рахунок освітньої субвенції було припинено більше, ніж у 600 навчальних закладах із загальною кількістю понад 10000 учнів. Наявні приклади, коли у кращому випадку надані державою шкільні автобуси могли вмістити 25 учнів, а брали більше 40 учнів, до того ж - по бездоріжжю. На місцях вимушені були розглядати запровадження “інновації” – та возити до школи дітей гужовим транспортом.

У результаті роботи, проведеної відділами освіти, частково було вирішено питання функціонування сільських шкіл у 2016-2017 навчальному році за рахунок районних бюджетів. У більшості населених пунктів питання залишається невирішеним через неспроможність сільських рад фінансувати транспортні послуги, враховуючи надто великі відстані (від 10 до 20 км) до опорних шкіл та відсутність доріг належної якості.

Закриття згаданих вище шкіл має негативні соціально-економічні наслідки, які призводять до повного знищення сіл, розкрадання шкільного майна, сільські жителі працездатного віку вимушені шукати роботу та житло у населених пунктах, де є загальноосвітні навчальні заклади. Відтік населення в цілому негативно позначається на економічному розвитку сіл, що залишилися без школи, а падіння рівня освіти, як відомо, прямо пов'язане з динамікою

росту злочинності, яка особливо зростає в регіонах, де немає шкіл і відсутня робота.

Отже, сільські ради не можуть забезпечити стабільне підвезення школярів через брак коштів в бюджетах. Але немає достатньої кількості шкільних автобусів і в районних центрах. Створюються корупційні схеми щодо використання шкільних автобусів. У вкрай занедбаному стані знаходяться дороги, що створює додаткові труднощі у підвезенні дітей до опорних шкіл.

Крім того, закриття “збиткових” шкіл потягло за собою звільнення педагогічних працівників, які не змогли працевлаштуватися за спеціальністю у своєму населеному пункті.

Після ліквідації малокомплектних шкіл на бюджетному утриманні сільських рад залишаються і дошкільні навчальні заклади, які, як правило, розміщувались в одному приміщенні із школами. Сільські ради змушені утримувати за свої кошти і звільнені приміщення, а це додатковий тягар на і так порожні сільські бюджети. Позашкільна освіта, музичні, художні, спортивні школи стали недоступними.

На думку народних депутатів України, за вищевказаних обставин постала гостра політична та юридична необхідність щодо врегулювання проблем, які виникли в системі освіти з функціонуванням малокомплектних шкіл, кількість учнів у яких менше 25 осіб, після 01.09.2016 шляхом виключення пункту 4 Прикінцевих положень Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (від 10 грудня 2015 року № 911-VIII).

“Основний” політик, ідеолог, експерт, законодавець і державний діяч розвитку як України в цілому, так і сфер освіти та науки, зокрема, - Міністерство фінансів України - вважає, що утримання науки, освіти, охорони здоров'я, державних органів управління, системи безпеки як основних атрибутів державності будь-якого народу “призводить до неефективного використання коштів та потребує кардинального скорочення (оптимізації)”. Визнана світовим співтовариством теорія оптимізації навчально-виховного

процесу, оптимізації управління використана “міжнародними” фінансистами для знищення освіти і науки України. Разом з тим, бюджет Міністерства фінансів України збільшився з 162 171 929,1 тис. грн. (2015 рік) до 243 537 689,5 тис. грн. (2019 рік). Одночасно у 2017 році бюджет по освіті був виконаний тільки на 92%, а у 2018 році ці витрати за планом становили 223 814 509,5 тис. грн., але реально виконані тільки на 94%. Від науковців, педагогічних працівників звучить все частіше одне прохання: “Не допускайте до влади та захистіть нас від безшабашних, продажних, несамовитих, амбіційних, безсумнівних маніпуляторів - політиків, ідеологів, державних службовців”.

Щодо соціальної захищеності педагогічних працівників, то необхідно врахувати, що середня заробітна плата в Україні станом на червень 2018 року становила 9 141 грн, у той же час у Волинській області – 7 716 грн., у Донецькій області – 9 774 грн., у Львівській області – 8 324 грн., Луганській області – 7 927 грн., м. Києві – 13 553 грн. А середня заробітна плата по сфері освіти - 6,4 тис. грн. Наприклад, у Києві у школу №280 шукають вчителя української мови та літератури. Зарплата — 4,4 тис. грн. В іншому навчальному закладі столиці на зарплату у 3,7 тис. (мінімальна) давно вже “планують” взяти вчителя математики, йдеться у даних реєстру вакансій Центру зайнятості.

До основного окладу педагогам виплачують від 5% до 30% надбавки "за престижність". Ще від 10% до 30% отримують ті, хто працює більше трьох років (сума залежить від стажу). Крім цього, окремо оплачується класне керівництво і перевірка зошитів. В сумі вчитель може вийти на дохід у 6-8 тис. грн.

Щоправда, якщо є менше трьох років стажу та у школі немає можливості взяти додаткові години або класне керівництво, доведеться виживати практично на мінімальну заробітну плату. У 2019 році ситуація загострилася. Ще у січні-лютому по всій країні вчителів змушували йти в неоплачувану відпустку, а розміри доплат скорочували. У Києві практично всім вчителям

надбавку за "престижність" урізали з 20% до 5%. Остання цифра — мінімальний поріг. Місцева влада пояснює: освітньої субвенції, яку виділяють з державного бюджету, не вистачило. Для того щоб виплачувати надбавки, в цьому році доведеться знайти ще 865 млн. грн. з міського бюджету. В регіонах ситуація ще складніша. При цьому у 2018 році сфера освіти не доотримала планових 13,8 млрд. грн.

Рівень заробітної плати науково-педагогічних та педагогічних працівників є вкрай низьким і не відповідає рівню інтенсивності, насиченості, науковості, змісту, обсягу, незважаючи на те, що з січня 2019 року зарплати усіх науково-педагогічних працівників загалом планувалося підвищити на 20%. Це проблеми не вирішує. Складається небезпідставна думка про те, що чорною місією “сильної команди” є розвій українців по всьому світові, зачищення території від слов’ян, а також створення технологій, систем знищення останніх українців.

Трудові колективи, профспілкові організації працівників освіти і науки України стурбовані критично низьким рівнем заробітної плати працівників дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, технікумів, коледжів та прирівняних до них училищ, вищої та післядипломної освіти, наукової сфери.

Пунктом 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 11.01. 2018 р. № 22 “Про підвищення оплати праці педагогічних працівників” Міністерству освіти і науки України, спільно з Міністерством фінансів України за підсумками виконання Державного бюджету України за перше півріччя 2018 р. було доручено розглянути питання цього підвищення з 1 вересня 2018 року оплати праці інших категорій педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Велика надія покладалася на прийняття Кабінетом Міністрів України конкретної постанови про підвищення на 10% посадових окладів для працівників зазначених закладів освіти, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів, проте таке рішення до цього часу не прийняте.

Рівень окремих посадових окладів педпрацівників закладів дошкільної та позашкільної освіти залишився нижчим від розміру мінімальної заробітної плати навіть після підвищення посадових окладів з 01.01. 2019 року.

Наприклад, ставка вихователя з неповною вищою освітою (а таких більшість) складає 3496 (10-й тарифний розряд) чи 3784 грн. (11-й тарифний розряд); музичного керівника та інструктора з фізкультури дошкільного закладу освіти, керівника гуртка – 3323 грн. (9-й тарифний розряд).

Враховуючи доплату до рівня мінімальної заробітної плати – 4173 грн. та після відрахування всіх податків і зборів, на руки працівник отримує 3317 грн! За місяць відповідальної та напруженої роботи з дітьми кваліфікований працівник заробляє суму, яка навіть не “досягає” до рівня фактичного прожиткового мінімуму!

Органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень мають можливість підвищити рівень заробітної плати педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти шляхом встановлення надбавки за престижність педагогічної праці у максимальному розмірі 30%. У реальному житті, у більшості випадків така надбавка виплачується у розмірі 5-10%, що не має суттєвого впливу на підвищення розміру заробітної плати, оскільки воно входить у мінімальну заробітну плату. Та й встановлення максимальної надбавки не вирішить проблему.

Через низький рівень оплати праці в закладах освіти цих типів (особливо в дитячих садочках) вже існує велика потреба в педагогічних кадрах, яка в подальшому ще більше зростатиме. Випускники педагогічних закладів після закінчення навчання не виявляють бажання працювати за таку мізерну заробітну плату, а ті, хто прийшов, довго не затримуються, надаючи перевагу більш високооплачуваній роботі, зокрема, і в інших країнах. Наприклад, на початку 2018 навчального року до закладів освіти Харківщини всього прийнято працювати трохи більше 200 молодих спеціалістів (у 2017/2018 н.р. їх було 360, а в 2014/2015 – 540).

Педагогічні колективи, профспілкові організації працівників освіти і науки висловлюють обурення (понад 600 звернень до Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти) з приводу затримки введення в дію та невиконання положень Закону України “Про освіту”, який прийнятий 5 вересня 2017 року. На численних зустрічах із представниками освітянської вертикалі влади педагогічні працівники постійно чують, що в умовах нового Закону України “Про освіту” та в часі запровадження нової української школи вчитель має стати “носієм змін”, працювати по-новому, виконувати замовлення “нового суспільства” - виховати відповідального громадянина, новатора і патріота. Однак, виконання цього надважливого завдання блокується самими ініціаторами змін і творцями Закону України “Про освіту” та інших вже проанонсованих документів щодо функціонування галузі, які лояльним відношенням до невиконання окремих статей Закону кидають нас усіх у минуле. До прикладу, у статті 61 Закону передбачено:

- посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат;

- посадовий оклад педагогічного працівника кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищується не менше ніж на 10 відсотків:

- найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 відсотків вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії;

- кожний наступний посадовий оклад науково-педагогічного працівника підвищується не менше ніж на 10 відсотків від попереднього.

А реально маємо: рівень посадових окладів, передбачений для педагогічних працівників на 2019 рік, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. N 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери», зріс всього на 9%.

Прожитковий мінімум для працездатних осіб, затверджений у Законі України “Про державний бюджет України на 2019 рік”, становить 1921 гривню. Найнижча посадова ставка педагогічного працівника за ЄТС, віднесений до 9 тарифного розряду, становить у 2019 році 3323 грн., що є на рівні 100,73 % прожиткового мінімуму.

Враховуючи зазначене, прийнятий Верховною Радою України Закон України “Про освіту”, зокрема, стаття 61 та відповідне доручення Верховної Ради України Кабінету Міністрів України про забезпечення до 2023 року поетапної реалізації положення частини другої статті 61 цього Закону, а при цьому щорічне збільшення посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб - до цього часу залишається декларативною нормою.

Педагогічні працівники, громадські організації вимагають негайного виконання законодавства про освіту стосовно поетапного впровадження прийнятого Верховною Радою України Закону “Про освіту” в частині забезпечення до 2023 року реалізації положень ч.2 ст. 61 цього Закону, передбачивши при цьому щорічне збільшення посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Напружена та неоднозначна ситуація склалася також із реалізацією Постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2011 р. N 373 (із змінами) «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування», якою передбачено надбавку в граничному розмірі 30 % посадового окладу (ставки заробітної плати), але не менше 5 %, педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів, незалежно від їх підпорядкування. Розмір надбавки встановлюється керівником закладу

(установи) у межах фонду оплати праці. Зазначена норма Постанови щодо встановлення надбавки за престижність педагогічної праці від 5% до 30% призводить до конфліктних ситуацій. Педагогічні працівники вважають, що встановлення надбавки за престижність педагогічної праці в межах так званої «вилки» від 5% до 30% неприпустимим і некоректним. Дана норма може використатись керівниками закладів як інструмент маніпуляції, тиску та зловживань при встановленні працівникам надбавки за престижність педагогічної праці. Адже тим самим законодавець створив такі умови, що надбавка за престижність педагогічної праці визначається здебільшого залежно від розміру суми, доведеної органом управління освітою.

Терпіння, ентузіазм, які ще залишилися, вичерпуються, натомість, із регулярними підвищеннями цін на продукти харчування, тарифів на комунальні послуги, електроенергію та проїзд, зростає зневіра, роздратування і напруга в трудових колективах. До того ж, на тлі реформування сфери освіти, постійного зростання вимог суспільства до педагогів кардинальне підвищення заробітної плати педагогічним працівникам закладів та установ освіти незалежно від типу, підпорядкування, форми власності є завданням загальнодержавної ваги.

Освітняни ще добре пам'ятають той час у “період застою”, коли освіта фінансувалася за залишковим принципом, але Міністерство фінансів України було захисником освітян, дітей та учнів і також розглядало сферу освіти як загальнодержавну, всенародну справу. Заробітна плата педагогічних працівників була на рівні середньої зарплати в економіці, затримок із її виплатою не було, фінансувався весь соціальний пакет (профілактика здоров'я, медичні огляди, виплата коштів за використання світла, палива у сільській місцевості, освітні санаторії-профілакторії, санітарно-курортне лікування, класне керівництво, завідування кабінетами, поділ класів на групи під час вивчення іноземної мови, фізичної культури, трудового навчання, ставки позакласної та позашкільної роботи, організація роботи спортивних секцій, проведення косметичних та капітальних ремонтів, фонд всеобучу –

безкоштовне харчування і матеріальна допомога дітям-сиротам, дітям-напівсиротам та з багатодітних і малозабезпечених сімей і т.д.).

Зміцнення матеріально-технічної бази і будівництво закладів освіти проводилося не тільки за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також за рахунок промислових, аграрних об'єднань, промислових підприємств, масштабних новобудов, енергетичних, промислових та шахтарських містечок, газотранспортних, нафтотранспортних, енергетичних компаній. Керівник закладу відповідав за зрив використання коштів, виділених на заклад освіти, крім того, мав право взяти чекову книжку органу місцевого самоврядування, базового підприємства, районного (міського) відділу освіти, обласного управління освіти. У той же час, директор школи мав право потратити за місяць 100 крб. на потреби закладу і прозвітувати за витрати погашеними чеками з магазинів. З урахуванням курсу крб./грн., у наш час доцільно було б передбачити на канцелярські потреби школи не менше 3177,6 грн. на місяць.

Доцільно політикам та державним діячам усвідомити державницьке ставлення до фінансування сфери освіти 200-річної давності. Як свідчать результати дослідження Михайла Кальницького освітня система на рубежі ХІХ – ХХ століть відрізнялася не тільки вимогливою ієрархічною організацією і чіткою відомчою прив'язкою, вона володіла чималим матеріальним забезпеченням. Будівництво чи оренда шкільних приміщень, обладнання для навчального процесу, оплата праці цілої армії педагогів і службовців – все це потребувало великих коштів. Бюджет Міністерства народної освіти був досить значним і вимірювався десятками мільйонів рублів. Державні установи фінансувалися через казначейства, а за витратами слідувала контрольна палата.

Відомі точні суми витрат на утримання апарату, наприклад, Київського навчального округу. На зарплату чиновників управління 100 з лишнім років тому назад, в 1913 році, казна відпустила 44 572 руб. 32 коп. Із них 10 000 отримував попечитель округу, таємний радник Олексій Деревницький. Ставка

складала шість тисяч, а по дві тисячі йому йшло у вигляді “столових” і “квартирних” доплат.

Професія учителя давала стабільну зарплату і пенсію. Розмір зарплати педагога відповідав штатному розпису для міністерства і округу. Статут 1828 року розрізняв старших і молодших учителів. До перших відносилися викладачі старовинних мов, математики, історії, словесності, до другої – граматики, географії і “живих” мов (французької і німецької). У той час, наприклад, старші учителі Київської гімназії отримували 1375 рублів в рік (пізніше їх ставку підняли до 1625 рублів), молодші вчителі – 1200 рублів, законовчитель – 1000 рублів, директору платили 2000 – 2250 рублів. Це була досить велика заробітна плата, якщо врахувати, що у той час фабричні робітники, які працювали 13-15 годин, мали в рік максимум 60-120 рублів на господарських харчах при умові наявності постійної роботи.

Статут гімназій і прогімназій 1864 року відмінив поділ учителів на старших і молодших. Основне значення для розміру заробітної плати мала вислуга років. В кінці XIX – на початку XX століття для викладачів гімназії була передбачено чотири стандарти ставки від 750 до 1500 рублів в рік при розрахунку зайнятості 12 уроків в тиждень. Учителя-початківця зараховували на саму низьку заробітну плату, і тільки відпрацювавши в одному навчальному закладі п’ять років, він переводився до наступної категорії. Півтори тисячі в рік отримували викладачі, добросовісно відпрацювавши в гімназії не менше 20 років. Для них було введено звання заслуженого учителя, яке при досягненні належної вислуги присвоювалося автоматично.

Нижня ставка 750 рублів була спів вимірна з заробітком досвідченого робітника і дозволяла ординарному інтелігенту вести безбідне існування. Становище суттєво полегшували прибавки за “класне наставництво” (в одному або двох класах) і за додаткові уроки. Це нерідко піднімало учительську зарплату до двох, а то і трьох тисяч. На них можна було гідно жити.

Пенсію, проте, визначали тільки в межах голої ставки. Для її призначення в повному об'ємі вимагалось відпрацювати 25 років. Часто учителі, відпрацювавши пенсійний стаж, залишалися на службі. Це давало подвійну вигоду: по-перше, пенсію та заробітну плату виплачували повністю; по-друге, за кожних додаткових п'ять років сума пенсійних виплат збільшувалася на 20%. Тому серед викладачів навчальних закладів часто зустрічалися досвідчені педагоги похилого віку.

Що ж стосується директора чоловічої гімназії, то йому після введення нових статутів платили ставку 1200 рублів в рік, плюс 800-1200 рублів “столових” і надавали службову квартиру (або додатково “квартирні” суми). В травні 1912 року був виданий закон “Про покращення матеріального становища службовців у середніх загальноосвітніх чоловічих навчальних закладах”. На його підставі в півтори рази підвищилася директорська заробітна плата (ставка 1800 рублів і стільки же квартирних), виріс і “фонд зарплати” гімназій, що дозволяло піднімати прибавки за додаткові уроки. Мінімальна пенсія директора за новим законом складала 2000 рублів в рік, інспектора – 1800 рублів, “учителі науки і мов” з вищою освітою – 1800 рублів, без вищої освіти – 1100 рублів, викладачі підготовчих класів – 900 рублів. Забезпечення на старість можна було збільшити завдяки участі в пенсійних класах, які створювалися при багатьох гімназіях.

Гімназії в той час служили основою основ системи освіти, яку називали “класичною” або “реальною”. Її привабливість для молоді, яка прагнула до освіти, полягала в тому, що це був, за суттю, єдиний шлях до університетської освіти, навчання в технічних університетах. А університети не тільки широко відкривали двері для наукових знань, але і служили “трампліном” до державної служби, високих чинів і влади.

Отримані вихованцями “старої школи” різнобічні міцні знання забезпечили науково-технічний прогрес, економічний розвиток, подолання проблем, зумовлених Першою і Другою світовими війнами, а накопичена

гімназіями за багато років матеріальна база і ряд фундаментальних приміщень стали надбанням нащадків.

Сучасна ж європейська, у тому числі і українська сфера освіти, на думку експертів Європейської комісії та Європейської асоціації керівників шкіл, покликана вирішувати також такі проблеми: реформування старшої школи з метою приведення її у відповідність потребам суспільства та вимогам університетів (вищої освіти); припинення насильства у середовищі підлітків (системи протистояння, спеціальні програми в школах); подолання небажання вчитися, внаслідок якого діти не отримують належної освіти, покидаючи школу (і це зашкалює!); сприяти правильному та доцільному використанню нових технологій в школі; забезпечити функціонування школи у громадянському суспільстві (в тому числі - співпрацю школи та мікрорайону); організувати інтеркультурне навчання для учнів та вчителів; сприяти інтелектуальному розвитку дитини в школі з урахуванням складності функціонування людського мозку; футуристичний погляд всередину мозку; використовувати здобутки сучасної нейронауки, в практиці, зокрема – порівняльного аналізу можливостей людського мозку і штучного інтелекту; забезпечувати розумовий розвиток дітей, як головне завдання, поставлене перед школою; сприяти організації профілактики та лікуванню хвороби мозку в контексті технологізації сучасного суспільства. Цілком показово, що один із європейських форумів було проведено на тему: “Мозок та освіта”. Українські науковці та освітяни дотримуються точки зору, що саме наука та освіта створюють умови для розвитку мозку в результаті системного інтелектуального напруження.

Європейською освітою враховується те, що важливим, одним із нещодавніх відкриттів нейронауки є переконливі докази напрочуд сильного впливу раннього дитинства на подальший розвиток мозку та здоров'я людини і виявлення унікальних часових вікон для навчання, які, на жаль, вкрай рідко використовують у шкільній освіті. Нові знання несуть із собою

відповідальність за впровадження соціальних змін на благо молодого покоління. Учителі можуть і повинні стати найбільш важливими особистостями у житті учнівської молоді. Їхня роль є фундаментальною не лише як носіїв знань, але також і як носіїв зразкової моралі, моделі зразкової поведінки. З новим знанням про те, як працює мозок, учителі мають запропонувати оптимальні можливості та умови для навчання, завдяки яким учні зможуть реалізувати свій потенціал повністю і, таким чином, допомогти сформувати більш перспективне і яскраве майбутнє для всіх нас.

Отже, актуальними і сучасними у сфері визначення та розвитку інтелектуальних задатків, здібностей, обдарувань учнівської та студентської молоді залишаються роботи М. Амосова (регулюючі системи організму - від хімії крові, через ендокринну і нервову системи до кори мозку; механізми розуму і штучний інтелект; психологія і моделі особистості; соціологія і моделі суспільства; глобальні проблеми людства), В. Глушкова (винахід комп'ютерної техніки; фундаментальні праці у галузі кібернетики, математики і обчислювальної техніки; розробка програмного забезпечення; підготовка спеціалістів із чисельних методів оптимізації, баз даних, інформаційних систем та їхнього застосування; реалізація науково-дослідних програм створення проблемно-орієнтованих комплексів для інформатизації, комп'ютеризації і автоматизації господарської і оборонної діяльності країни), Г.С. Костюка (про генезис поняття числа в дітей; нариси з історії вітчизняної психології; питання психології мислення; принцип розвитку в психології; теоретичні проблеми психології; навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості, навчання і психічний розвиток учнів), С. Максименка (психолого-педагогічні аспекти формування особистості в навчально-виховному процесі; проблеми розвиваючого навчання; основи генетичної психології; основи загальної психології; загальна психологія: підручник; загальна психологія; генетична психологія (методологічна рефлексія проблем розвитку в психології); розвиток психіки в онтогенезі; основи військової психології: підручник; експериментальна психологія (дидактичний тезаурус); психологічні засади

взаємозв'язку професійного навчання і розвитку особистості майбутнього фахівця), В. Кременя (Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації; освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи); Україна: проблеми самоорганізації; освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати; філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум; феномен інновацій: освіта, суспільство, культура; філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору; еліта: витоки, сутність, перспектива; синергетика в освіті: аспект людиноцентризму; Україна у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження); філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції; філософія: Логос. Софія. Розум; філософія управління; філософія: історія, суспільство, освіта; філософія спілкування; феномен інновацій: освіта, суспільство, культура).

І в наш час особливо актуальним залишається та по-сучасному звучить застереження В. Шекспіра “Вухом представляй всім, розмову небагатьом, думки нікому”. Необхідно постійно пам'ятати, що за язиком необхідно слідкувати, за слова відповідати, за неправомірні дії та вчинки карати. Особливо це є актуальним з урахуванням констатації європейськими дослідниками факту про визначеність природи та механізмів мислення людини.

Необхідність реформування та розвитку старшої школи вже ні в кого не викликає сумнівів. Мета європейської шкільної освіти – забезпечити випуск щасливих і успішних, наповнених знаннями та підготовлених до сучасних викликів молодих людей, які можуть думати, аналізувати та приймати зважені рішення, виконувати усвідомлені вчинки.

Атестат зрілості (свідоцтво) має стати фільтром для третього періоду навчання: університет або інше, що потрібне випускникам старшої школи та не повинне бути відображенням базових, традиційних екзаменів лише одного року.

Він має оцінювати і рівень знань з математики як прикладної науки, і врахувати зростаюче значення іноземних мов, таких, як на сьогодні, китайська,

японська тощо. Навчальні предмети старшої школи мають обиратися самими учнями на підставі порад учителів, створюючи систему любові до навчання, надаючи можливість бути самостійними, цілеспрямованими, соціально ефективними, здібними до стратегічного, довготривалого мислення (роботи) в команді. Шкільне оцінювання прогресу у навчанні учнів може бути рівноцінне за значимістю заключному екзамену. Необхідно створювати індивідуальні навчальні плани (програми) для диференціації потреб і здібностей кожного учня, включаючи річні та короткочасові курсові модулі. Оцінка результатів навчання може бути здійснена різними формами: екзамен, тест; за результатами роботи з відкритою книгою; визначенням як есе чи проекту; із залученням розширених рівнів оцінювання: за характером, відвідуванням та пунктуальністю; поведінкою та кооперативністю, участю у позакласній роботі; коефіцієнтом творчості та інноваційності; відповідальністю за соціальні потреби, тощо - з можливістю нагороджувати за відповідні досягнення у навчанні.

Для всього цього необхідно підвищити професіоналізм вчителів шляхом покращення їхньої професійної підготовки.

Тепер щодо проектів Ради Європи. Цькування та кіберцькування – це сучасна реальність для мільйонів підлітків, яка поширюється серед дітей 11 – 16 років від 7%-10% у 2010 році до 12%-14% у 2017 році. Проект «Space» спрямований дати відповідь на питання, що робити, перш за все, вчителям школи. «МООС» (Massive On-line Open Course) допоможе запобігти та протистояти кіберцькуванню у сфері освіти.

Наприклад, проект (Open School for Open Society) передбачає: збагатити навчальний досвід учнів; зробити учнівський внесок у життя місцевої громади; навчання у школі разом з реальним світом, що створює більшу мотивацію для учнів та вчителів.

Можливою є співпраця школи та місцевої громади, яка передбачає: нанесення на карту територій забруднення; покращення ситуації в сільському господарстві; використання нових технологій; допомога людям похилого віку,

людям з особливими потребами; пропозиції щодо туристичних турів; контроль проблеми з так званими “блукаючими зірками”; ознайомлення з вищими навчальними закладами з метою підготовки до вступу та отримання інформації про необхідні вміння для учнів, аби їм стати успішними.

Законом України “Про освіту” від 05.09. 2017 р. № 2145-ХVIII були внесені системні зміни до Закону України “Про позашкільну освіту”. До яких проблем це призвело розглянемо на прикладі мистецьких шкіл.

За наполяганням представників Міністерства культури України та інших центральних органів виконавчої влади було визначено, що:

позашкільна освіта - це сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб’єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти;

заклад спеціалізованої позашкільної освіти - заклад позашкільної освіти, що надає спеціалізовану освіту мистецького, спортивного, військового або наукового спрямування;

мистецька школа - заклад спеціалізованої мистецької освіти: музична, художня, хореографічна, хорова, школа мистецтв тощо, який надає початкову мистецьку освіту".

Законодавчо було закріплено, що:

до приведення законодавства і установчих документів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) у відповідність із цим Законом терміни "початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школа естетичного виховання)" і "мистецька школа" є ідентичними, а всі суб’єкти владних повноважень і початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання) керуються всіма положеннями цього Закону, що стосуються мистецьких шкіл, а також положеннями законодавства, що стосуються спеціалізованих мистецьких

навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) в частині, що не суперечить цьому Закону;

за особами, які обіймають посади педагогічних працівників початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) або мистецьких шкіл, зберігаються існуючі професійні права та соціальні гарантії;

розмір заробітної плати педагогічних працівників початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) або мистецьких шкіл не може зменшитися, якщо ці працівники продовжують обіймати відповідні посади, виконувати відповідні обов'язки та зберігають відповідну кваліфікаційну категорію та/або педагогічні звання;

до приведення законодавства у відповідність із цим Законом на мистецькі школи поширюються умови та порядок фінансування, передбачені для шкіл естетичного виховання дітей і початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання).

Поспішність, непродуманість, поверховість, кабінетний характер “реформ та змін” у сфері позашкільної освіти призвело до того, що педагогічні працівники художніх, музичних шкіл м. Києва та області, Сумської, Черкаської, Чернігівської, Полтавської областей, а також батьки учнів мистецьких шкіл зверталися із інформаційними запитами, петиціями та протестували під стінами Міністерства культури України. Плакати говорять про наболіле: “Реформа мистецької освіти – профанація!”, “Залиште дітям спів, театр!”, “Держава без культури та цінностей – лише територія!”, “Ампутація естетичної освіти – злочин проти майбутнього!”, “Знищення мистецької освіти – злочин проти майбутнього!”, “Мінкульт! Не знищуй кращу в світі естетичну освіту”, “Не допустим культурний геноцид”!

На думку експертів, педагогів практиків, якщо чиновники викорчовують культуру, завтра не потрібна буде економіка. Музичні, мистецькі школи в Україні можуть загинути під катком реформи освіти. Педагоги і батьки не перший раз б'ють тривогу – це уже третя хвиля за роки незалежності, яка у даний час погрожує перетворитися в цунамі.

Виникають закономірні запитання:

“За що депутат від «Народного фронту» назвав знаних, авторитетних, поважних людей, які виховали не одне покоління художників, музикантів “жуликами”?

Чому чергове “покращення” в нашій країні насаджується із закордону та за рознарядкою “зверху”, без врахування думки громадськості, досвідчених спеціалістів та позитивних результатів?

Які зміни в естетичній освіті “самої співаючої нації” несе реформа музичних шкіл, і якими можуть з'явитися результати?

Основні причини виникнення конфлікту - бездумні децентралізація, оптимізація. Головна проблема полягає в тому, чи буде збережений високий стандарт мистецької освіти; чи буде збережене навчальне навантаження; виконає держава свої зобов'язання, чи ні.

Навчання дитини в музичній школі обходиться дорожче, ніж утримання студента в Національному університеті ім. Тараса Шевченка. Оскільки в музичних школах в основному індивідуальне навчання, а воно коштує значно більше ніж аудиторне - групове. У тих же хореографічних, театральних і художніх школах, де дітей навчають в групах, витрати на порядок нижче. Як результат – найдорожчою у нас є музична школа, тому що в ній передбачається індивідуальна форма навчання. Комерціалізація освіти в такій школі

потребуватиме з батьківського бюджету додатково 3500 – 4000 грн. Для більшості батьків це нереально.

В Україні більше 1300 таких шкіл. В середньому на кожну з них необхідно 15 млн. грн. на рік. Якщо спробувати перекласти фінансування музичних шкіл на місцеві бюджети, як це передбачає реформа, то навіть у великих містах-мільйонниках, таких як Львів, Харків, Дніпро, Одеса, Запоріжжя, Київ, немає достатньої кількості ресурсів, щоб забезпечити якісне функціонування зазначених закладів освіти.

Під удар також підпадають міста обласного підпорядкування, райцентри, селища міського типу – тобто населені пункти, територіальні об'єднання яким немає де взяти додаткові кошти. А в кінцевому результаті постраждають діти, майбутнє України.

Одна із важливих проблем полягає у запровадженні спрощеного, скороченого варіанту стосовно змісту освіти. Так, сьогодні на одного учня 1-4 класів музичних шкіл визначено 1086 навчальних годин на рік. Відповідно до нового навчального плану, пропонується 840 годин. Очевидно, чим менше годин, тим менше у дитини можливостей розвиватися. Реформа скорочує до однієї години вивчення музичного предмету спеціальності, сольфеджіо уже немає в переліку дисциплін, на колективну творчість виділяється тільки одна година. Відповідно, постраждають також і педагоги – суттєво збільшиться навантаження і зменшиться заробітна плата.

Керівництво Міністерства культури України, пообіцявши страйкарям відтермінувати впровадження реформи на один рік, не тільки не відмінило її, але й не врахувало застереження педагогічних працівників, не змінило підходи до неї, а поступило в “чорних тонах” за рецептом “Забуте соло для флейти” і вимагає далі негайного запровадження нового навчального плану для

мистецьких навчальних закладів тому, що такими є вимоги Міжнародного валютного фонду???

Це призвело до появи нового шквалу запитів, звернень. Новообраному Кабінету Міністрів України прийдеться вирішувати долю науки і освіти в Україні, враховуючи чисельні звернення, наприклад, районних (міських) рад. Депутати демократичних районних (міських) рад в черговий раз порушують питання про необхідність підвищення розмірів посадових окладів та ставок заробітної плати педагогічних працівників дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти.

Ними констатується, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.01. 2018 № 22 “Про підвищення оплати праці педагогічних працівників” з 1 січня 2018 року було підвищено на 10% розміри посадових окладів та ставок заробітної плати педагогічних працівників (і тільки тих), оплата праці яких здійснюється за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам.

Педагогічні працівники дошкільних та позашкільних закладів освіти, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів, яким не були підвищені посадові оклади з 1 січня 2018 року, певну надію покладають на прийняття Кабінетом Міністрів України постанови про підвищення розмірів оплати їх праці з 1 вересня 2018 року, що передбачено пунктом 2 постанови від 11.01. 2018 № 22, котрим було доручено Міністерству освіти і науки України разом з Міністерством фінансів України за підсумками виконання Державного бюджету України за перше півріччя 2018 року розглянути питання щодо підвищення оплати їхньої праці, якої так і не було прийнято. У той же час, високопосадовці неодноразово всіх запевняли, що у місцевих бюджетів більш ніж достатньо коштів, у тому числі на підвищення заробітної плати, ставок педагогічних працівників дошкільних та позашкільних закладів освіти.

Неприйняття Урядом таких рішень, та недостатнє врахування важливості і складності праці педагогів, особливо дошкільної та позашкільної освіти, призвели до ще більшого порушення міжпосадового рівня оплати праці освітян, спричинило справедливі невдоволення педагогічних працівників дошкільних та позашкільних закладів освіти низькою державною оцінкою їхньої складності, не менш важливої, інтенсивної, напруженої, насиченої та відповідальної педагогічної праці, спричинили конфліктні ситуації як між педагогічними працівниками в трудових колективах, так і серед педагогів різних типів, підпорядкування і форм власності закладів освіти, методичних служб.

На прохання значної чисельності педагогічних працівників, а також профспілкових організацій, як представників та захисників їхніх прав та інтересів, районні (міські) ради в черговий раз просять прийняти Урядом України рішення про підвищення розмірів посадових окладів та ставок заробітної плати педагогічних працівників закладів і установ освіти, які фінансуються за рахунок місцевих бюджетів, або надати право органам місцевого самоврядування самостійно приймати рішення про таке підвищення для педагогічних працівників, оплата праці яких здійснюється за кошти місцевих бюджетів, як це було врегульовано пунктом 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 14.12. 2016 року № 974 стосовно підвищення на 2 тарифні розряди оплати праці педагогічних працівників закладів та установ освіти, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів.

Уряди змінюється, а реформаторські тенденції та “залізобетонна” позиція зарубіжних і “незалежних”, але щедро профінансованих за рахунок Українського народу експертів, консультантів, спостерігачів в частині подальшого знищення науки і освіти. Про це свідчать також проблеми функціонування і виживання професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, технікумів і коледжів.

У зв'язку із непродуманими, непідготовленими, непрорахованими рішеннями Міністерства фінансів України щодо перенесення фінансування професійно-технічних закладів освіти з державного на місцеві бюджети (районні, міські, обласні) фактично була знищена державна система професійно-технічної освіти.

Щоб пом'якшити удар по професійно-технічній освіті, не допустити закриття професійно-технічних навчальних закладів, народними депутатами України були внесені проекти законів України про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо порядку фінансування професійно-технічних навчальних закладів) №№ 3831, 3831-1, 3831-2, 3831-3, 3831-4, 3831-5 від 27.01. 2016 року.

Народні депутати відзначали, що за ініціативою Уряду України, в рамках розгляду бюджетного пакету законопроектів, 24 грудня 2015 року Верховною Радою України ухвалено ряд законопроектів, якими вносилися зміни до Бюджетного кодексу України.

Проекти законів України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування професійно-технічної освіти» були розроблені з метою врегулювання оптимізації видатків місцевих бюджетів на професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного та/або регіонального замовлення у професійно-технічних та інших навчальних закладах). Відзначалося, що відповідно до законів України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» № 928 від 25.12.2015 року, «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» № 911 від 24.12.2015 року фінансування закладів професійно-технічної освіти в містах обласного значення перекладено з Державного бюджету на відповідні місцеві бюджети. При цьому було порушено принцип субсидіарності, оскільки всупереч статті 142 Конституції України державою не було компенсовано фінансові витрати для реалізації органами місцевого самоврядування переданих функцій. Як показали реалії, органи місцевого самоврядування по всій Україні не в змозі в повному обсязі фінансувати професійно-технічні навчальні заклади за рахунок

видатків із місцевих бюджетів або взагалі відмовляють у фінансуванні через брак коштів, а у більшості міст обласного значення взагалі відсутні необхідні фінансові ресурси на фінансування таких закладів..

Для прикладу, в 2016 році в м. Харкові функціонувало 25 закладів професійно-технічної освіти, видатки на утримання яких у 2016 році, за попередніми розрахунками, склали непомірну навіть для такого великого міста суму - 178 млн. гривень.

Зазначалося, що на практиці у закладах професійно-технічної освіти навчаються не лише мешканці міст обласного значення, а як правило, і мешканці області.

При цьому, відповідних міжбюджетних трансфертів або будь-яких інших механізмів компенсації додаткових витрат бюджетам міст обласного значення не передбачалося, що є порушенням частини 3 статті 142 Конституції України.

За даними Міністерства освіти та науки України взагалі не було передбачено фінансування 78 закладів професійно-технічної освіти у 33 містах 14 областей.

Відсутність достатнього фінансування професійно-технічних та інших навчальних закладів потягло за собою до скорочення складу викладачів, зменшення числа спеціальностей і навіть закриття професійно-технічних закладів освіти в областях.

Зазначалося, що поряд із підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів – верстатників, слюсарів, водіїв, зварювальників, кухарів, кравців, мулярів та інших, ці заклади виконують важливу соціальну функцію у суспільстві. Констатувалося, що в більшості своїй учнями професійно-технічних навчальних закладів є діти – сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти – інваліди та інші соціально незахищені категорії.

Учнівський контингент професійно-технічних навчальних закладів складається із сімей, що належать до соціально незахищених верств населення,

тому недофінансування системи професійно-технічної освіти посилює соціальне невдоволення. Статтею 53 Конституції України передбачено, що повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність, зокрема, професійно-технічної освіти.

Передача таких закладів на рівень міст обласного значення порушує принцип субсидіарності, обмежує право на доступність професійно-технічної освіти особам, які приїхали на навчання з інших областей і міст, позбавляє їх конституційного права на професійне навчання відповідно до їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Відсутність вже у січні 2019 року необхідних коштів та їх недостатність загрожували припиненням діяльності низки професійно-технічних навчальних закладів, скороченням числа викладачів та спеціальностей і навіть закриттям таких професійно-технічних навчальних закладів освіти України, зростанням соціальної напруги в їх трудових та учнівських колективах. За наявною інформацією, під загрозою була своєчасна виплата заробітної плати працівникам, зменшення її розміру внаслідок скасування доплат, надбавок, навчального навантаження, звільнення працюючих. Аналогічна ситуація із стипендіальним забезпеченням учнів, їх харчуванням, особливо - з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Досить гостро постала проблема з оплатою за комунальні послуги, відключення приміщень професійно-технічних навчальних закладів від тепла та світла за їх несплату у зимовий період.

Зазначалося, що заклади професійно-технічної освіти готують робітничі кадри не для конкретного регіону, а для потреб економіки України в цілому. Лише держава через механізми державних замовлень, моніторингу ринку праці спроможна враховувати потреби регіонів у кваліфікованих робітничих кадрах, ефективно використовувати потенціал системи професійно-технічної освіти. Саме тому доцільним є державно-регіональне утримання і фінансування професійно-технічних навчальних закладів. А їх передача на цілковите

утримання місцевими бюджетами призводить до знищення низки закладів, у яких навчаються переважно діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, учні з багатодітних, малозабезпечених, неповних сімей, діти з сільської місцевості, діти, батьки яких постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС та учні, батьки яких є учасниками АТО, яким держава згідно із законодавством України зобов'язана забезпечити право на отримання професії та робочого місця.

Занепокоєння викликала також соціально-психологічна ситуація у зв'язку з прийнятими парламентом законами про передачу в комунальну власність відповідних установ, закладів та організацій, а також переведення фінансування професійно-технічних навчальних закладів на місцевий рівень. Середній вік учнів професійно-технічних навчальних закладів складає 15-17 років – це вік становлення майбутнього громадянина України, майбутнього спеціаліста. Цю важливу функцію в професійно-технічних навчальних закладах виконують викладачі, майстри, соціальні педагоги, які протягом навчального процесу ведуть соціальний супровід учнів.

Крім того, професійно-технічні навчальні заклади мають різні ступені інтеграції з регіональною економікою.

Порядок реформування професійно-технічної освіти, її оптимізація, унеможливлені відсутністю фінансових ресурсів.

З огляду на вищевикладене, а також враховуючи критичну ситуацію, яка склалася з 1 січня 2016 року з фінансуванням закладів професійно-технічної освіти, виникла нагальна потреба у відновленні механізму надання з Державного бюджету України місцевим бюджетам відповідної субвенції на підготовку робітничих кадрів.

Метою і завданнями внесених законопроектів було удосконалення норм Бюджетного кодексу України, які сприятимуть відновленню механізмів фінансування за рахунок коштів Державного бюджету України професійно-

технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, що надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення.

Проте, за основу було взято проект закону яким пропонувалося, зокрема, унормувати питання щодо розподілу видаткових повноважень на фінансування закладів професійно-технічної освіти між обласними бюджетами та бюджетами міст, що є обласними центрами.

Передбачалося також, що фінансування таких закладів здійснюватиметься за рахунок коштів обласного бюджету та з бюджетів міст, що є обласними центрами, а також за рахунок освітньої субвенції з Державного бюджету України.

Крім того, тимчасово запроваджувалася субвенція на підтримку підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних та інших навчальних закладах з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Незважаючи на більше ніж тисячу звернень органів місцевого самоврядування, громадських організацій, галузевих профспілок, страйки, петиції, інформаційні запити колективів професійно-технічних закладів освіти, застереження педагогічних працівників щодо втягування їх у політичне протистояння, а також на те, що Верховною Радою України був прийнятий законопроект № 3831-2, який був ініційований провладною більшістю, і навіть за таких обставин Президент України запропонував Закон України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування професійно-технічної освіти" відхилити.

Президентом України без будь якої серйозної аргументації відзначалася важливість питання якісного функціонування професійно-технічних закладів, а також необхідність комплексного реформування цієї сфери, що передбачало передачу в комунальну власність закладів професійно-технічної освіти та оптимізацію їх мережі, а "особливо доцільним" вбачалося розв'язання

порушеної у Законі проблеми з урахуванням зобов'язань України перед міжнародними організаціями.

Тобто політично була закріплена і підтримана вимога вже згадуваних міжнародних організацій щодо знищення державної галузі професійно-технічної освіти України.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету констатував, що Президент України пропонував відхилити Закон з огляду на такі підстави:

– передбачені Законом зміни в умовах невідповідності місцевого та центрального рівнів влади до нової моделі фінансування професійно-технічної освіти, незавершеності реформи (адже на місцевий рівень не передано повноваження з оптимізації мережі відповідних закладів), а також у разі відмови місцевих бюджетів здійснювати відповідне фінансування створюють ризик перекладання тягаря фінансування потреб зазначених навчальних закладів у повному обсязі на Державний бюджет України;

– за інформацією Міністерства фінансів України потреба у фінансуванні професійно-технічних та інших навчальних закладів складає близько 5,8 млрд гривень, однак Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» видатки на фінансування професійно-технічних навчальних закладів не передбачено, а місцевими бюджетами на ці цілі передбачено лише 4 млрд гривень. То ж, прийняття Закону є передумовою наступного прийняття декількох законів про внесення змін до Державного бюджету України для виділення коштів на фінансування професійно-технічних та інших навчальних закладів.

Водночас, Президентом України зазначалося, що враховуючи важливість питання якісного функціонування професійно-технічних закладів, а також необхідність комплексного реформування цієї сфери, що передбачає передачу в комунальну власність закладів професійно-технічної освіти та оптимізацію їх мережі, доцільним вбачається розв'язання порушеної у Законі проблеми з урахуванням зобов'язань України перед міжнародними організаціями.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України у своєму висновку звертало увагу, що у разі відхилення зазначеного Закону, ситуація з фінансуванням професійно-технічних та інших навчальних закладів і надалі залишиться неврегульованою на невизначений період, що формує ризику руйнування системи професійно-технічної освіти, відтік з неї кваліфікованих педагогів, зменшення популяризації робітничих професій, зростання безробіття, ліквідації можливостей окремих територіальних громад на власний освітній простір тощо, оскільки Президент України, визнаючи лише важливість питання якісного функціонування професійно-технічних закладів, а також необхідність реформування цієї сфери та акцентуючи увагу на доцільності розв'язання порушеної у Законі проблеми з урахування зобов'язань України перед міжнародними організаціями (при цьому такі зобов'язання не конкретизуються), одночасно не пропонує альтернативних та дієвих шляхів її негайного врегулювання, що, у свою чергу, ставить під сумнів його пропозицію щодо відхилення Закону.

Крім того, на думку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, створення належних умов для поточного фінансового забезпечення системи професійно-технічної освіти жодним чином не заперечує можливості напрацювання підходів до “комплексного реформування цієї сфери”, про що зазначає Глава держави.

Асоціація міст України вважала за доцільне відхилити Пропозиції Президента України до Закону, мотивуючи тим, що у разі відхилення Закону:

органи місцевого самоврядування не зможуть фінансово забезпечити виконання зобов'язань з утримання навчальних закладів професійно-технічної освіти, зокрема, де навчаються діти з малозабезпечених сімей і діти-сироти;

нівелюються досягнення бюджетної децентралізації, оскільки на місцеві бюджети перекладаються додаткові зобов'язання держави.

Слід звернути увагу, що згідно із статтею 94 Конституції України:

Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання Закону підписує його, приймаючи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає Закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду / частина друга/;

якщо під час повторного розгляду Закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі якщо Президент України не підписав такий Закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом /частина четверта/.

Поряд з тим, у Регламенті Верховної Ради України встановлено, що:

головний комітет за наслідками розгляду пропозицій Президента України до повернутого ним закону ухвалює висновок щодо доцільності їх прийняття чи відхилення (порівняльна таблиця у випадку, якщо пропозиції Президента України зводяться до вимоги відхилити прийнятий закон, не подається) /частини третя та п'ята статті 133/;

у разі якщо Президент України пропонує відхилити прийнятий закон, голосування проводиться щодо відхилення закону в цілому. Якщо пропозиція про відхилення закону в цілому підтримана більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, закон вважається відхиленим /частина перша статті 135/;

у разі якщо пропозиція Президента України про відхилення закону в цілому не підтримана Верховною Радою, голосування проводиться щодо повторного прийняття закону в цілому (долання вето), і він вважається прийнятим у цілому, якщо на його підтримку отримано не менш як дві третини голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, після чого закон підписується Головою Верховної Ради України і направляється на підпис Президенту України /частина друга статті 135/.

Оскільки за підсумками розгляду Комітет з питань бюджету не прийняв результативне рішення щодо Пропозицій Президента України про відхилення Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування професійно-технічної освіти» (до реєстр. №3831-2), пропонувалося визначитися щодо них безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради України. Парламент з цього питання не прийняв жодного рішення. Знищення єдиної, цілісної державної галузі професійно-технічної освіти було переведено в “ручне управління”.

Професійно-технічна освіта вимушена виживати в нових юридичних, правових, політичних, соціальних, економічних, фінансових реаліях.

Основним показником кризи у галузі професійно-технічної освіти були результати вступу до них випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2017 році.

Загальний обсяг прийому до професійно-технічних навчальних закладів у 2017 році складав 134,5 тис. осіб.

Зокрема, затверджено показники регіонального замовлення на 2017 рік в обсязі 120 тис. осіб та державного замовлення для навчальних центрів при кримінально-виконавчих установах в обсязі 8,6 тис. осіб. Державне замовлення для кваліфікованих робітників за професіями загальнодержавного значення становило 5,9 тис. осіб.

Станом на 16.08.2017 р. продовжувався набір учнів до професійно-технічних навчальних закладів, було подано понад 76,6 тис. заяв, що складало понад 64 % від планових показників. Ситуація з виконанням плану державного і регіонального замовлення професійно-технічними навчальними закладами у 2017 році викликало серйозну тривогу. Тому листом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2017 №1/9-447 набір учнів до професійно-технічних навчальних закладів було продовжено до 1 жовтня 2017 року.

Перехід професійно-технічних навчальних закладів на прийом учнів за регіональним замовленням продемонстрував недосконалість нормативно-правової бази стосовно цього питання.

Так, зобов'язання держави, задекларовані статтею 53 Конституції України щодо доступності і безоплатності професійно-технічної освіти, не перебрали на себе місцеві органи влади, яким передали на фінансування професійно-технічні навчальні заклади. Тому керівництво окремих регіонів у 2017 році заперечувало проти навчання у місцевих професійно-технічних навчальних закладах учнів з інших регіонів, а у разі їх прийому покладало зобов'язання на керівника навчального закладу звертатися до відповідних регіонів, звідки приїхав учень, для фінансування навчання такого учня.

Держава ж, у свою чергу, не передбачила забезпечення виконання статті 53 Конституції України ні законодавчо, ні фінансово.

У зв'язку з цим спостерігалось щорічне зменшення контингенту учнів професійно-технічних навчальних закладів: у 2014 році тут навчалось 313,9 тис. осіб, у 2015 році – 294,3 тис. осіб (зменшення - 19,6 тис. осіб), у 2016 році - 282,7 тис. осіб (- 11,6 тис. осіб), із врахуванням прогнозованих показників у 2017 році планується навчання 273,4 тис. осіб (- 8,8 тис. осіб).

За даними Міністерства освіти і науки, протягом 2017 року було видано 18 наказів про реорганізацію 40 професійно-технічних навчальних закладів шляхом приєднання малокомплектних навчальних закладів до більш потужних.

Враховуючи що розвиток професійно-технічної освіти є одним з пріоритетів державної політики, а також зростаючий попит на кваліфікованих робітників на ринку праці, нагальною постала проблема популяризації професійної (професійно-технічної) освіти. У цей же час бездіяльність органів виконавчої влади щодо утримання рівня охопленості населення професійно-технічною освітою є неприпустимою та злочинною.

Це стало однією із причин, що спонукала винести розгляд Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти питання про формування регіонального замовлення на підготовку кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти міста Дніпра, та про порушення окремими міськими радами міст обласного значення-обласних центрів прав громадян України на доступність і безоплатність професійно-технічної освіти. Зазначені проблеми не мали локального характеру, а періодично виникали у різних містах і мали тенденцію поширюватися, тобто були і є системними. Тому розв'язання цих проблем потребує політичних рішень на рівні держави.

Оскільки у 2016 році фінансування професійно-технічної освіти було передано на місцеві бюджети, в тому числі на бюджети міст обласного значення-обласні центри, нормативними документами було встановлено поняття регіонального замовлення, оскільки його обсяги формуються на місцевому рівні.

За останніми статистичними даними із 745 закладів професійної (професійно-технічної) освіти 199 (27%) розташовані в 22 містах-обласних центрах. Решта закладів професійно-технічної освіти також переважно розташовані в містах, за невеликим виключенням закладів освіти, які мають аграрне спрямування. Для підтвердження цього можна навести такі дані: у 2016 році крім вищевказаних 199 ще 204 заклади професійно-технічної освіти передано на фінансування містам обласного значення (крім обласних центрів), згодом це рішення визнали помилковим і зазначені заклади освіти у 2017 році були передані на фінансування з обласних бюджетів. Тобто, на сьогодні більше половини закладів професійно-технічної освіти розташовані у великих містах обласного значення.

Логіка розміщення (побудови) закладів професійно-технічної освіти у великих населених пунктах полягала в необхідності забезпечення:

- доступності освіти для молоді з конкретного регіону завдяки розвиненій інфраструктурі відповідних міст (зручний доїзд до місця навчання, належні умови проживання в гуртожитках);

- якості освіти, на яку впливає, зокрема, можливість формування більш потужного контингенту, а за тим: створення потужної навчально-матеріальної бази і кадрового потенціалу, в чому мають перевагу великі міста.

Разом з тим, після передачі фінансування закладів професійно-технічної освіти містам обласного значення-обласним центрам у окремих міських рад стало формуватися бачення, що потрібно фінансувати лише видатки на освіту членів міської громади, тобто жителів міста, і лише для потреб комунальних підприємств. Але, як правило, міських жителів у контингенті учнів закладів професійно-технічної освіти лише близько третини.

До Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти неодноразово надходила інформація з міст Хмельницького, Чернігова, Тернополя та інших про виникнення ситуацій із запереченнями органів місцевого самоврядування фінансування за рахунок місцевих бюджетів професійно-технічної освіти громадян з інших регіонів.

Крім того, фінансування професійно-технічної освіти окремі представники місцевої влади вважають зайвим тягарем, видатки на який всіляко намагаються скоротити.

Такі дії органів місцевого самоврядування призводять до загострення ситуації в державі, на що звертають увагу представники реального сектору економіки, зокрема - стосовно нестачі робітничих кадрів для забезпечення розвитку економіки. Це може стати серйозною загрозою національній безпеці держави.

Верховна Рада України (Постанова Верховної Ради України “Про Рекомендації парламентських слухань на тему “Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та

шляхи вирішення” від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII), Комітет з питань науки і освіти (Рішення Комітету з питань науки і освіти: Про виконання Рекомендацій парламентських слухань на тему: “Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення”, схвалених Постановою Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII, протокол № 59 від 22 березня 2017 року; “Про результати, стан і проблеми вступної кампанії 2017 року до вищих і професійно-технічних навчальних закладів України”, протокол № 70 від 4 жовтня 2017 року; “Про роботу органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування Волинської області щодо дотримання законодавства України про освіту для забезпечення функціонування та якості дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти”, протокол № 74 від 24 листопада 2017 року; “Про попередні підсумки вступної кампанії до закладів вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти України у 2018 році”, протокол № 92 від 5 вересня 2018 року) у своїх рішеннях неодноразово звертала увагу Кабінету Міністрів України на необхідність врегулювання функцій міських рад міст обласного значення – обласних центрів з управління державними закладами професійно-технічної освіти, що розташовані на їх території, в тому числі, з метою забезпечення виконання положень статті 53 Конституції України щодо виконання державних гарантій стосовно доступності і безоплатності професійної (професійно-технічної) освіти для громадян України.

Найбільш гостра ситуація із формування державного замовлення в професійних (професійно-технічних) закладах освіти у 2018 році виникла у місті Дніпрі.

До Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти надходили звернення від Дорожньої профспілкової організації Придніпровської залізниці, Дніпропетровської обласної організації Всеукраїнської асоціації працівників професійно-технічної освіти, Дніпропетровської обласної організації

профспілки працівників житлово-комунального господарства, місцевої промисловості, побутового обслуговування України, закладів професійно-технічної освіти міста Дніпра щодо хибності, на їх думку, моделі фінансування освіти у закладах професійно-технічної освіти, які знаходяться на території міст, за рахунок бюджетів міст, що призведе у майбутньому до закриття цих закладів освіти.

За інформацією Дніпропетровської обласної державної адміністрації (лист від 27.09.2018 № 31-3717/0/2-18) у квітні 2018 року із залученням представників різних структурних підрозділів облдержадміністрації, профспілок, обласної ради, об'єднань громадян, міської ради м. Дніпра, роботодавців було сформовано проект регіонального замовлення на 2018 рік на підготовку фахівців та робітничих кадрів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що розташовані на території м. Дніпра, обсягом 2999 осіб. Проект регіонального замовлення розглянуто 24.07.2018 р. на засіданні Ради професійно-технічної освіти та подано на погодження до Дніпровської міської ради. Проте остання наполягала на зменшенні регіонального замовлення до 1065 осіб, орієнтуючись лише на потреби комунальних підприємств міста в робітничих кадрах. Причому при розподілі вищезазначеного регіонального замовлення на підготовку кадрів 8 закладам професійно-технічної освіти із 13-и, що розташовані в місті Дніпро, зовсім не було доведено регіонального замовлення.

На спільній нараді департаментів освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації та гуманітарної політики Дніпровської міської ради, яка відбулася 02.08.2018 р., з метою виконання статті 53 Конституції України (право громадян на здобуття професійно-технічної освіти відповідно до їх покликань, інтересів та здібностей) було досягнуто рішення щодо невеликого збільшення регіонального замовлення в обсязі 1752 особи проти сформованого у квітні - в обсязі 2999 осіб, що майже вдвічі менше.

За інформацією Дніпропетровської обласної державної адміністрації (лист від 09.01.2019 № 136/0/211-19), Дніпровська міська рада офіційно підтвердила свої пропозиції до обсягів регіонального замовлення в розрізі закладів освіти лише 30.08.2018 р. листом за № 9/6-1878.

Несвоєчасне доведення обсягів регіонального замовлення стало причиною конфліктної ситуації. Вона полягала в тому, що приймальні комісії закладів освіти міста Дніпра в серпні 2018 року прийняли на навчання на 301 особу більше (всього – 2051), ніж було доведено регіональним замовленням. Міська рада запропонувала цих учнів перевести на дуальну (дистанційну) форму навчання без додаткового фінансування або навчання за кошти роботодавців, що на сьогодні є неможливим. Таким чином, органами місцевого самоврядування допущено невиконання положень статті 53 Конституції України щодо прав громадян України на доступність і безоплатність професійно-технічної освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

Крім того, проблемою є те, що доведене регіональне замовлення на підготовку кадрів за кілька днів до початку навчального року, яке є удвічі меншим від схваленого у квітні 2018 року, припало на час основних відпусток педагогічних працівників, яких позбавили роботи через зменшення набору учнів. Це порушує чинне законодавство, адже згідно з Кодексом законів про працю та умовами колективних договорів адміністрація має повідомити про суттєві зміни в умовах роботи працівників або звільнення за два місяці.

На теперішній час триває процедура формування регіонального замовлення на підготовку кадрів у 2019 році. Адміністрація закладів професійної (професійно-технічної) освіти, педагогічні колективи здійснюють підготовчу роботу: аналіз потреб ринку праці, підготовку документації, навчально-матеріальної бази та кадрового потенціалу. Закладами освіти прогностичні показники прийому на 2019 рік вже надіслані до відповідних органів влади. Але залишається загроза ще більшого зменшення регіонального замовлення міськими радами.

Разом з тим, про стійке зростання попиту на кваліфікованих робітників постійно заявляють роботодавці. Для прикладу, до Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти листом від 20.12.2018 року за №122 звернулось об'єднання організацій роботодавців Харківської області "ГРАНІТ" з тривогою, що приріст вакансій не може перекрити результати роботи з підготовки і перепідготовки осіб закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Вони пропонують у рамках реалізації заходів діючої Генеральної угоди проведення на національному рівні круглого столу сторін соціального діалогу з проблем підготовки робітничих кадрів для реального сектору економіки.

На противагу вищезазначеному, замовлення на підготовку кадрів, яке фінансують міські бюджети постійно скорочується. Це стосується фактично майже усіх міст.

Така ситуація в майбутньому призведе до скорочення контингенту учнів закладів професійно-технічної освіти, втрати педагогічних працівників професійного циклу, вивільнення приміщень і скорочення мережі таких закладів освіти попри гостру потребу економіки у робітничих кадрах.

Міністерство освіти і науки України проінформувало, що воно звернулося до Міністерства економічного розвитку та торгівлі України та Міністерства фінансів України щодо надання роз'яснень стосовно фінансування підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що розташовані на території міст обласного значення – обласних центрів (лист МОН від 24.07.2018 № 1/12-5771).

За інформацією Міністерства фінансів України (лист до Міністерства освіти і науки України від 03.09.2018 № 07010-07-5/23092), дане питання унормовано Бюджетним кодексом України.

Міністерство фінансів України роз'яснює, що пунктом 20¹ Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України встановлено, що з обласних бюджетів можуть здійснюватися видатки, визначені підпунктом "е" пункту 2

частини першої статті 89 цього Кодексу, у частині підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення для потреб усієї області. Це здійснюється за зверненням міської ради (міста обласного значення – обласного центру), а обласна рада приймає рішення про передачу коштів на здійснення таких видатків міській раді (міста обласного значення – обласного центру) та затверджує в обласному бюджеті обсяги міжбюджетних трансфертів з обласного бюджету міському бюджету (міста обласного значення – обласного центру). При цьому обсяги зазначених міжбюджетних трансфертів визначаються за формою, яка затверджується відповідною обласною радою у додатку до рішення про обласний бюджет.

Міністерство освіти і науки України рекомендувало Дніпропетровській облдержадміністрації скористатися механізмом міжбюджетних трансфертів, який передбачено пунктом 20¹ Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України (лист до Дніпропетровської облдержадміністрації від 19.09.2018 № 1/11-9906).

На думку експертів у сфері освіти, вищезазначене положення не раціональне і суперечить освітньому законодавству, де зазначено, що управління у сфері професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється на обласному рівні (Закони України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”). Про хибність передачі повноважень з управління та утримання закладів професійно-технічної освіти на рівень громад (міст, ОТГ) свідчить світовий досвід низки країн, де такі кроки призвели до повного або часткового знищення системи підготовки робітничих кадрів.

Крім того, майнові комплекси закладів професійно-технічної освіти за законодавством передаються на рівень області, а не до громади міста. Більша частина контингенту учнів професійно-технічних навчальних закладів не є мешканцями конкретного міста. Але передбачене фінансове забезпечення професійно-технічної освіти за рахунок міських бюджетів обумовлює функції з управління, обсяг яких кожною міською радою трактується на власний розсуд,

оскільки ці управлінські функції законодавчо не передбачені. Є приклади втручання міських рад в штатні розписи закладів освіти (які є типовими), коригування навчальних планів у бік зменшення строку навчання, нав'язування аутсорсингу тощо. Це свідчить про недостатній рівень кваліфікації працівників міських рад у сфері управління професійно-технічною освітою і відсутності зацікавленості в її розвитку.

Система управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти залишається до кінця нерегульованою, підзаконні нормативні акти мають узагальнений обтічний характер, положення яких трактуються неоднозначно.

У численних зверненнях громадян до Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти висловлюються переконання, що професійна освіта, яка покликана забезпечувати економіку країни робітничими кадрами, - має загальнодержавне значення, і її проблеми повинні вирішуватися системно, комплексно в інтеграції з іншими ланками освіти, економічними кластерами і соціальними запитами суспільства. Проблеми забезпечення поточних потреб окремого регіону кваліфікованими кадрами – це лише частина завдань системи професійної освіти.

Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти турбує, що з часу прийняття Закону України “Про освіту” минуло півтора року, але Кабінетом Міністрів України до цього часу не внесений на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про професійну (професійно-технічну) освіту”. Це той стратегічний документ, який міг би унормувати правові, організаційні, фінансові та інші аспекти діяльності системи професійної (професійно-технічної) освіти та які спонукали б до розроблення відповідних механізмів у підзаконних актах.

У зв'язку з прийняттям Закону України “Про вищу освіту” на “компромісній основі” з 2014 по 2019 рік невирішеною була проблема законодавчого визначення діяльності і розвитку технікумів, коледжів та

прирівняних до них училищ. Поза правовим полем України, в “ручному управлінні” впродовж 5 років знаходилося 709 технікумів, коледжів та прирівняних до них училищ (державних - 417, комунальних - 171, приватних – 121), в яких навчається близько 380 тисяч здобувачів освіти і викладають 40 тисяч педагогічних працівників.

На розгляді Верховної Ради України знаходилися проекти законів України про фахову передвищу освіту реєстр. № 8321 (О. Марченко, В. Литвин, І. Констанкевич – 259 народних депутати України), № 8321-1 (Т. Кремень, І. Бритченко), № 8321 (доопрацьований) (О. Співаковський, І. Констанкевич, Т. Кремень, І. Кириленко, В. Литвин, О. Скрипник, М. Поплавський) від 24.04. 2018 р., 08.05. 2018 р. та 01.03. 2019 р. відповідно.

Розроблення проектів законів про фахову передвищу освіту було зумовлено сучасними суспільними запитами щодо зростання людського капіталу задля передового та інноваційного розвитку країни, збалансування підготовки кваліфікованих кадрів, створення умов для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих кадрах, а також модернізації системи фахової передвищої освіти з урахуванням процесів європейської інтеграції.

Проекти законів України про фахову передвищу освіту розроблялися Робочою групою Ради ГО «Всеукраїнська Асоціація працівників вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації», працівниками Міністерства освіти і науки України, народними депутатами України.

Робота над ними здійснювалася на засадах відкритості та прозорості для всіх органів державного управління, зацікавлених вищих навчальних закладів України, представників ринку праці, громадських організацій і фахівців у галузі освіти і науки. Весь хід розробки законопроектів був відкритим і доступним для його широкого громадського обговорення через Інтернет. У робочій групі з підготовки текстів проектів законів взяли участь представники низки провідних закладів фахової передвищої освіти України, у тому числі агротехнічних,

техніко-економічних, медичних, юридичних та інших, Федерації роботодавців України, Спілки Ради директорів ВНЗ I-II рівня акредитації, Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності, Ради ГО «Всеукраїнська Асоціація працівників вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації», Державної установи «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта», Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України» та інших, що репрезентують різні думки і настрої суспільства. З метою сприйняття проектів законів широкими верствами професійної громадськості України та унеможливлення виникнення конфліктних ситуацій навколо них, усі їхні положення приймалися на основі їх всебічного обговорення й узгодження членами робочої групи шляхом консенсусу.

Проекти законів були спрямовані на забезпечення стабільного соціального, економічного та інноваційного розвитку країни за рахунок якісної підготовки конкурентоздатного людського капіталу і посилення зв'язку суспільства та фахової передвищої освіти.

З цією метою проектами законів пропонувалося визначити основні правові, економічні та організаційні засади функціонування системи фахової передвищої освіти, створення умов для посилення співпраці реального сектора економіки із закладами фахової передвищої освіти на принципах автономії цих закладів, поєднання освіти з виробництвом з метою забезпечення конституційного права на освіту та підготовки конкурентоспроможних спеціалістів для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни.

В основу проектів законів було покладено визначальні засади модернізації фахової передвищої освіти, що полягають в наступному.

Забезпечення високих стандартів якості фахової передвищої освіти шляхом розвитку незалежної системи фахової передвищої освіти через державні колегіальні органи та незалежні установи оцінювання і забезпечення

якості фахової передвищої освіти через співпрацю з міжнародними організаціями; удосконалення змісту і принципів роботи державних колегіальних органів із ліцензування та атестації кадрів вищої кваліфікації; розширення громадського контролю, зокрема, шляхом гарантування доступу фізичних та юридичних осіб до інформації у галузі фахової передвищої освіти на засадах відкритості, прозорості, доступності та безоплатності; створення реальної системи стримувань і противаг у сфері управління закладом фахової передвищої освіти між керівником, педагогічною радою, наглядовою радою, органами громадського самоврядування, громадськими організаціями.

Автономія закладів фахової передвищої освіти реалізується шляхом створення умов для забезпечення самостійності в прийнятті рішень закладами фахової передвищої освіти щодо освітнього, інноваційного, організаційного, кадрового, економічного напрямів діяльності, розвитку академічних свобод та розробки спільно з галузевими об'єднаннями роботодавців стандартів фахової передвищої освіти; удосконалення майнових відносин у сфері фахової передвищої освіти, зокрема щодо формування матеріально-технічної бази (передача засновниками майна закладам фахової передвищої освіти на праві господарського відання), гарантій права власності закладів фахової передвищої освіти на результати їх інноваційної діяльності.

Створення умов для залучення роботодавців до формування вимог щодо компетентності випускників фахової передвищої освіти, визначення змісту фахової передвищої освіти, гарантування якості фахової передвищої освіти, забезпечення місць практики, працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти.

За поданням Комітету з питань науки і освіти від 14.05. 2019 року проект закону України про фахову передвищу освіту реєстр. № 8321-д прийнятий Верховною Радою України, Підписаний Президентом України та офіційно оприлюднений.

Варто всебічно проаналізувати стан реалізації Закону України “Про вищу освіту” № 1556-VII від 1 липня 2014 року.

Законом встановлено основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створення умов для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Державна політика у сфері вищої освіти має визначатися Верховною Радою України, а реалізуватися Кабінетом Міністрів України та центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Державна політика у сфері вищої освіти має ґрунтуватися на принципах:

1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;

2) доступності вищої освіти;

3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти);

4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;

5) наступності процесу здобуття вищої освіти;

6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і

прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності;

7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;

8) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;

9) відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти має забезпечуватися шляхом:

1) гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, мистецтва, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави;

2) збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти;

3) розширення можливостей для здобуття загальної середньої, вищої освіти та освіти протягом життя;

4) створення та гарантування рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом і організація для них вільного доступу до інфраструктури закладу вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я;

5) розвитку автономії закладів вищої освіти і академічної свободи учасників освітнього процесу. Автономія закладу вищої освіти зумовлює необхідність такої самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики,

служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно;

6) визначення збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням потреб особи, інтересів держави, територіальних громад і роботодавців;

7) забезпечення розвитку наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності закладів вищої освіти і їх інтеграції з виробництвом;

8) надання особам, які навчаються у закладах вищої освіти, пільг та соціальних гарантій у порядку, встановленому законодавством;

9) належної державної підтримки підготовки фахівців з числа осіб з особливими освітніми потребами на основі створення для них вільного доступу до освітнього процесу і забезпечення спеціального навчально-реабілітаційного супроводу;

10) створення умов для реалізації випускниками закладів вищої освіти права на працю, забезпечення гарантії рівних можливостей щодо вибору місця роботи, виду трудової діяльності на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності з урахуванням здобутої вищої освіти і відповідно до реальних суспільних потреб;

11) запровадження механізмів стимулювання підприємств, установ, організацій усіх форм власності до надання першого робочого місця випускникам закладів вищої освіти.

Держава має сприяти розвитку закладів вищої освіти, технікумів, коледжів, прирівняних до них училищ, як центрів незалежної думки. Основними ж дійовими особами вищої освіти є професор, педагог і студент.

Яким же є ставлення до науки, науковців, вищої освіти, професорського складу, студентів у авторів згадуваних хрестоматій яскраво свідчить наведений уривок:

“Професор Петро Петрович:

Вернувшись додому, він налив чорної кави у миску Бровкові Бровковичу, а сам погриз кістку, взув черевички – один сірий, а другий коричневий, зате обидва праві, і пішов читати лекцію студентам-першокурсникам.

- Панове студенти! – сказав він.- Ви починаєте вивчати науку рукавицезнавство.

- А чому не шапкознавство? Або черевикоплавство? – спитали студенти.

- Тому що рукавиці літають, наче птиці! – пояснив Петро Петрович.

Студенти нічогосінько не второпали, зате заповажали Петра Петровича. «Ач, який мудрий! – подумали вони. – відразу видно, що професор”.

І цей підхід неповаги до науковців пропонується для народу, який має свої напрацювання в 24 із 27 найбільш наукоємних виробництвах світу, що органічно поєднані з сучасним періодом четвертої промислової революції, запровадженням і поширенням ІТ-технологій, штучного інтелекту, технологій Великих Даних, нанотехнологій та ін. Привчати покоління шукати прості відповіді на складні питання і формувати негативне ставлення до наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників є небезпечною та антидержавною справою.

На думку провідних вчених Національної академії наук України, наукові досягнення визначають стан інтелектуального і соціально-економічного поступу країни, створюють сприятливі умови для розвитку її культури, освіти, охорони здоров'я, зміцнення національної безпеки. Нарешті, саме вони формують побут людей технічними засобами, створюють для них комфортні умови.

Залежність від науково-технічного прогресу охоплює всі сфери людського життя. Є досягнення науки і техніки, які розуміють тільки фахівці. Але більшість людей не мають достатніх знань для глибокого розуміння суті конкретної теорії, відкриття або винаходу, які використовуються в практиці, тим більше, в професійній діяльності. Розвиток науки і технологій збільшує

розрив між формальним знанням, яке отримується в надрах дослідницьких лабораторій, і живим (народним) знанням. Це загальносвітова проблема. У багатьох країнах вона вирішується шляхом популяризації науки і техніки різними засобами: оперативним інформуванням суспільства про їх досягнення, періодичним складанням спеціальних переліків найважливіших наукових відкриттів і винаходів, виданням праць видатних учених, випуском тематичних науково-популярних фільмів та ін. Кожна держава зобов'язана дбати про статус науковця, професора, учителя.

А поки що журналісти, підігруючи, жартують і ввели термін школи-“рукавички””. І до шкіл-“рукавичок” вони віднесли загальноосвітні заклади освіти, у яких катастрофічно не вистачає класів і тут під них виділяють бібліотеки, коридори, класи автомобільної, тракторної справи, актові зали, приміщення сільських (селищних) рад, будинків культури, дошкільних закладів освіти і навіть теплиці. У дві зміни працює більше 511 загальноосвітніх закладів освіти.

Починаючи з 2008-2009 навчального року, у м. Києві зростає наповненість класів. Середня наповнюваність класів у 2014-2015 навчальному році складала 26,8, що на 7,2% більше у порівнянні з 2012-2013 навчальним роком. Найбільша наповнюваність класів зафіксована у загальноосвітніх навчальних закладах Дарницького району (29,2), найменша – у Шевченківському (25,2), Печерському (25,3) та Подільському (25,4) районах.

За дослідженнями Київського регіонального Центру інноваційних технологій та якості освіти станом на 05.09.2014 загальноосвітні навчальні заклади столиці заповнені на 111,3 % від розрахункової потужності. Цей показник щорічно зростає. Найвища наповнюваність загальноосвітніх закладів освіти в Дарницькому (147,3%), Солом'янському (132%) та Печерському (121,2 %) районах.

В Україні є райони і села, де пишаються високим рівнем народжуваності, який є запорукою того, що такі села не зникнуть з карт, а мають майбутнє. Однак, це створило іншу проблему – багато шкіл тут стали вже «тісними»,

таким чином актуальною є проблема будівництва нових закладів освіти чи додаткових навчальних корпусів, щоб забезпечити дітям комфортні умови навчання у конкретному мікрорайоні, як це передбачено освітньою реформою. Але реформатори думають про реформи, а не про забезпечення конституційного права дітей на якісну освіту у малочисельних селах, багатодітних селах, нових житлових масивах, котеджних містечках. Офіційні дані щодо перевантаження, переповненості закладів освіти відсутні. Плануванням і програмуванням будівництва, реконструкцією, ремонтом, добудовою закладів освіти на державному та регіональному рівні фактично ніхто не займається.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України констатує, що нові школи фактично не будуються. У даному випадку батьками та педагогічними працівниками як глузання сприймається введення “показника випередження будівництва приміщень шкіл” (у мінусовому підрахунку), який становить 50 %. У м. Луцьку він дорівнює = 50%, в Рівному = 50,7%, у Тернополі = 49,1%.

“Мінусовий приріст населення”, “мінусове випередження будівництва шкіл” – “недоторкані” розважаються!???

Доцільно з юридичної, правової, економічної, наукової, освітньої, журналістської та інформаційної точок зору проаналізувати вплив на Український Дім “демократичних” віслюка та собаки, “республіканського” слона, а також “громадянської” європейської продажності на те, що більше 11,2 млн. громадян України попали в тенета работоргівлі, вимушені та завербовані на рабську працю, невідповідні умови проживання, другосортність навчання, злиденне існування. Українців у письмовій формі зобов’язують не аналізувати, не критикувати, не формувати застереження щодо діяльності ряду держав, національностей та їхніх представництв і корпорацій на території України; демонстрації свого невизнання цілей та прийомів антиукраїнської діяльності їхніх представників, резидентів, агентів, лобістів, адвокатів. Для громадян України, у тому числі - дітей та учнів, які, на їх думку, “не можуть

пристосуватися до дисципліни та демократичних вимог корпорацій, представництв, залишають за собою право вибору в питаннях дисциплінарного, психологічного впливу, в тому числі, як виняток, шляхом фізичного покарання ...???”. Беззаперечним є той факт, що заокеанськими стратегічними центрами давно реалізуються програми з управління свідомістю, мисленням людей та запровадження технологій конфліктів, провокацій, диверсій, хаосу, терору, революцій. Виникає закономірне питання: “Хто захистить Україну, Український дім, Український народ, Українську школу, Українських дітей?”.

Що ж і ще ховається за лаштунками зневажливого ставлення до звання та статусу професора? Кому ж не відомі вислови – ворога “шапками закидаємо”; “на злодії шапка горить”? А, можливо, автори хрестоматій хочуть заховати “відмашку” вчителем американському Президенту про відкритість широкомасштабного пограбування України? Навряд чи можна назвати якусь всеукраїнську газету чи центральний телеканал, які б не висвітлили цей епізод. З України за 28 років державного суверенітету під егідою державних структур, політичних інституцій вкрадено, вивезено, вилучено 2 трильйони 295 мільярдів 479 мільйонів доларів США. В Україну вони частково повертаються високопроцентними кредитами, обтяжливими і кабальними інвестиціями та профінансованими протистояннями, конфліктами, “іграми”, “програмами”, “проектами” на основі ідеології та технологій колонізації. Масового поширення набули вимоги щодо позбавлення права на інтелектуальну власність на творчий продукт, розроблений громадянами України, та нав’язування “секенд-хенду” з інфекціями та паразитами.

Український народ духовно, фінансово, матеріально постраждав від цинічних, аморальних, підступних, нечистоплотних шахраїв та “ігрищ”.

Теоретично обґрунтовано і практично перевірено, що всі проблеми вирішуються завдяки якісній освіті, або створюються з-за помилок у освітній політиці. Так, на початку 90-х років минулого століття в Україні з’явилися заокеанські агенти, метою яких було нав’язування через сферу освіти першого пільгового кредиту. Основним їхнім аргументом служив той, що за кредит

необхідно було сплатити менше 0,5 долара на кожного громадянина держави. Перший кредит було взято і “шлюзи відкрито”. Станом на червень місяць 2019 року заборгованість України тільки за кредитами складає 478 200 000 000 грн., що дорівнює більше 50 000 грн. на кожного громадянина України, у тому числі на немовля, дитину, учня, пенсіонера. І ці числа явно занижені!

Якщо проаналізувати всі рішення конгресу США, заяви сенаторів, політиків, замінивши слово “демократизація” на – “колонізація”, то стає очевидною реальна суть політики США стосовно України. Тому навряд чи справедливо було б глузувати з українського політика, який на міжнародному економічному форумі забрав шість чужих шапок, якби забрав усі, не помилився б тому, що навряд чи можна назвати мало-мальськи розвинену країну, яка б не поправила свій економічний, фінансовий стан за рахунок України, назвемо тільки деякі з них – США, Велика Британія, Франція, Канада, Ізраїль, Кіпр, Турецька Республіка, Польща, Данія, Голландія, Панама, Південна Корея, Південно-Африканська Республіка, Росія, Естонія, Литва та ін.

Виникає закономірне питання, коли американські президенти, політики попросять вибачення перед українським народом за нанесену шкоду, за знущання над освітянами, українським студентством та глузління над українськими дівчатами, а також забезпечать відшкодування матеріально-технічних, технологічних, фінансових, інтелектуальних збитків.

Враховуючи різні підходи до трактування історії, історичної пам’яті та неупередженої оцінки подій, пов’язаних із “Шапкою Мономаха”, не варто недооцінювати того, хто зберігав, припідносив, передавав і презентував керівникам держави символи, атрибути, прапори, оскільки вони впливають на державний суверенітет, унітарність, соборність, а також усвідомлення відповідальності політиків, державних діячів за прийняті рішення, за долю як Українського народу у цілому, так і окремого громадянина України, зокрема.

У той же час переслідуванню, цькуванню піддаються представники, таких сучасних науково-освітніх напрямів в Україні, як наукознавство,

природознавство, країнознавство, народознавство, правознавство і особливо – українознавство та слов'янознавство.

Пригадується випадок в одному із столичних закладів вищої освіти. Молодий професор прийшов отримувати заробітну плату. І коли отримав 4032 гривні після чергового підвищення, з болем констатував: “Держава оцінила мою роботу професора аж на 4000 грн., але ж звідки і на підставі яких розрахунків взялося 32 грн., аналогічне запитання стосується також щодо підходів визначення мінімальної заробітної плати – 3200 грн.?” У 80-ті роки двадцятого століття заробітна плата професора прирівнювалася до заробітної плати керівника обласного рівня або керівника Главку.

Стабільний розвиток освіти, суспільства та економіки неможливий без науки. Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII визначено правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створення умов для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади. Юридично та політично зафіксовано, що рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки, як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Метою Закону є врегулювання відносин, пов’язаних із провадженням наукової і науково-технічної діяльності, та створення умов для підвищення

ефективності наукових досліджень і використання їх результатів для забезпечення розвитку всіх сфер суспільного життя.

У зверненні Ради президентів академій наук України до Прем'єр-міністра України від 16.05. 2019 р. № 9к/810-1 констатується, що Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» встановлено, що з 2020 р. держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності в розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту. Натомість, реально всі останні роки цей показник ніколи не перевищував 0,4 % і має стійку тенденцію до скорочення, а у поточному році обсяг бюджетного фінансування наукової сфери складає лише 0,16 % ВВП. Водночас, у розвинутих країнах цей ключовий показник сягає 2,5-4,5 % ВВП. Навіть у наших найближчих сусідів з країн Центральної та Східної Європи (Румунія, Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина) він значно більший, ніж в Україні.

В перерахунку на одного дослідника фінансування науки в Україні становить 8,8 тис. дол. США в рік, що у 40 разів менше ніж у США та у 10 разів менше, ніж у Росії, і є одним з найнижчих показників у світі.

Як наслідок, чисельність науковців у нас за останні п'ять років скоротилася у два рази, а за роки незалежності з 313,7 тис. осіб у 1991 р. до 59,3 тис. осіб у 2017 р., тобто більше, ніж у п'ять разів. Скорочення кадрового потенціалу науки в Україні триває, посилюється його міграція, насамперед, молодих учених, за кордон. Україна стає донором нарощування наукового потенціалу інших країн.

Не зважаючи на те, що згаданим Законом визначено, що держава гарантує встановлення ставок науковим працівникам державних наукових установ, виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні, реально посадовий оклад молодшого наукового співробітника становить 60-70 % від середньої заробітної плати у промисловості.

Через дефіцит фінансування в багатьох наукових академічних установах України протягом останніх років вимушено вводився режим неповного робочого часу, працівникам надавалися відпустки без збереження заробітної плати, значно зменшилась можливість поповнення установ талановитою молоддю, практично призупинилася закупівля унікального наукового обладнання, не проводилися капітальні ремонти тощо.

За таких умов вкрай складно, і навіть неможливо, зберегти цілісний науковий комплекс країни, ефективно працювати й отримувати наукові результати світового рівня, суттєво та вагомо впливати на економічне зростання держави, розвиток людського капіталу, забезпечувати комплексне наукове супроводження розвитку освіти.

Така ситуація потребує комплексних, системних, кардинальних і вольових дій з боку держави щодо розвитку науки, перш за все, належного виконання положень Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

На думку Першого віце-президента Національної академії наук України Антона Наумовця: “Загрозливого характеру набувають темпи скорочення чисельності працівників НАН України. Через низьку заробітну плату, дефіцит сучасного обладнання, проблеми з житлом не йде в науку молодь. Кадрове провалля між поколіннями вчених загрожує втратою носіїв знань, що завдасть непоправної шкоди державі”. Держава та громадянське суспільство зобов’язані забезпечити гармонійний, поєднаний розвиток академічної, освітянської та галузевої науки.

Щодо обговорюваних нами хрестоматій, у нас склалося тверде переконання, у тому числі і на прикладі історії зелених окулярів, що їхній зміст не такий вже й простий, а продуманий ґрунтовно, цілеспрямовано і в них чітко проглядається тенденційність, яка наводить на роздуми з приводу дещо “нетрадиційного” тлумачення призначення та ролі кіпи, капелюха, шапки, кашкета, берета, каски, а також, чому деякі політики демонструють свою любов до того чи іншого з названих головних уборів.

Українські політики повинні також дати конкретну відповідь на запитання, з чиєї “подачі” з карти України зник Волинський державний університет ім. Лесі Українки і на його місці з’явився Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, і як такий “схід” співвідноситься з географічним центром Європи, а також куди віднести Східну Україну та відповідні заклади вищої освіти Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської областей. А політикам, науковцям, картологам необхідно вирішити проблему, який університет є східнішим - Східноукраїнський національний університет імені В. Даля з Луганська чи Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки у Луцьку. Як відомо, Центр Європи визначений і підтверджений та знаходиться між Раховим і Сиготом біля села Ділове в Закарпатській області. Як це співвідноситься із “східністю” м. Луцька? Цілком не зрозуміло. Кожний громадянин України має відповісти на запитання, чому вичищають, вилучають з ужитку в українській мові все, що пов’язане з Волинською трагедією, в якій українці опинилися в ролі знедолених, обкрадених, розстріляних, скривджених, обманутих, і кому це вигідно?

На жаль, слухним залишається також питання стосовно схеми знищення Київського славістичного університету, створеного за ініціативою та участю Національної академії наук України та в якому на початку 2000-х років підготовка фахівців здійснювалася за 8 напрямками та 13 спеціальностями. У закладі вищої освіти та його філіях навчалося близько 16 тис. студентів, у тому числі понад 500 іноземців. Навчання студентів в основному проводилося за славістичним напрямом. Це перший та єдиний в Україні університет славістичного напрямку, який був науково-освітнім, культурним центром дослідження культури, історії слов’янських народів, зміцнення міжнародних культурних та економічних зв’язків України. Незважаючи на те, що університет отримав визнання на загальноєвропейському рівні, його було знищено, а колишній ректор підданий психологічному, моральному насильству, цькуванню, переслідуванню. Чимало представників ректорського корпусу

передчасно і трагічно “пішли” із життя. Винні за це повинні відповідати як з політичної, так і з юридичної, правової та моральної точок зору.

Наші західні сусіди по-своєму привітали українців із 100-річчям проголошення Соборності Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки 22 січня 1919 року - історичного Акту об'єднання українських земель в одній державі.

Наприклад, Національний банк Румунії випустив ювілейні монети до сторіччя об'єднання румунських земель. Згідно з інформацією цього банку, в обіг ввели монети номіналом 100 лей, 10 лей, 1 лей та 50 бані із зображенням колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації. На реверсі монет вмістили напис румунською мовою “100 років від об'єднання Буковини із Румунією 28 листопада 1918”. На аверсі зображений центральний корпус Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Ювілейні монети вийшли в обмеженому тиражі: 200 золотих, 200 срібних, 5 тисяч латунних монет (номіналом 50 бані) та один мільйон золотих латунних монет (номіналом 50 бані) для обігу. Випуск ювілейних монет приурочили до 100-річчя об'єднання Румунії і приєднання до неї північної Буковини та Бессарабії. До того ж ювілею підготовлена до друку пам'ятна банкнота, на якій викарбувана згадка про Буковину та Бесарабію. Підставою є двадцятирічна окупація українських земель. У відповідних консульствах, Посольстві Румунії в Україні були проведені урочистості, на які без застережень пішло багато “іменитих” українців??? Цікаво, чи є у них в голові щось і чи дружать вони із розумом, дипломатичною поміркованістю та українськими державними інтересами? Виникає також закономірне запитання, чому вони забули про своїх земляків, які загинули під час Хотинського повстання, а також у роки Великої Вітчизняної війни.

Аналогічні провокації постійно спостерігаються від інших наших західних сусідів - вони будують “великі держави”, зазіхаючи на історичні українські землі, не зважаючи на те, що такі дії суперечать міждержавним угодам і

європейським принципам співробітництва, консолідації, взаємоповаги та безпеки.

Якщо в Україні буде панувати дух державотворення, внутрішньої самодостатності та стійкості, незалежності, то озвучені тенденції американізації, мадяризації, онімечення, отуречення, румунізації слов'ян, будь-які полонізація та литовські чи естонські забаганки щодо Української держави зійдуть нанівець.

Одне із ключових завдань освіти – виховання майбутніх висококваліфікованих, професійних, конкурентоздатних фахівців. Це неможливо без насиченого, цікавого, різноманітного та гармонійного студентського життя. А в хрестоматії раптом читаємо: *“Студенти замість писати модулі, писали дулі”*. І це мова йде про тих студентів, які були активними учасниками політичних проєктів, ініціаторами та рушійною силою *“Революції на граніті”*, *“Помаранчевої революції”*, *“Революції гідності”*. Сучасних студентів також навчили кидати у політиків символом життя – яйцем для прикриття випробування новітньої зброї з метою убивства, збиття з ніг політиків, народних депутатів України. Студенти ввели новоявлених революціонерів у владні коридори та посадили у визначальні, керівні крісла. Шановні політики, державні діячі, молоді і дорослі українці, не кидайте символом життя - яйцем у людей, якими і ким би вони не були, не знищуйте життя, не руйнуйте Україну!

Паралельно, особливо під час динамічних політичних подій, увага суспільства та студентів відволікається, наприклад, широким та гучним святкуванням хелловінів/МайстерШеф, незареєстрованими, але щедро профінансованими проєктами *“Фемен”/“Femen”* та участю студентів у *“конкурсах краси”* з еротичними фотосесіями у стилі...???

Проведення брутальних конкурсів обурило громадян України, які вважають, що *“вільні та добровільні”*, щедро профінансовані *“інноваційні”* конкурси провокують знецінення жіночої інтимності та підривають авторитет українського студента, української жінки. У той же час, керівництво

Міністерства освіти і науки України, прикриваючись автономією вищих навчальних закладів, самоусунулося навіть від реакції на гостру проблему та вважає, що питання виховання і моралі студентської молоді не належить до компетенції Міністерства, забуваючи про те, що крім фізичного є також духовно-моральне вбивство???

На сьогодні ми маємо також такі “інноваційні підходи” щодо організації навчання студентів у закладах вищої освіти, як припинення освітнього процесу в грудні – лютому, та відправлення (“добровільне”) науково-педагогічних працівників у неоплачувані відпустки, а студентів на так зване “дистанційне навчання” чи практику у зв’язку із відсутністю фінансування та змоги оплачувати комунальні послуги університетами. Стверджується, що реалізується один із напрямків дуальної освіти, але у даному випадку без науки, освіти і української школи.

Ми не маємо права забувати, як під час одного з приїздів Президента США з великими колонізаторськими прапорами (у Посольстві США в Україні відповіли, що інших прапорів у них немає; маленького українця заставили крокувати з американським прапором “планетою”) була дана команда охороні жорстко поводитися з українськими студентами, особливо з дівчатами. Ректор став на захист української молоді. А після візиту заокеанського лідера у Комітеті з питань науки і освіти з’явився представник силових структур із запитанням: “Чому український ректор не любить американського Президента???” Візитер продемонстрував своєрідне розуміння офіцерської доблесті та професійної честі, які ґрунтувалися після цього всього хіба що на придбанні кухні, м’якого куточка, квартири. А в кого посада повищи, у того і апетит побільше. Прикро, що подібні негаразди відбуваються під прикриттям “минулих генералів”, які, надуваючи щоки, своїм життєвим прикладом довели, що основним результатом їхньої “три” є зрада. У наш час також набула майже офіційного політичного статусу небезпечна тенденція - демонстрація з боку політиків, урядовців від України любові до США, турботи про здоров’я американського Президента, відданості Державному департаменту США,

пошани до американського Посольства та любові до всього американського. З'явився великий прошарок осіб, які не тільки готові продавати, але й продаються, чим дивують не тільки українців, але і працівників зарубіжних посольств. На думку заокеанських політиків, їм дуже подобаються зрадники тому, що вони “непрогнозовано витіювато-винахідливі провідники” і дають фору сотні резидентам разом взятих. Про них так і хочеться сказати “моголи, моглоли”, хоч ніяким офіційним документом вони не ідентифікуються як українці. Варто пам'ятати, що ті, хто проголошують та демонструють показну, безмежну любов до американського, тим самим виражають неповагу до українського та забувають що: “Той хто демонструє безмежну любов до зарубіжного втрачає в своїй душі і серці любов до України. Людина без свого народного коріння трансформується у перекотиполе”.

Доцільно запам'ятати на віки і передавати від покоління до покоління просту істину – демократичних, гуманних колонізаторів та загарбників ніколи не було і не буде. “Господарі світу” списують впершу чергу відпрацьованих зрадників і поставили цю справу на потік. На сьогодні нас українців турбує чергова демонстрація під “колонізаторським пильним наглядом” незахищеності Прапора України. У даному випадку доцільно запам'ятати істину: “Людину ніхто не позбавить волі - поки вона сама себе не закує в кайдани”.

Такі вчинки шкодять не тільки інтересам Українського народу, збереженню, захисту та розвитку України, а також і принципам та критеріям Європейського співтовариства.

Від цього стає сумно. Але в такому випадку автори хрестоматій пропонують улюблену гру для дітей, в яку вони точно самі не грають: *“Коли тобі сумно, треба ввечері вийти на двір, залізти на дерево, повернутися обличчям до Місяця і тихенько завести: “У-у-у-у-у-у!”*.

“Політиками” та “журналістами” пропагується та заохочується “буйна фантазія”. Вони радо вітають та підтримують, а також ініціюють створення дітьми галерей монстриків!?. Правомірним є також є запитання: “Як вплине на

духовність українського народу, на рівень та якість його життя, на коефіцієнт щастя дискусійна модель “у-у-у-у-у-у = -у-у-у-у-уе!”

Мабуть тому представники західних церков, демонструючи своє відродження, самоутвердження і возвеличування на весь світ, брутально принизили Православну Україну, що аж самим стало ніяково і незручно, проте викликало втіху в “європейського провокатора-наглядача”. Засоби масової інформації ж, використовуючи “темники”, цілеспрямовано блокують та принижують значення, рівень, критерії духовно-моральних цінностей українського народу.

Сьогодні порушує проблему широкого вивчення, наукового осмислення та формування захисту від сучасного яничарства, кишенькових команд, політичних рухів, організацій залежних від фінансистів і “лідерів” та незалежних від здорового глузду, поміркованості, виваженості, вихованості.

НЕ ПОЗВОЛЯЙ ДУШЕ ЛЕНИТЬСЯ

Не позволяй душе лениться!
Чтоб в ступе воду не толочь,
Душа обязана трудиться
И день и ночь, и день и ночь!

Гони ее от дома к дому,
Тащи с этапа на этап,
По пустырю, по бурелому,
Через сугроб, через ухаб!

Не разрешай ей спать в постели
При свете утренней звезды,
Держи лентяйку в черном теле
И не снимай с нее узды!

Коль дать ей вздумаешь поблажку,
Освобождая от работ,
Она последнюю рубашку
С тебя без жалости сорвет.

А ты хватай ее за плечи,

Учи и мучай дотемна,
Чтоб жить с тобой по-человечьи
Училась заново она.

Она рабыня и царица,
Она работница и дочь,
Она обязана трудиться
И день и ночь, и день и ночь!

(Николай Заболоцкий)

“Ідеологи шкрабів”, порівняно з політиками та упорядниками хрестоматій уявляються невинними немовлятами. На зміну революційній доцільності прийшла політична воля, на озброєнні якої чорна педагогіка, провокативна педагогіка, маніпуляції, інтриги, стереотипи. Політичні та законодавчі рішення перебувають у руках і проявляються в діях, вчинках недоброчесних прихожан, які зрощені, освячені західними релігійними центрами та застосовують чорні, антидуховні технології з метою виховання зомбі і духовного поневолення Українського народу. Їм здається, що вони віртуозно володіють нестандартними ножницями, ріжучи не тільки доктрину розвитку освіти, але й покалічивши не одну українську долю. З їхньої подачі неодноразово знижувалися стандарти освіти, вихолощувався її зміст, проводилися широкомасштабні акції “розвантаження”; мовчазної згоди та підбурювання: “убито лебедя”, “цькуванню та репресіям піддається журавель” – ці символічні обереги українського дому та людського щастя.

Наші “партнери”, а не хтось інший, активно використовують протистояння стратегій американської та європейської сфер освіти. Науковою основою американської освіти, як відомо, є психологія, психіатрія – нівелювання особистості, формування зомбі із штучним штампом посмішки, виховання універсального солдата і керованого лідера, безвольної, бездумної людини, яка з будь-якого питання, з будь-якої проблеми біжить до психолога, сімейного психолога, сподівається на порятунок в критичних ситуаціях термінатором, суперменом, а також стає об’єктом прихованого управління, маніпуляцій, впливу на підсвідомість.

Україна вочевидь зіткнулася із проблемами “глобалізованого” світу. Однією із них є поява нового зовнішнього подразника – галасу та крику в аеропортах, магазинах, ресторанах, їдальнях, на вулицях. Так спілкуються “верховоди” світу - колонізатори - американці. Наприклад, в аптеці раптом виникає скандал. Громадянин США з інтелектуальною печаткою Гарварда трьох поверховим матом англійською та російською мовами ображає працівника аптеки, намагаючись телефоном розбити вітрини в аптеці, звинувачує Східну Європу в тому, що він забув зарядити свій мобільний телефон. Всім миром його випроводили з аптеки. Взявши ліки, він як роздратований бик покинув аптеку і готовий все руйнувати на своєму шляху. Така неадекватна поведінка американців зумовлена їхнім психологічним перенапруженням, яке живиться настановами їхніх політичних лідерів та державних керівників, порадами посольства, а також причетністю до незаконних фінансових потоків, корупційних схем, тощо.

Відомі випадки, коли громадян США ловили в Україні на гарячому і в даних ситуаціях вони скидали “демократичний цивілізований лоск”, ховали “привітні”, “щирі”, штучні, роблені посмішки, які проявлялися у вигляді агресивно озлобленого, злого на весь світ, Європу, особливо Східну Європу пузиря та ставали в позу і заявляли: “Ви знаєте, які люди за нами стоять? Ви переконалися, як ми використовували і можемо використовувати зброю масового знищення? Наші дії освячені президентом, ми отримали детальні інструкції в посольстві, українські закони для нас не указ”. Демонстрували, що ідеологічною основою їхніх дій та вчинків є течії саєнтологів, мормонів, мунів, штундів... А для більшої переконаності присилали залежних від них громадян України з проханням не заважати заокеанським представникам грабувати Україну та втілювати корупційні схеми на тій підставі, що вони – капіталісти??? Сучасні загарбники цілеспрямовано діють у фокусі широко відомого в роки Другої світової війни гасла “Gott mit uns”, а їхнім підґрунтям служать модні “молитовні сніданки/ранки”. У даному випадку далеко нефілософським є запитання: “Хто небезпечніший – “демократичні

загарбники”, чи “рідні-моголи”, яким господарі дозволили безбожно грабувати Український народ?”.

У всякого своя доля
І свій шлях широкий,
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.
(Тарас Шевченко)

Особливо небезпечними є і одні, і другі, і треті.

Пригадується, як 80-річний американець, ветеран в’єтнамської та афганської воєн, пропагуючи реформування освіти в Україні, ратуючи за зміни та відкритість, ініціюючи знищення Одеської кіностудії та Національної кіностудії імені О. Довженка на запитання: “Чому, як літня людина він не прагне піти на відпочинок?”, - заявив - “Я у В’єтнамі та Афганістані заробив гроші на вілли собі та своїм дітям. Хочу в Україні заробити на вілли своїм онукам”. І було непомітно, щоб його турбували докори совісті, що він заробляв гроші на війні, на пограбуванні, на людському горі, на вбивстві у тому числі і дітей, на знищенні докільця. На що ми йому відповіли: “У нас також є діти, онуки. І ми, і вони мають реальні життєві потреби та право на повноцінне та комфортне життя на своїй від діда-прадіда землі”.

Доводилося неодноразово їм також нагадувати, що “зі своїм статутом в чужий монастир не йдуть”.

Чи можемо ми назвати хоча б ще одну країну світу, де б послі ставали в голові колон та лідерами походів, страйків, нетрадиційних демонстрацій, у тому числі із залучення дітей, неповнолітніх учнів та студентів? На жаль, наші політики не розуміють елементарного, наприклад, що для американського парламентарія – посол - це пішак, для “українського ж політика” посол іноземної держави – це Авторитет?? Тому зовсім не рядовим є запитання: “Чому немає ноти протесту Міністерства закордонних справ України із

зазначеного дійства”? Очевидно, заяви американських лідерів про те, що вони знайдуть спільну мову з будь-яким політиком, державним службовцем України, слід читати так – не тільки американські спецслужби мають в своєму арсеналі інформаційну базу персональних даних на кожного українця. Вони відкрито демонструють, що ведуть спостереження за спілкуванням у тому числі, так званих, закритих, захищених мережах. Отже, система безпеки України протікає і має не одного “крота”...

Сучасні підходи такої “цивілізації” до виховання харизматичного лідера, а фактично - новоявленого диктатора, загорнутого в “демократично-психологічну оболонку”, готового “енергійно”, з “ентузіазмом”, з “молодечим запалом” виконувати всі вказівки і розпорядження “американського обкому – світового відстійника”, як центру безшабашності, бездуховності, зла, озлобленості, агресії, дебілізму та невігластва. Лідерські феномени формують зневіру, невизначеність, розбрат та управлінський хаос. Перед Українським народом, наукою, освітою постали нові виклики:

- чи зможе новоявлений лідер разом зі своєю політичною силою скинути великий зоряносмугастий прапор зі свої плеч, а також з куполу центрального будинку Верховної Ради України?;

- як забезпечити збереження, захист, розвиток науки, освіти та держави Україна в сучасних умовах жорстокої демократії та економіки?

Теорія і практика лідерства, на думку провідних українських науковців, розвиваються всупереч натуральним і природним законам, які визначають, що керівником має бути мудра, перевірена, підготовлена, сильна, здорова, знана та знаюча, кмітлива, відповідальна та віддана українському народу особистість.

Наші діди та прадіди були впевнені, що знищили, перемогли прокляте зло, але зло підступне, багатоліке і воно відродилося в новому заокеанському обличчі. Під його прицілом наше майбутнє – діти, учні, студенти, уся молодь, Україна.

Основою ж європейської сфери освіти виступає педагогіка, а допоміжним засобом – психологія. Саме це сприяє формуванню та розвитку обдарованої, талановитої особистості, гармонійному становленню дитини, школяра, співпраці учителів, батьків, громадськості та учнів. Історію та майбутнє будують особистості.

Наведемо декілька прикладів, що визначають один із результатів європейського рівня освіти України:

“Хлопчик відкриває масивні важкі двері магазину і забезпечує безперешкодний вихід матері із немовлям.

Утворилася невелика черга біля входу людей похилого віку.

Хлопчина притримує масивні важкі двері і з посмішкою запрошує людей похилого віку пройти в магазин!

Мати із вдячністю спостерігає за вчинками та діями свого сина”

Інший приклад:

“У вагон потягу метрополітену заходить жінка похилого віку. Їй поступається місцем дівчина. Миттєво місце дівчині надає юнак, який сидів навпроти!”

А поряд системна, цинічна демонстрація – ноги американців на українському столі.

США, Європейське співтовариство бере все те краще, що досягнуте і здобувається українською школою, і видають за “своє”. Інтелектуальна власність Українського народу вивозиться ешелонами, поїздами, пароплавами, дипломатичною поштою, а що стосується проектів типу: “соросовські вчителі”, “соросовські професори”, “соросовські науковці”, “міжшкільні та учнівські обміни”, то це тільки вершина айсберга. Особливо небезпечними є заокеанські візитери, які “без стуку”, але за цілеспрямованою вказівкою відкривають владні кабінети, мають вільний доступ до персональних баз даних, беруть участь у копіюванні та оцифруванні архівних матеріалів. Зовнішні оцінювання, “незалежні” моніторинги, аудити, прогнозування служать інструментами

знищення, “оптимізації” освіти і науки України. Неодноразові застереження ініціаторів щодо недоцільності проведення шкідливих, бездумних реформ позитивного результату не дають. А коли проявляються очевидні факти порушення державних інтересів України, то високопосадовці вимушені констатувати: “Так сталося...(!?)”... В результаті за роки Незалежності українські освітяни і науковці за безцінь створили наукову та інтелектуальну основу не для одного заокеанського кандидата в Нобелівські лауреати.

Не так було б боляче та прикро, якби ми і далі розгадували подібні ребуси авторів хрестоматій та підручників з іноземних мов зарубіжного видання. У даному випадку необхідно зважати і на те, що українцям впродовж двадцяти дев’яти років реформи нав’язуються тими особами і силами, для яких основні завдання - це нанесення непоправної шкоди Українському народу, зробити погано в Україні та брудне заробітчанство на їх проблемах, конфліктах, дестабілізації ситуації. Вони демонстрували і демонструють зневажливе ставлення до українців. І це, незважаючи на великий вклад України у перемогу у Великій Вітчизняній війні, успішні космічні розробки та досягнення українських вчених і фахівців, створення реактивних надзвукових літаків та їх триумфальну демонстрацію, зокрема, на аеродромах Великої Британії і Франції. Автори згаданих хрестоматій без перебільшення були і є ініціаторами та ідеологами знищення слов’янства, українства та реалізаторами планів “Барбароса № 1” та “Барбароса № 2”, “великої шахівниці”, панування та американської першості, а також їхніх геостратегічних цілей, стратегічних імперативів, світового порядку. Ми не маємо права забувати у свій час розроблену та презентовану “Доктрину слов’янського світу”, суть якої сконцентрована у такій тезі: “Ми кидаємо все, що ми маємо, все золото, всю матеріальну потужність і ресурси на дебілізацію і одурманення людей. Людські мізки, свідомість здатні до змін. Посіявши хаос, ми непомітно підмінимо їхні цінності на фальшиві. Ми знайдемо своїх однодумців, своїх помічників і союзників”.

У даному випадку учасниками, розробниками ліквідації, деградації, насадження безкультур'я, бездуховності та реалізації технологій самознищення виступають, як це не парадоксально, окремі громадяни України, українські політики, державні діячі та упорядники рецензованих хрестоматій, які впевнені у своїй безгрішності. Вони не почули застережень науковців, громадян України початку 90-х років та попередження 2019 року про те, що: “Українцям нав’язали повернення до капіталізму з його матеріальними пріоритетами та багатопартійною системою, що є повною протилежністю демократичним принципам, задекларованим у нашій Конституції. Це не що інше, як антидержавна диверсія проти українського народу, здійснена світовим капіталом, яка втілюється в життя під контролем радників західних демократій при формуванні “молодої” держави Україна. Ми й досі перебуваємо під їхнім контролем і повній політичній, фінансовій та економічній залежності, куди нас завела фінансова допомога Міжнародного валютного фонду та різноманітні нав’язані так званими “західними демократіями” реформи та зміни. А насправді, вони є провідниками псевдодемократії, яку запровадили і в Україні всупереч вибору її народу. Тобто наш із вами вибір повністю ігнорується.” Ось саме у цьому полягає одна із причин всіх наших негараздів. Усі реформуються, змінюються, презентуються, шлють меседжі. Виникає запитання: “Коли наші політики, державні діячі почнуть вивчати, аналізувати, прогнозувати, думати та працювати?”

Тому урядовці не чують, не розуміють і не хочуть усвідомити, що до рівня львівського вуйця, середньостатистичного киянина, “маленького” українця ще треба дорости, дослухатися, зрозуміти і не нашкодити. Будь-які ініціативи, реформи та рішення, особливо загальнодержавні, мають будуватися на основі аналізу, узагальнення, систематизації проблем “низів” та окреслення законодавчого і нормативно-правового їх вирішення. Одне з головних завдань полягає в тому, щоб із піддослідних кроликів ми не перетворилися в піддослідних зайців. Це можливо тільки за умови, коли Український народ отримає свою волю і коли буде реалізоване його право на життя -

життєдіяльність, життєстійкість, життєтворчість. Український народ має право, вимогу, волю та необхідність бути непограбованим, необкраденим, не приниженим, неошуканим.

Основними ж завданнями управлінських інститутів у сфері освіти є створення освітнього простору для формування і розвитку духовного, наукового, аналітичного і логічного мислення та прийняття на основі них виважених політичних і законодавчо-правових рішень. Щодо виховання в учнів, у тому числі у першокласників, компетенцій для вирішення конфліктних ситуацій, то це - не пріоритет, а крайня міра. Одним же з провідних завдань сфери освіти є створення такого мікроклімату в суспільстві, закладі освіти, який би попередив протистояння, конфліктні ситуації, суперечки. Відповідні наукові і практичні напрацювання в українській освіті є. У той же час, українській науці, політиці із-зовні нав'язані проблеми конфліктології, управлінського безладу, хаосу управління та управління спланованим, ініційованим, кимось керованим хаосом.

Отже, постають закономірні запитання, чи все зроблено для наукового та освітнього вирішення проблем сьогодення і чи виконують свої державницькі функції і діють на випередження політики, державні службовці, журналісти, дипломатичний корпус України, інші компетентні органи? Зверталися ми також неодноразово до “бравих юристів” та “хлопців” з питань мінімізації окреслених проблем і формування комплексних систем безпеки життєдіяльності дітей, учнів. Але замість вивчення проблеми була отримана відповідь: “Хрестоматії уже надруковані, ми нічого робити не будемо”. Проте, є відповідальність за фізичне знищення, очевидно повинна бути юридична, кримінальна і адміністративна відповідальність за духовно-моральне, економічне, фізичне та психологічне цькування, приниження та вбивство підростаючого покоління, учнів, студентів, молоді в цілому.

Коли ж виникали критичні, кризові ситуації у розвитку українського суспільства, сфері освіти і знаходилися внутрішні резерви щодо вирішення порушених проблем, тоді “раптово” з'являлися резиденти, експерти, політичні

оглядачі, планетарні діячі, представники п'ятої колони, які заявляли: “Що ви робите, чому ви допомагаєте слов'янам, українцям вирішувати їхні проблеми, хіба ви не знаєте, що наше завдання - нанесення найбільшої шкоди слов'янам, українцям???”. Вони після відвідування відповідних посольств відкрито і цинічно заявляли і заявляють: “Ми вас блокували і блокувати будемо. Ми вас принижували і принижувати будемо. Ми вас знищували і знищувати будемо”.

На це ми їм відповідали, що наше завдання - формувати наукове супроводження та забезпечення стабільного, узгодженого наукового, економічного, культурного, освітнього розвитку соціальної, соборної, унітарної, незалежної, демократичної України, а також захист, збереження духовних, моральних, матеріальних цінностей Українського народу.

Вони діяли і продовжують діяти в площині:

- “ми планетарні люди, космополіти, нас проблеми України не турбують”, а фінансовий, адміністративний, політичний ресурс використовують по повній програмі з метою власного збагачення;

- “Нам Україна не заважає”; “Відкрите суспільство”, “Відкрита Україна”; “Відкрий Україну”, “Наше завдання зробити Україні погано” – обкрадали і обкрадають Україну від слова до букви, по-чорному “відкрито”, “демократично” і “толерантно”, валюту вивозили вагонами, про це є не одне підтвердження і публікації в періодичній пресі, але вони вирости до арбітрів, суддів, експертів корупції, залишивши за собою статус дисидентів, правозахисників та наглядачів. Деякі з них на українських фінансах набули “європейської” ваги та “міжнародного” статусу.

Вони об'єднуються і формують, створюють “сильні команди” на рівні колишніх і новоявлених імперій та п'ятої колони, ідеологічно підкріпленої не тільки штундизмом. Їхнє кредо – “нам все можна, ми ні за що не відповідаємо, духовні та юридичні закони, моральні норми для нас не писані, загальнолюдські цінності для нас - не указ”. Культура, виваженість, поміркованість, порядність, доброзичливість їм не притаманні. Вони - бездушні, малоосвічені шкідники запрограмовані на зло, на злочин. Їхня

діяльність спрямована на розрізнення і розкол Українського народу, соціальних груп, знищення духовно-моральних цінностей, втрату традицій, в загальному на тотальне духовне, ідеологічне розтління та розбещення. Із рівноваги їх виводить тільки констатація фактів, що вони є прислужниками та рупорами західних спецслужб, масонських угруповань.

У буремному 1992 році в коридорах Міністерства освіти і науки України під прикриттям з'явився посланець з Одеси, який зондував вирішення двох питань: “Як продати підводний човен?” та визначити реакцію українців на цинічний бізнес-план “Ми продамо українські надра, землі, чорноземи, воду”? Особливо його цікавили землі Національної академії наук України, національних галузевих академій наук України, вищих закладів освіти, професійних (професійно-технічних) училищ, загальноосвітніх та позашкільних закладів освіти, ботанічні сади, національні парки, заказники та заповідники. Ми його випроводили із приміщення. Потім він “світвся” на всеукраїнських конференціях, бізнес-форумах. І зараз ми зустрічаємо його послідовників – ініціаторів “ринку української землі, торгівлі українською землею, українськими надрами, українською водою”. Одеський експеримент – “троші батьків українських учнів краще збережуться в Німеччині” виявився небезпечним, а фашистську програму “вивезення українських чорноземів у Німеччину” ми вже пережили і з цього доцільно зробити остаточні та правильні висновки. Але виникає закономірне запитання: “Чи не з їхньої подачі і в якому головному уборі були ініційовані публікації-оголошення у європейських газетах – продається Україна з територією, населенням, природними надрами, землею, чорноземами, водою”?

Їхній апетит базується на закритості, “безконтрольності” та безкарності усиновлення, а фактично продажі дітей-сиріт, дітей із багатодітних сімей, торгівлі органами, проведенні медичних експериментів над українськими дітьми, тенденціями работоргівлі. Вони то в карти програють Україну, то на продаж виставляють; на їхню примху призначають голів районних (міських) рад без виборів; на їхню забаганку, при наявності 0,1% підтримки віртуальної

команди, нав'язують “керманича”; “тупо” ділять територію України на частини; організовують “гру” (“ігри розуму”, “іграZогнем”, “... гри - ... війні”), “розіграші”, “фокуси магів”; провокаційні проекти правописів привезуть; “колінний” меморандум “вкинуть”. Наших політиків не зупинили застереження народного депутата України щодо небезпечності та першопричини, виконаної “засланими козачками” “три” у знищенні Югославії. Сплановані ж “ігри” в Україні, наприклад, за “законами” фен-шую та спіралі реформ і змін завели економіку, соціальну сфери, науку, освіту в тупик та призвели до постійних розчарувань і засилля серед Українського народу страху, переляку та смутку. Особливо небезпечними є політичні “ігрища та забаганки” стосовно будівництва та розвитку держави України, а також “ігри в монополію” з метою отримання та збереження абсолютної влади. Переосмислення та виваженого підходу також вимагає твердження “Життя це театр і всі ми в ньому актори”. У житті часу для “відпочинку” не має, відпочинок – це також життя.

Стрекоза и Муравей

Попрыгунья Стрекоза
Лето красное пропела;
Оглянуться не успела,
Как зима катит в глаза.
Помертвело чисто поле;
Нет уж дней тех светлых боле,
Как под каждым ей листком
Был готов и стол и дом.
Всё прошло: с зимой холодной
Нужда, голод настает;
Стрекоза уж не поет:
И кому же в ум пойдет
На желудок петь голодный!
Злой тоской удручена,
К Муравью ползет она:
"Не оставь меня, кум милый!
Дай ты мне собратсья с силой
И до вешних только дней
Прокорми и обогрей!"-
"Кумушка, мне странно это:

БАБКА ТА МУРАВЕЛЬ

Жвава Бабка-Стрибунець,
Красне літо проспівала;
Озирнулась... Ба! Навала –
Від зими вже вихорець.
Помертвіло, голо в полі
Вже нема квітної волі,
Як під листом будь-яким
Був готовий стіл і дім.
Все пройшло: зима холодна
Скруту й голод приведе;
Бабці вже співати зле:
В розум це ж кому спаде,
Щоб співати, як голодна!
Вбита горем і сумна,
Йде до Муравля вона:
“Не покинь мене, кум милий!
Дай мені набратись сили –
Й до весни лиш, любий мій,
Прогодуй і обігрій!”
“Кумцю, чудно щось тоді-то:

Да работала ль ты в лето?" -
Говорит ей Муравей.
"До того ль, голубчик, было?
В мягких муравах у нас -
Песни, резвость всякий час,
Так что голову вскружило". -
"А, так ты..." - "Я без души
Лето целое всё пела". -
"Ты всё пела? Это дело:
Так пойді же, попляши!"
(І.А. Крилов)

Чи ти працювала в літо?" –
Муравель її спитав.
“Чи ж до того, кумцю, було!
В моріжках м’яких у нас
Пустощі, пісні всякчас,
Так що й голову забула”. –
“А, так ти...”. - “Я без біди
Літо ціле проспівала”. –
“Проспівала? Добре дбала –
Та вже й потанцюй піди!”
(Переклад А. Присяжнюка)

Інтерпретація знаменитого Езопівського сюжету застерігає дітей, учнів і дорослих від шкідливості захоплення легковажним, святковим, бездумним стилем життя в “іграх” без вдумливості про майбутнє та панування працелюбності з думками про сьогодні і майбутнє. Щоб побудувати дім, забезпечити добробут сім’ї, родині, народу необхідно створювати робочі місця і працювати. Не варто жити одним днем, доцільно завжди піклуватися про майбутнє.

У той час коли українські “інтелектуали” були зачаровані, захоплені “дикими танцями, плясками, піснями/сердючками, шоу”, з подачі та ініціативи заокеанських експертів, консультантів, радників, спостерігачів були знищені, заблоковані, зруйновані партії, політичні рухи, коаліції - “Народний Рух України”, “Наша Україна”, “Сила народу”, “За єдину Україну”, а також проекти “Нова Україна”, “Україна”, “Демократична Україна” та нав’язано “компроміс”, “контраверсія”, “опція” “Україно - ??? Республіка”. Чотирьох потенційних кандидатів в Президенти України вбито, а фактично - розстріляно нове Відродження та будівництво демократичної України. За їхніми ж твердженнями, компроміс, контраверсія, опція - це варіанти рішень, які нікого не задовольняють і рано чи пізно будуть використані маніпуляторами та псевдо реформаторами. “Толерантність”, “відкритість”, “прозорість” призвели до диктатури аморальщини та абсурду.

Настав час відповідальним політикам, державним службовцям, представникам громадських організацій і компетентним органам відповісти на запитання: хто це так “жартує” (?) з Українським народом, з Україною та ініціювати прийняття відповідних законодавчих, юридичних, правових і дипломатичних рішень з метою захисту, збереження, оборони та забезпечення життєдіяльності Українського народу. Особливої експертної оцінки потребують ідеї та ініціативи “авторитетів”, які відкрили для місіонерів, резидентів, “експертів” навіть захисні, оборонні двері, коридори та кабінети.

Усі експерти, які ознайомилися із зазначеними хрестоматіями, в один голос заявляли – такого бути не може. Це жах! А в реалії, на жаль, хрестоматії надруковані і поповнюють інтелектуальний смітник і бруд, який необхідно утилізувати і від якого слід захистити дітей та забезпечити утвердження того, що основне завдання школи, учителя і книги прищеплювати дітям, учням і студентам любов до науки, знань, заохочувати мотивацію та інтерес до читання, осмислення, систематизації, аналізу, прогнозування, а також формування вмінь працювати над собою, відрізнити позитивне від негативного, добро від зла.

Політики, державні діячі всіх рівнів, науковці, освітяни, письменники та батьки мають дати відповідь на запитання: “Чому маючи прогресивне, демократичне та інноваційне законодавство у сфері науки і освіти, тисячолітню наукову, освітню, професійну, у тому числі мистецьку та спортивну школи, визнані в Європі та світі ми, маємо кричущі прояви невігластва, абсурду та підлості?”

В Україні є всі інститути держави – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, Освітній омбудсмен, які мають широкі повноваження та функції, але українські діти не захищені, права учасників освітнього процесу порушуються системно і систематично, розвиток науки та освіти блокується, суспільство конфліктує, державу лихоманить. Вони

мають дати відповідь на запитання: “Як і чому Український народ став заручником для шліфування, відточування навичок і вмінь зла?” та “Які системні заходи необхідно вжити, щоб захистити Українців?”. Для вирішення зазначених проблем політики, державні службовці мають бути українськими за духом і по суті.

Нам потрібно враховувати, що всі свої антиукраїнські ініціативи хамелеони “відверто та гласно” започаткували і політично закріпили ще в 90-х роках двадцятого століття і подають як уроки, технології лікування ... для українського народу, українського вчителя, українського учня, ще й порушують питання, чи заслужив, чи має право український народ на своє волевиявлення та демократичний устрій суспільства і держави?

По-перше, це - не уроки, не очищення, не лікування, це - одночасно і геноцид, - голодомор, - голокост, - знуцання, - гвалтування, які формуються злобою, ненавистю, пихатістю і агресією. Представники п'ятої колони на застереження щодо злочинності організації чергового геноциду Українського народу під прибалтійсько-польським колоніальним прикриттям, цинічно розсміялися, і заявили: “Ми свої особисті, сімейні, родинні, кланові проблеми вирішили огнем і мечем на сторіччя вперед. Безбідне життя своїм онукам ми забезпечили, а Український народ був і буде Нам винен завжди, якби Ми його не обкрадали. Українська резервація, це ваш клопіт???”

По-друге, Український народ не тільки заслужив, вистраждав, а й має повне право на самостійне вирішення як внутрішніх, так і зовнішніх проблем розвитку народу і нації.

По-третє, потребує переосмислення та повного перенавчання український політикум, який не здав іспит на патріотизм, стійкість, політичну зрілість, державницьку відповідальність служінню, відданості Українському народу. Знаходить своє підтвердження думка про те, що українські політики, в переважній своїй більшості, думають не про вирішення проблем розвитку держави, освіти і науки, а про меседжі, партнерів, імідж, викрутаси, витівки та

наступні вибори і не працюють над запитами і вимогами виборців, а також над захистом та збереженням державних інтересів України.

У даному випадку підтверджується аксіома – не бійся ворога, в крайньому випадку він може тебе убити, не бійся друга, в крайньому випадку він може тебе зрадити, бійся людей, які демонструють “незнання”, “невміння”, “нездатність”, “байдужість”, “непричетність”, “сонливість” і “лінивість”, адже саме з їхньої подачі, з їхньої ініціативи, під їх керівництвом, під їхнім прикриттям здійснюються всі злочини у світі.

Політикам варто брати приклад із педагогічних працівників, учнів старших класів, які не піддалися на неодноразові заокеанські провокації і не возвеличували будь-що на вимогу відповідного посольства та не давали повідомлення в періодичну пресу про возвеличування так званих “цивілізованих демократичних демократів”. Відповідь була одна: “Ми представники волелюбного, цивілізованого, демократичного народу з тисячолітньою історією, духовністю, культурою, освітою, моральними цінностями та традиціями... Наші школи і садочки - найкращі”. В Українського народу тисячолітньою практикою підтверджене шанобливе ставлення до дитини, учня, студента, науковця, учителя. Варто, щоб така ж політика проводилася і юридично закріплювалася на загальнодержавному і місцевому рівнях з відповідним фінансовим забезпеченням та соціальними гарантіями. Доцільно враховувати та брати на озброєння застереження одного із друзів України, який пошепки висловив доброзичливе застереження та пораду: “Слов’яни – захищайтеся. Якщо не будете боронитися, вони вас знищать”.

Ми опираємося також на позицію провідних українських мислителів, які вважали, що Україна “... це все краї не дуже холодні, багаті і лісом, і пасовищами, і чорноземними полями. Є тут чоловікові чим пожитися, є що й іншим народам проміняти або продати. Та тільки, щоб можна було на якій-небудь землі людям добре жити, треба, щоб ніхто чужий не грабував їх і не перешкоджав їхній праці; треба, щоб і свої люде одне в одного не віднімали та не видурювали того, що чоловік собі придбав. Треба ще, щоб люде знали, як

тим, що є на полі, в лісі, та в землі, найліпше скористуватися для себе. Щоб дійти до цього всього, треба було скрізь людям довго жити на одному місці, упорядитися межи собою, та думати, та вчитися усяких наук, та ще й насамперед багато праці та науки треба буде людям, щоб жити всім добре...”.

У РІДНОМУ КРАЇ

Одна Батьківщина, і двох не буває,
Місця, де родилися, завжди святі.
Хто рідну оселю свою забуває,
Той долі не знайде в житті.

У рідному краї і серце співає,
Лелеки здалека нам весни несуть.
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни, течуть.

Тут мамина пісня лунає і нині,
Її підхопили поля і гаї.
Її вечорами по всій Україні
Співають в садах солов'ї.

І я припадаю до неї устами,
І серцем вбираю, мов спраглий води.
Без рідної мови, без пісні,
Без мами збідніє, збідніє земля назавжди.

(М. Бакай)

Тому до політики, до влади доцільно допускати мудрих, розумних, освічених, випробуваних, гуманних, стійких, добропорядних, відповідальних особистостей. На думку Бориса Євгеновича Патона: “Наша формула – працювати на межі сил і людських можливостей, без права на помилку і відпочинок, брати відповідальність у тяжку годину, а не уникати її. Весь час усвідомлювати, що за тобою стоять люди, які на тебе сподіваються, бачать в тобі опору та підтримку, і ти не маєш права підвести. Така висока моральна планка загартовує, стає світоглядом”.

Стабільність та стан виконання Конституції України, законів і постанов визначають мудрість, розум, професійність, врівноваженість, патріотизм, відповідальність, стійкість, непохитність, реальне ставлення до громадян

України політиків, державних діячів стосовно збереження, захисту, охорони та стійкого, динамічного розвитку суверенної, соборної, унітарної, демократичної держави Україна та забезпечують виправдування часом.

Згадується подія, яка відбулася на території України в ХІХ столітті. “Жила симпатична і владна пані. До неї кожного року приходила в один і той же час жебрачка. Пані її дуже не любила, ображала і подавала їй найгірші об’їдки. Жебрачка за це їй щиро дякувала.

Пані, знаючи, що в черговий раз прийде жебрачка, дала команду своїй куховарці приготувати два красивих, смачних пиріжки. Коли пиріжки були приготовлені, пані, приховуючись від усіх, їх отруїла.

Прийшла жебрачка, як завжди, у визначений час. Назустріч їй вийшла сама пані, чого раніше ніколи не робила, і подарувала два красивих, на вигляд смачних пиріжки.

Жебрачка перехрестилася, глибоко вклонилася і промовила: “Щиросердне спасибо, пані, все, що робить людина, робить для себе”. Поклала пиріжечки в торбину, розвернулася і пішла.

Жебрачка подалася в напрямку до річки, коли назустріч їй їде на коні молодий панич - син пані із своїм слугою і каже: “Ми тривалий час були на прогулянці, я дуже зголоднів і хочу їсти. Якщо мама дала щось жебрачці, то я це з’їм”.

Підійшла жебрачка, молодий панич і запитує: “Чи були ви у моєї матері, і чи щось дала вона вам, бо я дуже їсти хочу?”.

Жебрачка відповіла: “Мати ваша дала мені два смачних свіжих пиріжки” і віддала молодому паничу два пиріжки, що жебрачці дала його мати.

Молодий панич з’їв два пиріжки і раптово помер.

Вірний слуга приніс в дім пані сумну звістку”.

Вашій увазі був представлений неповний аналіз та роздуми тільки двох хрестоматій для учнів 1-2 та 3-4 класів. У той же час, із загальнодержавними, загальнонаціональними скандалами формуються інші змісти освіти з української мови та літератури, зарубіжної літератури, історії, громадянської

освіти, математики, фізики, біології, інноваційних типових навчальних планів і т.д.

Очевидно, доцільно на всіх рівнях проаналізувати загальний зміст не тільки шкільної освіти, а й решти освітніх програм, і реалізувати принцип політика та державного діяча: ‘хочеш керувати сферою освіти, закладом освіти, опануй, осмисли його зміст з позицій слов’янства, українознавства та людиноцентризму’.

Під час підготовки та прийняття законів, стратегій, доктрин, концепцій, програм науковці, практики наголошували і наголошують на “необхідності переосмислення всіх факторів, від яких залежить якість навчально-виховного процесу, зміст, методи, форми навчання та виховання, системи контролю і оцінювання з метою забезпечення освітою цінностей особистісного розвитку, варіативності, відкритості навчальних закладів, спроможних забезпечити виховання життєвої та компетентнісної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях; засвоєння учнями технологічної компетентності на основі засвоєння системи знань, сформованості вмінь пізнавальної і практичної діяльності”.

Вітчизняна демократична наука, культура, освіта мають власних оригінальних філософів, науковців, освітян, пристрасна думка та стійка позиція яких не бажали й не могли миритися з антидуховною, антидемократичною, несправедливою, ворожою людині дійсністю. Вони виступали як виразники ідей демократії, духовності, гуманізму, просвітництва, різко засуджували хижацькі дії новоявлених колонізаторів, їх злочинність та аморальність, жорстокість і зажерливість, паразитизм і пихатість.

Ми всі несемо відповідальність за недопущення сьогодні і в майбутньому “стандартних провалів” України. Так само як і за те, щоб наше суспільство вибудовувалося на міцних духовних, світоглядних, ідейних засадах. Повернути українському суспільству віру у великі ідеали та ідеї, вказати новим поколінням молодих українців правильний шлях у майбутнє, виховати в них

повагу і любов до України, чітку громадянську позицію - ось домінуючий виклик і завдання, що постають перед науковою, науково-педагогічною та педагогічною громадськістю. Лише у поєднанні з виваженою і сформованою суспільною позицією, відчуттям відповідальності за душу дитини, учня вчительська професія наповнюється змістом.

І в цьому сьогодні полягає подвижницька діяльність учителів, які, незважаючи на проблеми і випробування останнього десятиліття, залишаються на висоті своєї суспільної місії, зберігають кращі традиції свого професійного цеху. Усе це заслуговує найтепліших слів і найсхвальніших оцінок. А, водночас, зобов'язує державу і владу до того, щоб громадянська свідомість учнів формувалася не лише ентузіазмом наших освітян, а ґрунтувалася на достатніх організаційних і матеріальних підвалинах.

Верховна Рада України приділяє постійну увагу розвитку освіти та її законодавчому забезпеченню. Нещодавно були ухвалені базові Закони “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, які започаткували низку системних змін у сфері освіти.

Забезпечення реалізації і виконання вимог освітнього законодавства, особливо в частині соціального захисту і реалізації прав учнів, студентів, вчителів, науково-педагогічних, наукових працівників є одним із викликів сьогодення. Хочемо вірити, що у влади та журналістів вистачить мудрості, таланту, потенціалу, наснаги, сили і совісті повернути учительству, професорському складу, науковцям, державним службовцям авторитет у суспільстві, компенсувати вкрадене і недодане, а також забезпечити повагу до людини. Ми стоїмо перед проблемою, як підвищити статус учителя в суспільстві та забезпечити його соціальний захист. Її маємо вирішувати спільними зусиллями влади і всіх освітянських інституцій. Це і буде наш внесок у вирішальний соціально-економічний розвиток країни, науки, освіти, крок до відродження духовності і культури Українського народу.

Основним же призначенням змісту освіти, на нашу думку, є утвердження культури грамотності, знань, освіти, освіченості і формування глибоких знань, широкого кругозору та світогляду, компетентності, професійного вишкілу і майстерності, духовно-моральних якостей. Варто на всіх рівнях притримуватися та втілювати ціннісну традицію Українського народу – будуючи новий будинок, у тому числі і сучасну та нову українську школу, школу майбутнього доцільно базуватися на позитивній енергетиці, тисячолітніх духовно-моральних, наукових, культурних, освітніх цінностях з урахуванням пріоритетів і завдань четвертої промислової революції, цифрових технологій, інноваційного устрою економіки, а також з метою захисту прав та створення комфортних умов життєдіяльності усіх учасників освітнього процесу.

Слід чітко усвідомити на всіх рівнях, що всі проблеми вирішуються через якісну освіту в широкому розумінні цього поняття – як одного із основних стандартів, чинників та засобів утвердження більш глибокої і гармонійної форми розвитку народу, нації, людства, яка дозволяє запроваджувати інноваційні технології, розвивати економіку, утверджувати і зміцнювати Мир, демократичні духовно-моральні, культурні, матеріальні, фінансові цінності, а також боротися із злиденністю, пригнобленням, цькуванням, відчуженням, безграмотністю, конфліктами і війною.

Українцям необхідно спиратися на власні багатовіковий досвід, наукові, освітянські, професійні школи, а також пам'ятати, що ми будемо визнані на європейському та міжнародному рівнях своїми позитивними здобутками з урахуванням того, що життя розвивається за законами утвердження добра, добротворення, добротності. Акумулюючи найкращий досвід наукових, професійних, освітянських українських шкіл і базуючись на нашому перевіреному безцінному досвіді, будемо шанувати Науковця, Професора, Учителя, піклуватися про Дитину, Учня, Студента, розвивати конкурентоздатні та якісні сфери науки і освіти України та гідно презентуватися, асоціюватися,

представлятися у європейському та світовому співтовариствах своєю духовністю, культурою, цінностями, високоосвідченістю, пріоритетами та своїми власними напрацюваннями. Головними критеріями незалежності, суверенітету України і нині і в майбутньому є реальне юридичне, правове, економічне, фінансове, соціальне закріплення та неухильне возвеличування їх Величності – Українського Учителя, Професора, Науковця.

Взірцем і дороговказом для політиків і державних службовців є твердження Русової С.Ф. про те, що бути гарним Учителем – це “... бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року / Офіційне видання. – Київ, 2006.

Закон України “Про освіту” (від 23 травня 1991 року № 1060-XII).

Закон України в редакції Закону України “Про освіту” (від 23 березня 1996 року № 100/96-ВР).

Закон України в редакції Закону України “Про освіту” (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII).

Закон України “Про дошкільну освіту” (від 11 липня 2001 № 2628-III).

Закон України “Про загальну середню освіту” (від 13 травня 1999 № 651-XIV).

Закон України “Про позашкільну освіту” (від 22 червня 2000 № 1841-III).

Закон України “Про професійно-технічну освіту” (від 10 лютого 1998 № 103/98-ВР).

Закон України “Про вищу освіту” (від 17 січня 2002 № 2984-III).

Закон України “Про охорону дитинства” (від 26 квітня 2001 № 2402-III).

Закон України “Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України “Про освіту”, педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів” (від 9 вересня 2004 року № 1994-IV).

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення управління професійно-технічною освітою” (від 20 листопада 2012 року № 5498-VI).

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти)” (від 14 грудня 2004 року № 2229-IV).

Закон України “Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект “Рівний доступ до якісної освіти в Україні”) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 5 вересня 2005 року ” (від 21 грудня 2005 року № 3255-IV).

Закон України “Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів” (від 20 листопада 2012 року № 5499-VI).

Закон України “Про професійний розвиток працівників” (від 12 січня 2012 року № 4312-VI).

Закон України “Про вищу освіту” (від 1 липня 2014 року № 1556-VII).

Закон України “Про фахову передвищу освіту” (від 6 червня 2019 року № 2745).

Закон України “Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту “Фінська підтримка реформи української школи” (від 3 липня 2018 року № 2485-VIII).

Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (від 26 листопада 2015 року № 848 – VIII).

Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” (від 22 липня 2001 р. № 2623 – III).

Закон України “Про інноваційну діяльність” (від 4 липня 2002 р. № 40-IV).

Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України” (від 8 вересня 2011 р.).

Закон України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років” (від 20 квітня 2000 року № 1684-III).

Закон України “Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років” (від 9 квітня 2015 року № 315-VIII) .

Декларація прав дитини: Декларація ООН від 20.11.1959.

Європейська конвенція про громадянство (укр/рос): Конвенція Ради Європи, Доповідь від 06.11.1997 № ETS N 166.

Конвенція про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989.

Конвенція про контакт з дітьми (ETS N 192) (укр/рос): Конвенція Ради Європи від 15.05.2003 № ETSN192.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Конвенція Ради Європи від 16.05.2005.

Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність / Ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України від 7 вересня 2005 року № 2824-IV.

Международная конвенция о пресечении обращения порнографических изданий и торговли ими: Конвенция Лиги Наций от 12.09.1923.

Протокол про змінення Договору про боротьбу з розповсюдженням порнографічних видань, підписаного в Парижі 4 травня 1910 року від 14 травня 1949 р.

Угода стосовно припинення обігу порнографічних видань від 4 травня 1910 р. // База даних Законодавство України / ВР України.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії / ратифіковано Законом України від 3 квітня 2003 р. №716-IV.

Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні” № 941/2001 від 09.10.2001.

Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку освіти” № 347/2002 від 17.04.2002.

Указ Президента України “Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти” № 580/98 від 02.06.98.

Указ Президента України “Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 роки” № 78/2001 від 08.02.2001.

Указ Президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” від 25.06. 2013 № 344/2013.

Постанова Кабінету Міністрів України “Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття") від 3 листопада 1993 р. N 896.

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів” від 5 серпня 1998 р. № 1239.

Постанова Кабінету Міністрів України “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання” від 16 листопада 2000 р. № 1717.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року”

А.Б. Іванко, В.І. Завіна, С.Г. Мельничук І.Г. Ткаченко: життя і науково-педагогічна діяльність (1919-1994). – Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – 168 с.

Авторська школа в Україні. (науково-методичний посібник). / Автори – упорядники: І.Н. Євтушенко, Ю.І. Завалевський, Ю С.В. Кириленко, О.І. Кіян, О.Я. Мариновська / за наук. Ред. Ю.І. Завалевського. – К. – Чернівці: Букрек, 2017. – 416 с.

Андрущенко В. Організоване суспільство: Проблеми суспільної самоорганізації та інтелектуалізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу: у 2 кн. / В. Андрущенко; наук. ред. В. Савельєва. – 3-тє вид., виправл., доповн. – Київ: Знання України, 2018 - Кн. 1: Від мрії до дії. – 2018. – 659 [1] с.; Кн. 2: Філософія новітнього державотворення. – 2-18. – 647 [1] с.

Березняк Є.С., Стіоса В.Г. Розвиток самостійності та ініціативи учнів у процесі навчання. – К.: Радянська школа, 1961. – 84 с.

Березняк Е.С. Пути развития всеобщего образования на Украине. – К.: Радянська школа, 1964. – 128 с.

Березняк Е.С., Стіоса В.Г. Вопросы инспектирования работы школы и учителя (на украинском языке). – К.: Радянська школа, 1967. – 291 с.

Березняк Є.С., Черпінський М.В. Керівництво роботою школи. – К.: Радянська школа, 1970. – 262 с.

Березняк Є.С. Шляхи підвищення якості знань учнів. – К.: Товариство «Знання», 1973. – 48 с.

Березняк Е.С. Руководство современной школой. (Некоторые вопросы и проблемы). – К.: Радянська школа, 1977. – 166 с.

Березняк Е.С. Важнейшее звено управления школой. – К.: Радянська школа, 1981. – 151 с. – (Пед. б-ка)

Березняк Е.С. Важное условие повышения качества обучения и воспитания. – К.: Общество «Знание», 1982. – 50 с.

Березняк Е.С. Директор школы и реформа. – К.: Общество «Знание», 1988. – 48 с. (Сер. 7 «Педагогическая»; № 1)

Березняк Є.С. Реалізація принципу демократизації в управлінській діяльності директора школи. – Вд. 2-ге. – К.: Генеза, 2003. - 80 с.: іл.

Березняк Є.С. Вибрані педагогічні праці: У 3-х томах / За ред. академіка АПН України М.Д. Ярмаченка. – 2-ге вид., доповн. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Том 1. – 334 с.

Березняк Є.С. Вибрані педагогічні праці: У 3-х томах / За ред. академіка АПН України М.Д. Ярмаченка. – 2-ге вид., доповн. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Том 1. – 296 с.

Березняк Є.С. Вибрані педагогічні праці: У 3-х томах / За ред. академіка АПН України М.Д. Ярмаченка. – 2-ге вид., доповн. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Том 3. – 248 с.

Березняк Є.С. Євген Березняк розповідає. Спогади майора Вихора / Є Березняк. – К.: Видавничий дім «Воєнна розвідка», 2013. – 264 с.: іл. – («Розвідка України». Від першої особи).

Ващенко Г. Загальні методи навчання. (Підручник для педагогів). К., 1997., Варта, - 1997. – 410 с.

Ващенко Г. Виховання волі і характеру – підручник для педагогів. – К.: Видавниче товариство «Школяр», 1999. – 385 с.

В.А. Сухомлинський об умственном воспитании / Сост. и авт. встп. ст. М.И. Мухин. - К.: Радянська школа, 1983 – 224 с.

Герої – освітяни і науковці України / Упоряд.: О.А. Сай та ін. – 2-ге ви., перероб. - К.: Генеза, 2012. – 464 с.

Гимназия и гимназисты / Михаил Кальницкий. – К.: Сидоренко В.Б., 2014. – 304 с. (серия “Киевские истории”)

Гончаренко Семен Український педагогічний словник. – Київ: “Либідь”, 1997. – 376 с.

Григорій Сковорода Повне зібрання творів у двох томах. – К.: Видавництво “Наукова думка”, Т. 1, 1973 – 530 с.; Т. 2, 1973 – 573 с.

Григорій Сковорода Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К.: Наукова думка, 1983. – 542 с.

Драгоманов М.П. Про українських козаків, татар та турків: Історична розвідка. З додатком про життя Михайла Драгоманова. – К.: Дніпро, 1991, - 45 с.

Драгоманов М.П. Вибране. ...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні. – К.: “Либідь”, 1991. – 683 с.

Енциклопедія освіти / Акад. пед. Наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Захаренко О.А., Мазурик С.М. Становлення громадянина. – К.: Товариство “Знання”, 1976. – 29 с.

Захаренко О.А. Роздуми, поради, мрії. – К.: Наук. світ, 2006. – 52 с.

Захаренко О.А. Про превентивне виховання: Хрестоматія. / Укладачі: Л.І. Прокопенко, С.О. Захаренко, О.А. Захаренко; За ред. А.І. Кузьмінського. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – 104 с.

Захаренко Олександр Антонович (1937 – 2002 рр.). Бібліографічний покажчик (до 75-річчя від дня народження) / Укладачі: С.О. Захаренко, Л.І. Прокопенко. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2012. – 64 с.

Захаренко О.А. Слово до нащадків. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – 2016 с.

Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар;, За ред. В.Г. Кременя. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття)

Історіографія історії України: Курс лекцій / Курс лекцій / Коцур В.П., Коцур А.П. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 520 с.

І.П. Жерносек, В.М. Хайруліна Нова українська школа в Україні. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2003. – 176 с.

Калініна Л.М. Опорні заклади освіти як центри управління в умовах децентралізації / Л.М. Калініна // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік. – Київ, 2018. – С. 222-223

Калініченко Н.А. Василь Сухомлинський, Іван Ткаченко, Олександр Захаренко: концепти продуктивної педагогіки. – Кіровоград, 2013. - 188 с.

Концептуальні засади організаційних механізмів і технологій громадсько-державного управління: посібник / О.М. Онаць, Л.М. Калініна, за наук. Ред. Л.М. Калініної. К.: Видавничий дім «Сам», 2017. – 64 с.

Мадзігон В.М. Інноваційна модель навчально-виховного комплексу «Школа майбутнього». – К. – 2017. – 24 с.

Макаренко А.С. Собрание сочинений в четырех томах. – М.: Издательство «Правда», Т. 1, 1987. - 575 с.; Т. 2 – 543 с.; Т. 3 – 509 с.; Т. 4 – 574 с.

Макаренко А.С. Марш 30 года. ФД-1. К.: Видавництво «Радянська школа», 1972. – 251 с.

Михайло Драгоманов: автожиттєпис. / Уклали І.С. Грищенко, В.А. Короткий, М.В. Томенко. – Київ “Либідь”, 2009 – 444 с.: іл. – Бібліог.: с. 400-441

Моторный Александр Давидович Щедрое сердце (на украинском языке). – К.: Державне учбово-педагогічне видавництво “Радянська школа”, 1963.- 39 с.

Національна академія наук України. Видатні досягнення. 1918 – 2018 / Київ: Фенікс, 2018. – 320 с.: іл.

Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Група упорядників: Гриневич Лілія, Елькін Олександр, Калашнікова Світлана, Коберник Іванна, Ковтунець Володимир, Макаренко Оксана, Малахова Олена, Нанаєва Тетяна, Усатенко Галина, Хобзей Павло, Шиян Роман / - Ухвалений рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27.10. 2016. – 34 с.

Нова українська школа 2017–2018 н. р.: старт чи продовження поступу: програма Київ. освіт. форуму, 22 серп. 2017 р., м. Київ / Департамент освіти і

науки, молоді та спорту викон. органу Київ. міськради (Київ. міськдержадмін.).
— Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. — 7 с.

Нова українська школа: проблеми, здобутки, перспективи: інформаційно-аналітичний збірник / Упорядники: С.В. Кириленко, О.І. Кіян, І.Н. Євтушенко: за заг. ред. Ю.І. Завалевського. – К. – Чернівці: «Букрек», 2018. – 192 с.

Національний освітньо-науковий глосарій. – К.: ТОВ «КОНВІПРІНТ», 2018. – 272 с.

Огієнко І. Слово про Ігорів похід / Іван Огієнко / Упоряд., автор передмов. Микола Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 315 с.

О.А. Захаренко про родинне виховання: Хрестоматія. / Укладач: С.О. Захаренко; За ред. Л.І. Прокопенко. – Черкаси: Вид. відд. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – 100 с.

Онаць О.М. Концептуальні підходи до феномену педагогічної культури / О.М. Онаць // Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10 квітня 2014 року. – Київ : Арт Економі, 2013. – С. 98-103

Освітній менеджмент : Навчальний посібник / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – Київ : Шкільний світ, 2003. – 400 с.

Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

Педагогічні інновації у сучасній школі. – К.: Освіта, 1994. – 88 с.

Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения. - М.: Педагогика, 1985.

Пирогов М.І. Вибрані педагогічні твори. - М.: Педагогіка, 1985. -С. 143-144.

Пирогов Н.И. Задачи учителя в школе // Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М., 1988.

Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. – К.: «Освіта», 1996 – 303 с.

Слово про Ігорів похід / Упоряд., автор передмов. Микола Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 315 с.

Слово про похід Ігорів, Ігоря, сина Святослава, внука Олега // Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя IX – XV століть : у 2 кн. / [упор. В. Яременко, О. Сліпушко, перед. В. Яременка].

Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т./ За ред. академ. НАН України В.М. Гейця, академ. НАН України, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007.

Сучасники В.О. Сухомлинського. – авт. Н.А. Калініченко, Г.М. Перебийніс. – Кіровоград, 2003. – 308 с.

Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи для загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

Сухомлинська О. В. Мета стратегії розвитку загальної середньої освіти / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України . - 2016. - № 4. - С. 11–13

Сухомлинський О.В. Вибрані твори. В 5-ти томах. Т. 1. К., “Радянська школа”, 1976, 654 с.; Т. 2, 1976, 670 с.; Т. 3., 1977, 670 с.; Т. 4., 1976, 640 с.; Т. 5., 1977, 639 с.

Сухомлинський В. Вічна тополя. Казки. Оповідання. Етюди: Для молод. шк. віку/Упоряд. О. Сухомлинської, заг. ред. передм. Д. Чередниченка. – К.: Генеза, 2003. – 272 с.

Сухомлинський В.О. Я розповім вам казку ... Філософія для дітей / Василь Сухомлинський, укладач Сухомлинська О.В. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2016. – 576 с.

Сучасна школа України: етнопедагогічна проєкція теорії і практики / [В. І. Кононенко та ін.] ; за ред. Н. Лисенко. — К. : Слово, 2013. — 333 с. : табл. — Бібліогр. наприкінці розд.

Сучасні тенденції розвитку організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу в інформаційному суспільстві : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10 квітня 2014 року / [за заг. ред. О.М. Топузова]. — Київ : Педагогічна думка, 2014. — 240 с.

Тарас Шевченко Повне зібрання творів в десяти томах / Редакційна колегія: Академік О.І. Білецький, Д.Д. Копиця, академік О.Є. Корнійчук, член-кореспондент АН УРСР С.І. Маслов, член-кореспондент АН УРСР П.М. Попов, академік М.Т. Рильський, академік АН УРСР П.Г. Тичина - К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1961-1964 –

Тарас Шевченко Повне зібрання творів у дванадцяти томах / Редакційна колегія: М.Г. Жулинський (голова), В.С. Бородін (заступник голови), С.А. Гальченко (заступник голови), О.К. Федорук (заступник голови), І.М. Дзюба, О.В. Мишанич, В.В. Німчук, В.В. Рубан, Г.А. Скрипник, В.Л. Смілянська, Н.П. Чамата, В.І. Пахаренко, В.М. Яцюк, А.Я. Белдій, - К.: Наукова думка, 2001

Ткаченко І.Г. Ростимо хліборобів. – К.: Товариство “Знання”, 1967. – 45 с.

Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа. – К.: Видавництво “Радянська школа”, 1975. – 275 с.

Требник Митрополита Петра Могилы. Киев 1646. Том 1 / Відповідальний редактор – архімандрит Никон (Русин) / – К. Інформаційно-видавничий цент Української православної церкви, 2011. – 870 с.

Требник Митрополита Петра Могилы. Киев 1646. Том 2 / Відповідальний редактор – архімандрит Никон (Русин) / – К. Інформаційно-видавничий цент Української православної церкви, 2011. – 816 с.

Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В.Г. Кременя. К.: Педагогічна думка. – 2008. – 472 с.

Хайруліна В.М. Педагогіка добротворення: наук.-метод. посіб. / В. Хайруліна. – Київ, 2018. – 486 с.

Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1,2 класах серії «Шкільна бібліотека» / укладач Стус Т.В., автори передмови Стус Т.В., Луцевська О.В. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 160 с.

Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3,4 класах серії «Шкільна бібліотека» / укладач Стус Т.В., автор передмови Стус Т.В. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 192 с.

Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). / Худож. оформл. В.М. Штогриня. – Тернопіль: МПП «Презент», за участю ТОВ «Феміна», 1994. – 480 с.

Чижевський Д.І. Філософія Г.С. Сковороди / Підготовка тексту і переднє слово проф. Леоніда Ушкалова. – Харків: Прапор, 2004. – 272 с.

Школа майбутнього як інноваційний навчальний заклад: Науково-методичний посібник. Видання друге, доповнене та перероблене / за науковою та загальною редакцією дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, проф., В.М. Мадзігона / відп. за випуск С.В. Кириленко, О.І. Кіян, І.Н. Євтушенко. – К. – Чернівці: Букрек, 2016. – 208 с.

Школа повного року навчання: з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. матеріали / Голов. упр. освіти і науки викон. органу Київ. міськради (Київ. міськдержадмін.), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т післядиплом. пед. освіти ; [упоряд.: Г. В. Шапаренко, Ю. В. Терпило]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — 123 с. : іл., табл.

Школа повного року навчання: теорія і практика : наук.-метод. посіб. / [Безпалько О. В. та ін.] ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка, Л. Л. Хоружої ; Голов.

упр. освіти і науки викон. органу Київ. міськради (Київ. міськдержадмін.), Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка. — К. : КПМУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. — 104 с. : іл., табл.

Я неповторний світ вивчаю / за ред. В.М. Хайруліної, С.І. Каракоз. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 168 с.